

ПРЕПОДАВАНЕ НА ПСИХОЛОГИЯ В ОБСТАНОВКА НА ОБЪРНАТА КЛАСНА СТАЯ

РЪКОВОДСТВО ЗА ДЕЙНОСТИ В КЛАС

**Developing Flipped Methods for Teaching (DFM) –
Erasmus+ Strategic Partnership for Higher Education Project**

2020-1-HU01-KA203-078844 Erasmus+ Programme

Финансирано от Европейския съюз. Изразените възгледи и мнения обаче принадлежат изцяло на техния(ите) автор(и) и не отразяват непременно възгледите и мненията на Европейския съюз или на Европейската изпълнителна агенция за образование и култура (ЕАСЕА). За тях не носи отговорност нито Европейският съюз, нито ЕАСЕА

Таблица на съдържанието

Въведение	5
Тема 1. Стрес и справяне със стреса	7
Тема 2: Решаване на проблеми	11
Тема 3: Теория на ума	15
Тема 4: Психично здраве на децата и юношите	19
Тема 5: Междупersonностна комуникация	25
Тема 6: Причинно-следствените приписвания и резултатите контролират очакванията	29
Тема 7: Общи интелектуални способности – интелигентност	35
Тема 8: Множество интелигентности	39
Тема 9: Контекстът на семейството: взаимоотношения, комуникация и функциониране	43
Тема 10: Емоции	47
Тема 11: Агресията: същност, причини и контрол	51
Тема 12. Мотивация	55
Тема 13: Теория на привързаността	59
Тема 14: Насърчаване на образованието	63
Тема 15: Невербална комуникация	67
Тема 16: Предразсъдъци и дискриминация	71
Тема 17: Теория на когнитивния дисонанс	75
Тема 18: Език и познание	79
Тема 19: Памет и въображение	83
Тема 20. Ранно детско развитие	87
Тема 21: Социално влияние	91
Тема 22: Стиливе на учене	95
Тема 23: Психосоциално развитие в юношеска възраст	101
Тема 24: Психично здраве и благополучие	107
Тема 25: Социално-емоционалното развитие на децата	111
Тема 26: Групи в социалната психология	117
Тема 27: Кооперативно обучение	123
Тема 28: Идентичност	127
Тема 29: Очаквания в класната стая: Ефектът на Пигмалион	133
Тема 30: Метакогниция	137

Въведение

Обърнатата класна стая е образователен подход, който обръща традиционния модел на преподаване. В типичната класна стая учениците слушат лекции и получават директни инструкции от учителя по време на час, а след това работят самостоятелно по задачи и проекти вкъщи. В обърнатата класна стая учебното съдържание се предоставя на учениците извън класната стая, често чрез видеолекции или онлайн материали, а времето в клас е посветено на интерактивни дейности и дискусии в сътрудничество.

Въпреки че използването на метода на обърнатата класна стая има множество предимства и набира все по-голяма популярност, изследователи и практики посочват, че сред пречките за широкото използване на този метод са допълнителното време и технологичната подкрепа във връзка с разработването на обърнати учебни дейности. Обърнатият подход често е свързан с инвестиране на значително време и енергия от страна на преподавателите (напр. записване на видеолекции; разработване на допълнителни дейности в клас).

Поради това се препоръчва преподавателите, които обръщат своите курсове, да работят в екип. Работейки в екип, преподавателите могат да споделят своя опит в прилагането на обърнати класни стаи, както и своите учебни ресурси.

В хода на проекта "Разработване на обърнати методи за преподаване" бяха разработени педагогически материали за обърнато обучение (задачи извън клас, инструменти за предварително оценяване, дейности в клас) за преподаване на уводни дисциплини по психология в рамките на една учебна година. В сътрудничество с шест образователни институции разработените материали са достъпни на седем езика (английски, румънски, унгарски, португалски, български, словашки и гръцки), като по този начин се преодолява пропагандата между образователните изследвания и практиката. Основният интелектуален резултат от проекта са педагогическите материали за преподаване на 30 въвеждащи предмета по психология с методите на обърнатата класна стая.

Разработените учебни материали помагат за преодоляване на трудностите при разработването на множество материали за преподаване с дизайн на обърнатата класна стая. Всеки педагогически материал се състои от учебен видеоклип, свързан с формиращи оценки с ниски залози, както и предложение за дейности в клас (описани в настоящото ръководство) и инструменти за оценяване, за да се оценят резултатите от обучението.

Учебните видеоклипове с продължителност 10-15 минути са достъпни в канала Flipped Methods in Psychology в YouTube. Те са разказани на един от следните езици: унгарски, португалски, български, словашки и гръцки, и са преведени (със субтитри) на английски и румънски, освен на горепосочените.

Настоящото ръководство съдържа препоръчителни дейности в класната стая за преподаване на някои основни понятия в психологията. Приложението съдържа тестове преди и след урока, свързани с всяка тема. Тестът преди урока включва осем затворени въпроса с един или няколко отговора. Препоръчва се те да бъдат попълнени от учениците след гледане на учебния видеоклип (обикновено вкъщи, преди да започнат учебните дейности в клас). Тестът след класа се състои от поне четири въпроса с отворен отговор, които се използват след приключване на учебните дейности, свързани с конкретните предмети. Тестовите са предназначени да бъдат използвани като отправна точка за заинтересованите учители, която може да бъде използвана за разработване на техни собствени тестове.

На учителите от висшите и средните учебни заведения се предоставят необходимите материали за преподаване на предмета психология с методиката на обърнатата класна стая. Проучванията показват, че при промяна на традиционните методи към обърнатата класна стая ще се подобрят постиженията и удовлетвореността на учениците. Методите на обърнатата класна стая повишават мотивацията на учениците и тяхната самоувереност, ангажираността

им да учат. Моля, използвайте това ръководство като отправна точка за обръщане на класа по психология.

Това ръководство може да бъде изтеглено от началната страница на проекта:
<http://www.kre.hu/dfm>

Kecskemét, Hungary 26th of June, 2023

István Zsigmond, PhD

Участници

Károli Gáspár Református Egyetem (Унгария)

Colegiul National Pedagogic Mihai Eminescu (Румъния)

Бургаски свободен университет (България)

Universidade de Coimbra (Португалия)

Univerzita J. Selyeho (Словакия)

European University Cyprus (Кипър)

Тема 1. Стрес и справяне със стреса

*проф. д-р Мария Алексиева; проф. д-р Милен Балтов;
доц. д-р Красимира Минева;
доц. д-р Веселина Жечева; ас. Гергана Кирова
Бургаски свободен университет, България*

Предистория и обосновка

Споменавайки думата стрес в съзнанието на повечето хора изниква представата за ритъма на ежедневната рутина на съвременния човек – задръствания по пътищата, работна натовареност, училище, конфликти, семейна напрегнатост и още други ситуации, които създават чувство на безсилие, негативизъм, апатия, депресия.

В литературата понятието “стрес” се е появило преди век и половина. През 1936 година в списание “Nature”, в раздел “писма до редактора” е публикувано съобщение от канадския физиолог Ханс Селие със заглавието “Синдром, предизвикван от различни повреждащи агенти”. Понятието “стрес” е претърпяло съществени изменения и днес се използва много широко. То означава не само реакции на физически вредни въздействия, но и на всякакви събития, предизвикващи отрицателни емоции. В определени количества стресът е полезен, защото стимулира мотивацията, бързата приспособимост и реакции в решаващи моменти, физическата издръжливост.

„Стресът“ като понятие обозначава натрупването на количество от негативни емоции, които всеки един от нас преживява в определени ситуации. Като цяло той е физиологичен и психологичен процес, чрез който ние проявяваме някаква реакция на различни събития или ситуации, в които сме обвързани с повишени изисквания и оказват натиск върху нас.

Всяка една промяна в живота ни, към която се адаптираме, по един или друг начин, се съпровожда със стрес. Дори и позитивните промени могат понякога да бъдат носители на стрес. Според Ханс Селие (бащата на научната теория за стреса) положителният стрес трябва да се нарича – стрес, а отрицателният – дистрес. Затова смело може да определим, че стресът е едновременно и „убиец“ и „жизнена сила“. Той е нещо нормално, когато не е прекалено силен, не е прекалено продължителен и не нарушава рутината в нашия живот и не влияе върху здравословното ни състояние. Ако успеем правилно да канализираме своите емоции, да ги приемем, обработим, да ги изразяваме, а не да ги гълтаме, да успеем да ги контролираме, а не те да контролират нас, тогава нещата се случват по един наистина по- различен и по- здравословен начин.

Ключови теми

Понятие за стрес

Теории

Средови стресори

Контекстуални променливи (ситуационни фактори)

Индивидуалните различия

Когнитивната оценка

Типове стрес

Симптоми на посттравматични стресови разстройства

Справяне със стреса

Стресори, които не могат да бъдат контролирани

Стресори, които могат да бъдат контролирани

Цели на обучението

Общата цел на урока е да запознае учениците с моделите за стрес, влиянието на факторите на средата, с биологичните и генетичните фактори, както и обясненията за тревожност, видовете тревожни разстройства и техники и методи за справяне с генерализираната тревожност и паническите кризи.

Спецификата на целта е ориентирана към запознаване със техники за справяне със стреса и тревожността, тяхната ефективност и очакваните резултати.

Целта се постига чрез конкретни задачи, пряко ориентирани към основните параметри, в които е представен урокът.

Очаквани резултати

Знания, умения и отношения, които учениците да придобият/формират в края на този модул.

На ниво ЗНАНИЯ: учащите да се запознаят със същността на стреса, със стресорите на средата, с типовете стрес и начините, по които се проявява, да познават техники за справяне със стреса.

На ниво УМЕНИЯ: да могат да диференцират типовете стрес; да могат да разграничават стресорите, които могат да се контролират от тези, които не могат да се контролират; да могат да прилагат техники за преодоляване на стреса.

На ниво ВРЪЗКА: да решават казуси, свързани с реални ситуации от заобикалящата среда и да предлагат техники за преодоляване на възникнали стресови ситуации.

Педагогически подходи и дейности

Предурочна дейност – у дома

- Учениците са помолени да гледат видео урок „Стрес и справяне“, достъпен в YouTube канала Flipped Methods in Psychology.
- за студентите беше изготвен предаудитен тест от въпроси от затворен тип (виж Приложението). Въпросите са насочени към най-общите параметри на темата.

Дейности в клас

Дейност 1. Казус

Учителят подготвя въвеждаща дейност по метода на казуса. За целта учениците се разделят на групи по 3-4. Всяка група получава по един казус, чиято цел е да развие комуникационни умения при даване на обратна връзка в стресови ситуации.

- 1. Вървите по тротоара и минаваща кола изпръсква дрехите ви с рядка кал. Как се чувствате? Какво бихте направили?
- 2. Класният ръководител иска спешно да дадете обяснения по оплакване на ваш съученик. Как се чувствате? Какво бихте направили?

- 3. Отивате през почивката да си вземете сандвич от павилиона. Продавачът, който ви обслужва, ви обяснява, че трябва да изчакате 15 минути. Какво ще направите?
- 4. Мобилният ви телефон продължава да звъни късно през нощта. Вдигате телефона, но от другата страна тишина. Как се чувствате? Какво бихте направили?
- 5. Някой стъпва по обувките ви в автобуса, но не се извинява. Как се чувствате? Какво бихте направили?
- 6. През текущата седмица съученик ви казва, че учителят по математика е заплашил да даде тест, без да уведоми класа предварително. Започвате да се тревожите. Какви са причините за вашето безпокойство? Какво ще направите, за да преодолеете това състояние?

На отборите се предоставят от 3 до 5 минути, за да се запознаят с казусите, да ги коментират и да вземат решение относно отговорите на въпросите към тях. Всеки екип се представя от лектор, който запознава останалите със съдържанието на казуса и решението на екипа.

Дейност 2. Антистрес програма

След дискусията се повдига темата за стреса и справянето с това състояние.

Следва ново разделяне на класа на екипи от 5-6 души.

Задачата на всеки екип е да разработи собствена антистрес програма.

Учителят запознава участниците с основните стъпки при разработването на собствена антистрес програма:

1. Самооценка на стресовите реакции.
2. Анализ на собствените оплаквания във връзка със здравословното състояние.
3. Поставяне на цел – например създаване на режим, свързан с поддържане на нормално здравословно емоционално състояние.
4. Вземане на решение за спазване на правилата за комфорт и програмата за уют.
5. Да сключите споразумение със себе си и да го поставите на видно място.
6. Маркиране на релаксиращи упражнения: движения, разходки, релаксация, автогенен тренинг, спорт, диета.
7. Определяне на време /лимит-минути, часове/, място и честота /ежедневно, през ден, седмично/.

Времето за изпълнение на програмата е 30 минути. След изтичането му, говорителят на всеки отбор представя програмата на отбора пред всички. Следват дискусия, въпроси и отговори.

Като обобщение на дейността учителят трябва да обясни, че на практика не е необходимо да се започва с всичко, което може да се направи в посока премахване на напрежението и стреса. Достатъчни са 1-2 упражнения, докато се изгради траен навик, след което може да се допълни с други техники и движения. Психологическата бариера тук е преодоляването на усещането, че няма време.

Съветът в този случай е да започнете с 5-10 минути на ден. Не на последно място трябва да се знае, че програмата ще има по-траен ефект, колкото по-дълго се изпълнява във времето – месеци, година.

След урока – Тестване

Дейността след класа, наречена Стрес и справяне - След тест (вижте приложението), включва оценка на знанията на учениците чрез попълване на тест. За разлика от теста преди урока, в този тест всички въпроси са отворени, както и тяхното съдържание.

Модел на взаимодействие

- Присъствено обучение по време на въвеждащите дейности – решаване на казуси, разделяне на екипи; разработване на антистрес програма;
- Групите работят чрез решаване на казуси и разработване на екипна антистрес програма.
- Индивидуална работа - за попълване на тестовете и гледане на видео материала у дома.

Оценка и препоръки

Всеки ученик получава индивидуална оценка въз основа на резултатите от теста преди урока.

Всеки екип, въз основа на изпълнението на задачата в класната стая, получава качествена оценка за работата си въз основа на презентациите, представени от отделните екипи. Това създава конкуренция между екипите по отношение на критичното мислене и креативността при създаването на екипни антистрес програми.

Учителят трябва да разработи собствени критерии, съобразени с възрастта и индивидуалните особености на учениците и свързани с очакваните резултати от отговорите на теста, след като учениците изгледат видео урока.

Бележки към лектора

Важно е учителят да обърне внимание на:

- Предварителната подготовка за работа по темата.
- Селекция от казуси, ориентирани към индивида

Допълнителна литература

Пийл, Норман, Силата на положителното мислене, Кибеа, 2022

Петерман, Улрике, Историите на капитан Немо: Приказки за справяне със страха и стреса, Изток-Запад, 2018

Уилкинсън [Грег](#), Стрес. Какво трябва да знаем за него, СофтПрес, 2007

Макгонигъл, Кели, Стресът – приятел или враг, Гнездото, 2023

Карнеги, Дейл, Как да преодоляваме тревогата и стреса, Колибри, 2013

Крайтън, Емили, Без депресии и стрес! Техника за емоционално освобождение (ТЕО), Паритет, 2017

Тема 2: Решаване на проблеми

*проф. д-р Мария Алексиева; проф. д-р Милен Балтов;
доц. д-р Красимира Минева;
доц. д-р Веселина Жечева; преп. Гургана Кирова
Бургаски свободен университет, България*

Предистория и обосновка

Придобиването на задълбочени знания за решаване на проблеми и формирането на умения за вземане на решения са от голямо значение за социалната адаптация и междуличностното общуване на подрастващите. Знанията и уменията по предмета са свързани с развитието на социалната компетентност и емоционалната интелигентност на учениците, с повишаването на тяхната самоефективност в различни житейски ситуации, с развитието на положителните аспекти на представата за себе си и реално високото самочувствие. Темата е свързана с други аспекти на адаптивното психосоциално функциониране, като мотивация за високи постижения, щастие и удовлетворение от живота.

Ключови теми

Дефиниции, цикъл на решаване на проблеми, типове проблеми, видове евристики, ролята на прозрението при решаването на проблеми и видовете прозрение, бариери пред решаването на проблеми, ролята на експертната и креативността при решаването на проблеми и невропсихологични процеси в проблема - решаване.

Цели на обучението

В края на този модул студентите трябва да могат:

- Да използват дефиниции и правилно да идентифицира проблемните ситуации.
- Да се разграничат видовете проблеми (добре или зле дефинирани).
- Да използват на практика цикъла на решаване на проблемни ситуации.
- Да използват адекватно видовете умствени преки пътища за решаване на проблеми (евристики).
- Да се повиши нивото на саморефлексия на обучаемите относно ролята и видовете инсайт в цикъла на решаване на проблемни ситуации, както и пречките за достигане на решения в този процес.
- Да разбере ролята на експертните познания, невропсихологичните процеси и креативността за успешно справяне с реални проблеми.

Педагогически подходи и дейности

Предурочна дейност – у дома

- за студентите беше изготвен предаудитен тест от въпроси от затворен тип (виж Приложението).
- учениците са помолени да гледат видео урок за решаване на проблеми, наличен в YouTube канала Flipped Methods in Psychology.

Обратната връзка от справянето с тестовите задачи ще помогне на учениците и учителите да планират и работят успешно в класната стая, за да изяснят неяснотите по отношение на концепции, теории и модели, свързани с процеса на решаване на проблеми.

Модел на взаимодействие

По време на часа преподавателят дава възможност на учениците да разширят знанията си по темата, да постигнат по-задълбочено разбиране на информацията, представена във видеото, като се запознаят с допълнителни литературни източници и интернет ресурси по темата, представяйки подготвените текстове чрез мултимедия и провеждане на групово дискусия за трудностите в процеса на групово работа (Дейност I).

Студентите ще имат възможност да практикуват решаване на конкретна проблемна ситуация чрез прилагане на придобитите теоретични знания от цикъла за решаване на проблеми (Дейност II).

И накрая, чрез групов процес, използващ метода за насърчаване на творческото мислене, мозъчна атака, учениците ще могат да изследват ролята на креативността и видовете прозрение при решаването на проблеми (Дейност III).

Дейност 1. Създаване на кратки презентации

Участници: Група от 15 ученици

Продължителност: 90 минути

Описание на дейностите:

Учителят разделя групата на малки групи от по 5 участника. Всяка група трябва да създаде кратка, 10-минутна мултимедийна презентация, като използва допълнителна литература и интернет ресурси с отворен достъп по различни въпроси по темата, представена във видеото, като цикъл на решаване на проблеми, видове евристики и тяхната роля при решаването проблемни ситуации и ролята на творческото мислене в търсенето на иновативни решения.

След приключване на груповата работа учениците от всяка група споделят готовите мултимедийни презентации с останалите. Следва кратка дискусия относно трудностите и тяхното преодоляване при съвместна работа по задачата

Дейност 2. Разрешаване на проблемна ситуация

Участници: Група от 15 ученици

Продължителност: 60 минути

Материали: флипчарт, бели листове за флипчарт и маркери

Описание на дейностите:

Учителят разделя групата ученици на три малки групи от по 5 участника всяка и предоставя на всяка група проблемна ситуация (вижте Pfeiffer, 1991; Pfeiffer & Jones, 1974), за да я разреши чрез прилагане на цикъла за решаване на проблеми. Всяка група описва работата си по отделните стъпки за решаване на проблемната ситуация върху лист с флипчарт и в края на упражнението представя своето решение и процеса на достигане до него.

Дейност 3. Творческо решаване на проблеми

Участници: Група от 15 ученици

Продължителност: 60 минути

Описание на дейностите:

Учителят избира проблемна ситуация (вижте Pfeiffer, 1991; Pfeiffer & Jones, 1974) и я представя на група ученици - за да изследват ролята на творчеството и видовете прозрение при решаването на проблеми. Той/тя изнася кратко представяне на метода за стимулиране на творческото мислене (мозъчна атака) и насърчава групата да започне работа по поставената задача, прилагайки този метод. В края на упражнението се провежда дискусия за споделяне на личния опит на участниците и резултатите от изследването на ролята на креативността и проникателността при решаването на проблеми.

След урока – Тестване

След приключване на работата в час, преподавателят предлага на студентите да попълнят последващ тест (виж Приложението), обработва резултатите и предоставя на завършилите теста обратна връзка за нивото на знанията, които са придобили по темата на задачата - решаване.

Бележки към лектора

Учителят подготвя предварително проблемни ситуации и материали (флипчартове, бели листове и маркери) за работа в клас. Студентите трябва да носят необходимата компютърна и презентационна техника за подготовка и споделяне на мултимедийни презентации. Учителят трябва да има желание да насочи студентите към подходяща литература и други ресурси, достъпни в Интернет по темата на лекцията.

Допълнителна литература

Eysenck, M. W., & Keane, M. T. (2005). *Cognitive psychology: A student's handbook*. Taylor & Francis.

Davidson, J. E., & Sternberg, R. J. (Eds.). (2003). *The psychology of problem solving*. Cambridge university press.

Pfeiffer, J. (1991). *A Handbook of Structured Experiences for Human Relations Training*, Volume IX, 1st Edition, Pfeiffer.

Pfeiffer, J., Jones, J. (Eds.). (1974). *A Handbook of Structured Experiences for Human Relations Training*. Vol. 1-4, 2. ed., La Jolla, Ca : Univ. Associates.

Sternberg, R. (2011). *Cognitive Psychology*. 6th Edition. Cengage Learning

Тема 3: Теория на ума

*Dr. Eleonora Papaleontiou-Louca
European University Cyprus*

Предистория и обосновка

За да участваме в човешкото взаимодействие, да предвиждаме поведението на другите, да разбираме техните намерения, вярвания и желаниа, да тълкуваме техните действия, всеки един от нас се основава на психология на „здравия разум“, която ни позволява да приписваме ситуациите в себе си и другите (Natassa Kyriakopoulou, 2012). „Теория на ума“ е способността, която позволява на човек да приписва умствени състояния (напр. вярвания, желаниа, чувства, планове, възприятия, намерения, очаквания, желаниа и т.н.) на себе си и на другите, за да интерпретира поведението (Premack & Woodruff, 1978). Теорията на ума също е разбирането, което човек има за умствените състояния на себе си и на другите. Теорията на ума е разбирането, което човек има за умствените състояния на себе си и на другите.

Психосоциалното развитие и подобрене до голяма степен зависят от развитието на „Теорията на ума“ при децата, което ги прави по-малко упорити и егоцентрични и по-склонни да си сътрудничат, тъй като могат по-лесно да виждат и разбират гледната точка на другия.

Какво би станало, ако нямаше Теория на ума? „Представете си хипотетично същество, което не знае нищо за ума... Социалният свят, светът на себе си и на другите би бил празно пространство за това същество... Той/тя може да вижда и чува други хора, но няма да знае нищо за психичните състояния, които ръководят поведението на хората“ (Wellman, 1985, стр.169-170).

Резултатите от изследването предполагат, че използването на езика на ума на състоянието от страна на майката също предсказва по-късната теория на децата за разбиране на ума (Ruffman et al; 2002). Взаимодействието майка-дете, характеризиращо се с използването на езика на психичното състояние, е положително свързано с теорията на ума на детето (Youngblade & Dunn, 1995; Hughes & Dunn, 1998). Освен това, връзките между използването от майката на усъвършенстван дискурс за психични състояния и разбирането на психичните състояния от децата се подкрепят от други проучвания (Ontai & Thompson, 2002; Peterson & Slaughter, 2003).

Нещо повече, използването на езика на ума от детето в разговори с братя и сестри и приятели на 47-месечна възраст е свързано с изпълнението на задачи за фалшиви вярвания (Brown, et al; 1996). Децата, които са имали по-добро представяне на 47-месечна възраст в задачите за фалшиви убеждения, измама и разбиране на емоции, дават по-задоволителни и диференцирани доклади за емоциите на майката и братята и сестрите 7 месеца по-късно (Dunn & Hughes, 1998). Индивидуалните разлики в честотата на умствения дискурс в диадите на братски игри, наблюдавани при деца на възраст 3:11 години, корелират с представянето, оценено 13 месеца по-късно в задачи с фалшиви убеждения и задачи, отнасящи се до разбирането на емоциите (Hughes & Dunn, 1998). Изследването на Дън за индивидуалните различия в социалната компетентност на децата разкрива, че на 40-месечна възраст индивидуалните различия в социалното разбиране са свързани със семейни променливи, като участие в разговори за чувства и поведенческа причинно-следствена връзка и кооперативни игри с братя и сестри, както е измерено 7 месеца по-рано (Dunn et al; 1991).

Други изследвания относно игра на преструвки между братя и сестри (Youngblade & Dunn, 1995; Hove et al; 1998) придават стойност на хипотезата - подкрепена от проучвания върху

връзките между размера на семейството и теорията за развитието на ума (Perner et al; 1994; Jenkins & Astington , 1996; Lewis et al; 1996; Ruffman et al; 1998) – тези деца разбират ума чрез интензивно взаимодействие с болногледачи и братя и сестри. Тези констатации косвено подсказват значението на езиковото взаимодействие между дете и семейство за теорията за развитието на ума или, във всеки случай, ни тласкат към подробно изследване на връзката между умствения разговор в семейството и развитието на разбирането на ума.

Ключови понятия

Теория на ума, умствени състояния на себе си и на другите, разбиране на умовете на хората, тълкуване на поведението, социално разбиране

Цели на обучението

В края на модула студентите трябва да могат да:

- Дефинират термина „Теория на ума“.
- Обяснят как можем да оценим теорията за ума на малките деца, като посочите 3 теста за оценяване и опишете един от тях.
- Дадат две възможни индикации за способностите, които децата могат да притежават, когато успеят в тестовете за фалшиви вярвания.
- Се обърнат се към две възможни обяснения за неуспех в тестовете за вяра.

Педагогически подходи и дейности

Преди урока учениците ще бъдат посъветвани да гледат видеоклип, озаглавен Theory of Mind, достъпен в YouTube канала Flipped Methods in Psychology, за да се подготвят за класа.

За тях е много важно да идентифицират основните аспекти на термина теория на ума и да могат да дадат някои примери за това явление в ежедневието на децата.

Освен това учениците ще бъдат насърчавани да попълнят кратък въпросник (вижте приложението към това ръководство), за да проверят разбирането си на видеото, което са видели.

След това инструкторът ще анализира резултатите от отговорите на този въпросник и тя/той ще ги представи в клас.

Допълнителна литература

Astington, J. W. (2003). Понякога необходимо, никога достатъчно: разбиране на фалшиви вярвания и социална компетентност. Индивидуални различия в теорията на ума: Последици за типично и нетипично развитие, 13–38.

Astington, J. W., Harris, P. L., & Olson, D. R. (Eds.). (1988). Разработване на теории за ума. Cambridge University Press.

Барон-Коен, С., Лесли, А. М. и Фрит, У. (1985). Детето с аутизъм има ли "теория на ума"? Познание, 21 (1), 37–46. [https://doi.org/10.1016/0010-0277\(85\)90022-8](https://doi.org/10.1016/0010-0277(85)90022-8)

Барон-Коен, Саймън (1991). Предшественици на теория на ума: Разбиране на вниманието на другите. В Whiten, Andrew (ред.). Естествени теории за ума: еволюция, развитие и симулация на ежедневно четене на мисли. Блекуел. (стр. 233–251). ISBN 9780631171942.

Bartsch & Wellman, (1995). Децата говорят за ума. Oxford University Press.

- Brown, J.R., Donelan-McCall, N. & Dunn J. (1996). Защо да говорим за психични състояния? Значението на разговорите на децата с приятели, братя и сестри и майки. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.1996.tb01767.x>
- Carruthers, P. (1996). Симулация и самопознание: защита на теорията-теория. В P. Carruthers & P.K. Smith, Eds. Теории на теориите на ума. Cambridge University Press.
- Dunn J. & Hughes C. (1998). Разбиране на малките деца за емоциите в близки отношения. *Познание и емоция*, 12, 171-190.
- Dunn J., Brown J., Beardsall L. (1991). Семейството говори за емоциите и по-късното разбиране на децата за емоциите на другите. *Психология на развитието*, 27, 448-455.
- Duval, C., Piolino, P., Benjanin, A., Eustache, F., & Desgranges, B. (2011). Възрастови ефекти върху различни компоненти на теорията на ума. *Съзнание и познание*. 20 (3), 627–642. doi:10.1016/j.concog.2010.10.025. PMID 21111637. S2CID 7877493.
- Flavell, J.H. (1988). Развитието на знанията на децата за ума: от когнитивни връзки към умствени представи. В J. W. Astington, P. L. Harris, & D. R. Olson (Eds.), *Developing theories of mind* (стр. 244–267). Cambridge University Press.
- Flavell, J.H., Flavell, E.R., & Green, F.L. (1983). Развитие на разликата привидност-реалност. *Когнитивна психология*, 15 (1), 95–120. [https://doi.org/10.1016/0010-0285\(83\)90005-1](https://doi.org/10.1016/0010-0285(83)90005-1)
- Гопник, А. (1993). Как познаваме ума си: Илюзията за знание от първо лице за преднамереността. *Поведенчески и мозъчни науки*, 16 (1), 1–14, 29–113. <https://doi.org/10.1017/S0140525X00028636>.
- Хенри, J.D.; Филипс, L.H.; Ръфман, Т. и Бейли, П. Е. (2013). Мета-аналитичен преглед на възрастовите разлики в теорията на ума. *Психология и стареене*. 28 (3), 826–839. doi:10.1037/a0030677. PMID 23276217.
- Hughes, C., & Dunn, J. (1998). Разбиране на ума и емоциите: Надлъжни асоциации с разговор за психическо състояние между млади приятели. *Психология на развитието*, 34 (5), 1026–1037. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.34.5.1026>
- Иън., А. (2011). Четящи на ума: когнитивната основа на "теорията на ума". *Психология Прес*. ISBN 9780203833926. OCLC 705929873.
- Дженкинс, J.M., & Astington, J.W. (1996). Когнитивни фактори и семейна структура, свързани с теорията за развитието на ума при малки деца. *Психология на развитието*, 32, 70–78.
- Калбе, Е. (2010). Разграничаване на когнитивната от афективната теория на ума: изследване на TMS. *Cortex*, 46 (6), 769–780. doi:10.1016/j.cortex.2009.07.010. PMID 19709653. S2CID 16815856.
- Люис, К., Фрийман, Н., Кириакиду, К., Маридаки-Касотаки, К., & Беридж, Д. (1996). Социални влияния върху достъпа до фалшиви убеждения: влияние на братя или сестри или общо чиракуване? *Развитие на детето*, 67, 2930–2947.
- Милър, С. А. (2006). Връзки в развитието между езика и теорията на ума. *American Journal of Speech-Language Pathology*, 15 (2), 142–154. doi:10.1044/1058-0360(2006/014). PMID 16782686. S2CID 28828189.
- Милиган, К., Астингтън, Дж. У., Дак, Л. А. (2007). Език и теория на ума: мета-анализ на връзката между езиковите способности и разбирането на фалшивите вярвания. *Развитие на детето*, 78 (2), 622–646. doi:10.1111/j.1467-8624.2007.01018.x. PMID 17381794.

- Мичъл, П. (2011). Придобиване на теория на ума. В Алън Слейтър и Гавин Бремнър (ред.) Въведение в психологията на развитието. Второ издание, BPS Blackwell. страница 371
- Мичъл, П. (2011). Придобиване на теория на ума. В Слейтър, Алън; Бремнер, Дж. Гавин (ред.). Въведение в психологията на развитието (3-то издание). John Wiley & Sons Inc. стр. 381–406. ISBN 9781118767207.
- O'Brien, K., Slaughter, V., Peterson, C.C. (2011). Братя и сестри влияят върху теорията за развитието на ума при деца с ASD. Вестник по детска психология и психиатрия. 52 (6), 713–719. doi:10.1111/j.1469-7610.2011.02389.x. PMID 21418062. Посетен на 18 май 2021 г.
- Ontai L.L. & Thompson, R.A. (2008). Привързаност, дискурс родител-дете и теория за развитието на ума. Социално развитие, 17 (1), 1-210. Калифорнийски университет, Дейвис
- Папалеонтиу - Лука, Е. и Тома, Н. (2014). Преглед на метакогнитивната способност на малките деца за интроспекция в съвременните перспективи в теорията на ума в ранното Чи

Тема 4: Психично здраве на децата и юношите

*Dr. Constantina Demetriou
European University Cyprus*

Предистория и обосновка

Психичното здраве е ключов компонент от развитието и здравето на детето. Това е важна характеристика на психологията на детето, тъй като добрите нива на психично здраве му/й помагат да развие здравословно развитие, социално, емоционално, умствено и физическо ниво. Психичното здраве на децата и юношите е свързано с начина, по който те мислят и чувстват себе си и хората около тях. Когато децата имат добро психично здраве, те са щастливи, развиват чувството за щастие и удовлетворение, учат по-лесно, развиват здрави взаимоотношения със семейството и връстниците си и се справят по-добре с чувствата си. Когато децата и/или юношите се сблъскват с проблеми с психичното си здраве, те стават по-уязвими в развитието на проблеми с поведението си и негативни чувства като дистрес, безпокойство, тъга и гняв. Разбирането на нормалното и ненормалното поведение при деца и юноши е пряко свързано с разбирането на тяхното психично здраве.

Ключови теми

психично здраве, психопатология, необичайно поведение, дистрес, умствена устойчивост, тревожност, оценка, дисфункция, рискови фактори, защитни фактори

Цели на обучението:

В края на модула студентите трябва да могат да:

- Дефинират психичното здраве и интерпретирането му в съдържанието на качеството на живот на децата и юношите.
- Идентифицират основните характеристики на детското и юношеското психично здраве.
- Разбират съществуването на добро психично здраве.
- Получат представа за психичните проблеми на децата и юношите.
- Разпознават основните критерии за наблюдение на необичайно поведение.
- Обсъждат причините за развитие на психопатологично поведение.
- Изследват защитните фактори на детската и юношеската психопатология.

Педагогически подходи и дейности

Преди часа учениците ще бъдат посъветвани да гледат видеоклип, озаглавен Психично здраве на деца и юноши, наличен в YouTube канала Flipped Methods in Psychology, за да се подготвят за часа. За тях е много важно да идентифицират основните аспекти на тази тема и да наблегнат на наблюдението и разграничаването на нормалното от необичайното поведение. Освен това те ще трябва да могат да опишат рисковите и защитните фактори на детската и юношеската психопатология.

Освен това учениците ще бъдат насърчавани да попълнят кратък въпросник (вижте приложението към това ръководство), за да проверят доколко са разбрали видеоклипа, който са гледали.

След това преподавателят ще анализира резултатите от отговорите на този въпросник и ще ги представи в клас за по-нататъшно обсъждане.

По време на урока лекторът ще започне, като зададе общ въпрос относно разбирането на студентите по основните дефиниции. След това той/тя ще представи резултатите от предварителния тест и ще ги обсъди с учениците (Дейност 1). Освен това лекторът ще изнесе презентацията относно критериите за необичайно поведение. Успоредно с това, тя/той ще обясни процедурата за оценка в клинична сесия, за да наблюдава аномалии. Въз основа на тази презентация, тя/той ще поиска да изпълни Дейност 2. Накрая, тя/той ще изнесе друга презентация, обясняваща рисковите и защитните фактори за развитие или не на психопатологични проблеми при деца и юноши. В тази презентация лекторът ще използва таблици и матрици, за да покаже резултатите от изследванията и преглед на литературата. След това учениците ще изпълнят дейност 3.

След часа преподавателят ще помоли студентите, ако желаят, да попълнят тест след урока (вижте приложението към това ръководство). Лекторът ще оцени попълнените тестове както качествено, така и количествено, за да отрази урока.

Интерактивни дейности

Дейност 1: Групова дискусия върху дефинициите

Цел: Да се проучи разбирането на учениците за определението за психично здраве и неговото съществуване при деца и юноши.

Участници: Група от 4 ученика

Продължителност: 20 минути

Инструменти: химикал и хартия

Описание на дейността: По време на тази дискусия учениците ще бъдат разделени на групи от по 4 души, за да обсъдят своите грешки и да предложат правилните отговори въз основа на отговорите, които са дали в предварителния тест. Така те ще имат възможност да работят заедно за постигане на общата цел, а именно да отговорят правилно на въпросите от предварителния тест. След това лекторът ще представи резултатите от своите анализи въз основа на отговорите, дадени в предварителния тест. Тогава всички заедно ще идентифицираме и изясним основните точки и ще коригираме грешките, които ще допуснат.

Дейност 2: Идентифициране на проблем с психичното здраве при юноши – Ролева игра.

Цел: да се изследва поведението на юноша въз основа на характеристиките на необичайно поведение, критерии и да се идентифицира дисфункционалното поведение. Тази дейност има за цел да разработи и оцени симулация на клинична ролева игра в реално време. Учениците ще имат възможност да изпитат взаимодействие с юноша с тревожност от позицията на психолог и/или наблюдател и да имитират клинична сесия в реалния свят.

Участници: Група от 4 ученика

Продължителност: 50 минути

Средства: Компютър, виртуална психотерапевтична лаборатория

Описание на дейността: Във виртуална психотерапевтична лаборатория учениците трябва да използват аватари, за да оценят клинично юноша с проблеми с тревожността. Това е

ролева игра. Лектор ще бъде юношата, един ученик ще бъде психолог, а останалите трима ученика ще бъдат наблюдатели. „Психологът“ отговаря на задаването на въпроси (въз основа на критериите за оценка и характеристиките на необичайно поведение). Наблюдателите ще наблюдават сесията, след това ще трябва да наблюдават поведението на юношата, да докладват неговите/нейните отговори и да решат дали има някаква форма на аномалия или не. Ако решат, че има проблем, тогава те ще трябва да обосноват мнението си и да посочат кои поведения описват проблема, дискомфорта, дисфункцията и отклонението от нормалното поведение.

Потребителите ще взаимодействат чрез своите аватари, комуникирайки чрез слушалки с аудио-микрофон. Във виртуалната компютърна лаборатория, наречена „психотерапевтична лаборатория“, ще се проведе 30-минутна сесия. Аватарът на психолога ще започне сесията с цел оценка на дисфункции, психическо състояние и психосоциална история на детето. Лекторът ще действа гъвкаво, следвайки наративен лист, докато аватарът на психолога ще ръководи развитието на сесията въз основа на оценката и симптоматиката на тревожността. Наблюдателите трябва да пишат рефлексивни бележки в електронен форум. В края ще има сесия за обобщение, където инструкторът ще улесни дискусия за размисъл относно резултатите от тази дейност.

Тази дейност ще даде възможност на учениците да общуват и да използват някои професионални умения, за да оценят проблем с психичното здраве при юноши. Освен това учениците ще получат присъща обратна връзка в реално време чрез отговорите на аватара на подрастващите, което им позволява да експериментират с различни стратегии и подходи за работа с тази популация.

Дейност 3: Игра на карти – рискови и защитни фактори

Цел: идентифициране на рисковите и защитните фактори на детската и юношеската психопатология.

Участници: Всички ученици

Продължителност: 30 минути

Инструменти: карти, химикал и хартия

Описание на дейността: На учениците се дават малки карти и те са помолени да напишат върху тях ключова концепция за няколко фактора, които влияят върху психичното здраве на децата и юношите. Там „етикетите“ трябва да се основават на факторите, анализирани от преподавателя в класа.

Половината от учениците ще трябва да напишат етикет, който ще бъде отнесен към една от четирите причини за проблеми с психичното здраве. Примери за етикети могат да бъдат: майка с депресия, ниско самочувствие, лошо общуване с членовете на семейството, тормоз и др.

Другата половина от класа ще трябва да напише етикети въз основа на четирите защитни фактора за насърчаване на доброто психично здраве. Примери за тези етикети могат да бъдат: щастлива игра на детска площадка, балансирана диета, доверие между връстници и т.н.

Успоредно с картите на студентите, преподавателят ще трябва да подготви предварително карти, които изписват основните теми на четирите рискови и четирите защитни фактора.

След като всички карти бъдат етикетирани, ще играем играта, наречена „Криеница“. Ще трябва да обърнем всички карти (подготвени както от преподавателя, така и от студента), за да не видим етикетите. Една по една ученикът обръща две карти. Ако двете карти съвпадат (което означава, че ключовата концепция и темата съвпадат заедно (напр. доверие между връстници – социален фактор), тогава ученикът получава една точка. Ако двете карти не съвпадат, ученикът ги връща обратно и следващи ученически игри. Ще се следва същата процедура. Играта приключва, когато те обърнат всички карти. Ученикът, който спечели повече точки, печели играта.

Тази дейност разчита на активното участие на учениците и извежда знания върху примери както за рискови, така и за защитни фактори. Оценка и препоръки

Препоръчителни видове оценяване

- Въпрос за есе
- Аудио-визуална презентация
- Писмен изпит
- Участие в групови учебни дейности

Бележки към преподавателя

По отношение на дейност 2 темата за безпокойството по-горе беше използвана като пример.

Лекторът има гъвкавостта да избира всяка форма на психично-здравен проблем при деца и юноши и да коригира дейността в съответствие с това. Много е важно лекторът да управлява своите отговори (като аватар на юношата), за да покаже ясно отклонението и дисфункцията в поведението на юношата.

По отношение на Дейност 3, преподавателят трябва да подготви, преди часа, картите с темите за рискови и защитни фактори. Неговият/нейният избор трябва да се основава на факторите, които се анализират както във видеото (преди класа), така и в лекцията (по време на урока).

Допълнителна литература

Drabick, D.A.G., & Kendall, P.C. (201). Психопатология на развитието и диагностика на психични проблеми сред младежите. Клинична психология, 17 (4), 272-280. DOI: 10.1111/j.1468-2850.2010.01219.x.

Бор, У., Дийн, А. Дж., Найман, Дж. и Хаятбакш, Р. (2014). Психичните проблеми на децата и юношите нарастват през 21 век? Систематичен преглед. Australian and New Zealand Journal of Psychiatry, 48(7), 606 – 616. DOI: 10.1177/0004867414533834

Kieling, C., Baker-Henningham, H., Belfer, M., Conti, G., Ertem, I., Omigbodun, O., Rohde, LA, Srinath, S., Ulkuer, N., & Rahman, A (2011). Психично здраве на деца и юноши по света: доказателства за действие. The Lancet, 378 (9801), 1515-1525. DOI: 10.1016/S0140-6736(11)60827-1

Gallarín, M., & Alonson-Arbiol, I. (2012). Родителски практики, родителска привързаност и агресивност в юношеството: прогнозен модел. Journal of Adolescence, 35 (6), 1601-1610. DOI: 10.1016/j.adolescence.2012/07.002

- Essau, C.A., Lewisohn, P.M., Lim, J.X., Ho, M.R., & Rohde, P. (2018). Честота, рецидив и коморбидност на тревожни разстройства в четири основни етапа на развитие. Вестник за афективни разстройства, 228, 248-253. DOI: 1016/j.jad.2017.12.014
- Ren, P., Qin, X., Zhang, Y., & Zhang, R. (2018). Дали социалната подкрепа е причина или следствие от депресията? Надлъжно проучване на юноши. Граници в психологията, 9, 1634. DOI: 10.3389/fpsyg.2018.01634

Тема 5: Междоличностна комуникация

*Piedade Vaz-Rebello, Graça Vidarra, Университет на Коимбра, Португалия
Melinda Sajgó, Педагогическа гимназия Михай Еминеску, Румъния*

Предистория и обосновка

Междоличностната комуникация е основен аспект на човешкото взаимодействие и играе жизненоважна роля в оформянето на нашите взаимоотношения и преживявания. Това включва не само обмен на информация, но и тълкуване на тази информация както от подателя, така и от получателя. Ефективната комуникация изисква изпратеното съобщение да бъде точно декодирано от получателя и да се осигури обратна връзка, за да се осигури взаимно разбиране.

Комуникацията се осъществява в различни контексти, като семейство, училище, работа или политика, и може да се осъществява лице в лице или с помощта на различни ресурси и инструменти, включително социални медии, имейл или телефон. Въпреки това, въпреки наличието на тези различни комуникационни канали, междоличностната комуникация остава една от най-критичните форми на комуникация.

Междоличностната комуникация е много по-сложна от процеса, описан от модела на комуникация на Шанън и Уивър, който предполага, че изпращачът кодира и изпраща съобщение през канал до един или повече получатели, които го декодират и интерпретират и могат да дадат обратна връзка. В действителност има последователни промени между „това, което искам да кажа“ и „това, което другият разбира“, с множество фактори, които могат да повлияят на комуникационния процес, като контекста, характеристиките на подателя и получателя, референтни рамки и преживявания.

Вербалната комуникация може да бъде устна или писмена, а невербалната комуникация включва проксемика, кинестетика и паралингвистика комуникация. Проксемиката комуникация разглежда начина, по който хората се поставят един спрямо друг и как това може да има комуникативна функция. Кинестетичната комуникация включва движения на тялото като махане, жестикулиране и скачане, докато паралингвистичната комуникация включва интонация, тон на гласа, ритъм, тембър, наред с други аспекти.

Невербалната комуникация е привилегирован начин за предаване на чувства и емоции и придружава вербалната комуникация, като същевременно регулира мълчаливо взаимодействието. То може да има несъзнателен или непреднамерен характер и е важно да го прочетете и интерпретирате точно, за да разберете основните емоции на съобщението. Например, изражението на лицето, позата на тялото и тонът на гласа могат да предадат емоции като радост, тъга, безпокойство, ентузиазъм, увереност и обезсърчение.

Watzlawick, Bavelas и Jackson (2011) в Прагматиката на човешката комуникация предлагат пет аксиоми за характеризирание на междоличностната комуникация. Аксиома 1 постулира, че „човек не може да не общува“, което означава, че всичко, което правим и казваме, е по някакъв начин комуникация. Дори мълчанието е форма на комуникация. Аксиома 2 постулира, че комуникацията включва съдържание и форма и едно и също съдържание може да бъде казано по различен начин, което също може да му придаде различно значение. Аксиома 3 твърди, че всеки от нас винаги изгражда своя версия на това, което наблюдава и преживява, и по този начин определя отношенията си с другите хора. Аксиома 4 гласи, че когато общуваме, използваме два вида кодове. Цифровият код използва произволни знаци и се подчинява на законите на синтаксиса и семантиката,

докато аналоговият код използва сигнали, свързани с това, което възнамеряваме да означаваме, като цялото невербално поведение е пример за този тип код. Аксиома 5 постулира, че комуникацията може да бъде или симетрична, или допълваща се, в зависимост от баланса на силите между участниците.

В заключение, междуличностната комуникация е сложен процес, който включва както вербални, така и невербални елементи и се влияе от множество фактори, включително контекста, характеристиките на подателя и получателя и естеството на предаваното съобщение. Точното разбиране и тълкуване на невербалните знаци е от съществено значение за ефективната комуникация и изграждането на положителни взаимоотношения.

Ключови теми

Модулът се фокусира върху дефиниране на концепцията за междуличностни комуникации, подчертавайки нейната сложност, компоненти и видове. Характеризират се вербалната и невербалната комуникация, както и аксиомите на човешката комуникация, предложени от Watzlawick, Bavelas и Jackson (2011).

Цели на обучението

В края на този модул студентите трябва да могат да:

- Характеризира концепцията за междуличностна комуникация, различни контексти, в които се осъществява и някои от използваните ресурси и инструменти.
- Идентифицирайте някои от предизвикателствата и факторите, които могат да повлияят на ефективната междуличностна комуникация.
- Дайте примери за вербална и невербална комуникация
- Опишете концепцията за проксемика, кинестетична и паралингвистична комуникация и тяхното значение в невербалната комуникация.
- Обяснете петте аксиоми, предложени от Watzlawick, Bavelas и Jackson за характеризиране на междуличностната комуникация и тяхното значение.
- Оценете ролята на комуникацията в развитието на взаимоотношенията.
- Идентифицирайте стратегии за подобряване на уменията за междуличностна комуникация и ги прилагайте в различни контексти

Педагогически подходи и дейности

Предурочна дейност – у дома

- На учениците ще бъде предоставен видео урок, озаглавен „Междуличностна комуникация“, достъпен в YouTube канала на Flipped Methods in Psychology.
- Студентите ще попълнят предварителен тест (вижте приложението)
- Учителят ще оцени количествено изпълнените тестове, което ще й позволи да подготви и насрочи урока.

Модел на взаимодействие

Учителят изпълнява и ръководи подготвени дейности, фокусирани върху темата на урока. Предлагат се различни дейности, които имат за цел: да запознаят учениците с концепциите, формите и аксиомите на комуникацията и да развият способността им да ги използват съзнателно в различни контексти.

Дейност 1. Концептуална карта

Цели: Да запознае учениците с понятията, представени във видеото.

Схема на взаимодействие: Индивидуална работа и групово дискусия

Брой участници: минимум 5

Материали и инструменти: Карти с думи, хартия, молив.

Продължителност на заниманието: 30 минути, но зависи от броя на участниците.

Процедура: Концепциите, представени във видеото (под формата на карти с думи в клас), се поставят в нов контекст, учениците са помолени да обсъдят накратко концепцията, като представят собствения си опит, наблюдения, личен пример пред своите връстници. Връзките между понятията се илюстрират с мисловна карта, създава се споделена мисловна карта, към която всеки ученик прикрепя концепцията, която е представил.

Дейност 2. Устно описание и рисуване

Цели: Да изпитате сложността на междуличностната сложност и важността на обратната връзка.

Схема на взаимодействие: Работа по двойки

Брой участници: минимум 2

Материали и инструменти: хартия, молив.

Продължителност на заниманието: 20 минути, но зависи от броя на участниците.

Процедура: Рисуването с диаграми трябва да бъде „описано“ устно от един ученик и нарисувано от партньор въз основа на това, което са чули – учениците могат да го изпробват и след това да обсъдят своя опит и наблюдения.

Дейност 3. Бийте учителя

Цели: развиване на критично мислене, оценяване и подобряване на точността на писмената комуникация.

Модел на взаимодействие: Работа в група

Брой участници: минимум 2

Материали и инструменти: хартия, молив.

Продължителност на заниманието: 20 минути, но зависи от броя на участниците.

Процедура: В кратък информативен текст учениците трябва да намерят и коригират невярна информация, като работят в малки групи.

Дейност 4. Създайте уникален и оригинален продукт

Цели: Да разпознава и интерпретира невербалната комуникация и да развива умения за емоционална интелигентност и емпатия.

Модел на взаимодействие: работа в група и дискусия, симулация,

Брой участници: минимум 2

Материали и инструменти: в зависимост от разработената сцена.

Продължителност на заниманието: 30 минути, но зависи от броя на участниците.

Процедура: Учениците подготвят сцената в малки групи и след това я представят. Връстниците трябва да открият каква емоция е била представена и каква форма на комуникация е била използвана в сцената

Дейност 5. Тур

Цели: Да анализира и синтезира концепции, включени в аксиомите на човешката комуникация и да си сътрудничи с колеги.

Модел на взаимодействие: Работа в група и дискусия

Брой участници: минимум 10, в този случай учениците работят по двойки.

Материали и инструменти: хартия и молив.

Продължителност на заниманието: 30 минути, но зависи от броя на участниците.

Процедура: Пет спирки, пет аксиоми за учениците. На всяка спирка група от 5-6 ученици трябва да разсъждават заедно върху една от аксиомите на междуличностното общуване и след това да записват мислите си в свързан текст. Следващата група продължава мислите, написани от предишната група. Всякакви грешки могат да бъдат коригирани. В края на обиколката на всяка спирка се чете съвместно съставен текст. Те ще бъдат представени и показани в класната стая в края на урока.

Следурочна дейност – след урока

- Учениците попълват тест (след тест) (вижте приложението)
- Учителят оценява попълнените тестове както качествено, така и количествено, за да отрази урока.

Оценка и препоръки

Оценяването включва различни показатели, включително предварителни и последващи тестове, резултати от финалния изпит и бележки на учителя. Освен това студентите са помолени да попълнят въпросник, който се фокусира върху оценката на видеото.

Оценяването трябва да бъде холистичен процес, който взема предвид различни показатели за оценка на ученето и напредъка на учениците.

Освен това използването на видеооценка и въпросници позволява на учениците да предоставят обратна връзка за своя опит в обучението. Тази обратна връзка може да помогне на учителите да разберат какво работи добре в класа и да идентифицират области за подобрене. Чрез включването на учениците в процеса на оценяване, те получават глас и могат да допринесат за развитието на учебния опит.

Бележки към лектора

Учителят може да избере дейностите, които най-добре отговарят на класа, като вземе предвид наличното време. Учителят може също така да използва разумно наличното време, за да гарантира, че учениците са в състояние да завършат дейността в рамките на определеното време.

Допълнителна литература

DeVito, J. (2016). *The Interpersonal Communication Book* (14 edition) Pearson Education Limited

Griffin, E., Ledbetter, A., Sparks. G. (2023). *A First Look at Communication Theory* (11e edition) McGraw-Hill.

Watzlawick, P., Bavelas, J. B., Jackson, D. J. (2011). *Pragmatics of Human Communication: A Study of Interactional Patterns, Pathologies, and Paradoxes*. W.W. Norton & Company, Inc.

West, R. & Turner, L. (2017). *Introducing Communication Theory: Analysis and Application* (6th edition). McGraw-Hill Education

Тема 6: Причинно-следствените приписвания и резултатите контролират очакванията

*Piedade Vaz-Rebello, Graça Bidarra, Университет на Коимбра, Португалия
Melinda Sajgó, Педагогическа гимназия Михай Еминеску, Румъния*

Предистория и обосновка

Причинно-следствените приписвания и очакванията за контрол на резултатите са социално-когнитивни мотивационни променливи, които включват обработка на информация в социалните взаимодействия. Причинно-следствените атрибуции са свързани с начина, по който индивидите обясняват настъпването на определени събития и са включени в различни контексти на постиженията, оказвайки влияние върху избора, постоянството и интензивността на постиженията. Уайнър разработи теорията за приписването в контекста на постиженията, като предложи триизмерен модел на причините за успеха и провала в училище. Трите измерения са локус на причинно-следствената връзка, стабилност и контролируемост.

Изследванията показват, че приписването на успеха и провала на различни причини може да окаже значително влияние върху мотивацията и представянето на човека. Като цяло, най-ползните атрибути са тези, които са свързани с усилия и личен контрол. Например, ако някой приписва успеха си в дадена задача на собствените си усилия и упорит труд, е по-вероятно да се чувства уверен и мотивиран да продължи да полага усилия в бъдеще. От друга страна, ако някой приписва успеха си на късмет или външни фактори, може да почувства, че има малък контрол върху успеха си и може да е по-малко мотивиран да продължи да опитва в бъдеще. По същия начин, ако някой припише неуспеха си на липса на усилия, е по-вероятно да се почувства мотивиран да опита отново и да положи повече усилия в бъдеще. Въпреки това, ако отдадат неуспеха си на липса на способности или външни фактори извън техния контрол, може да се почувстват обезсърчени и е по-малко вероятно да опитат отново в бъдеще. Следователно, насърчаването на приписвания, които се фокусират върху усилията и личния контрол, може да бъде ефективна стратегия за насърчаване на мотивацията и постиженията. Това може да стане чрез предоставяне на обратна връзка, която набляга на усилията и напредъка, а не само на резултатите, и чрез насърчаване на хората да поемат отговорност за собствения си успех и провал.

Очакванията за контрол на резултатите се отнасят до убеждението, че човек е в състояние успешно да изпълни поведението, необходимо за постигане на даден резултат. Ротър, Селигман и Бандура са допринесли значително за разбирането на въздействието на очакваната продължителност на контрола върху резултатите върху моделите на мотивация. Ротър въведе концепцията за локус на контрол, която се отнася до вярванията, които хората имат относно степента, до която техните действия могат да повлияят на резултатите в живота им. Тези, които имат вътрешен локус на контрол, вярват, че имат контрол върху резултатите в живота си, докато тези с външен локус на контрол вярват, че външните фактори определят резултатите. Локусът на контрол е свързан с мотивацията, тъй като индивидите с вътрешен локус на контрол са склонни да имат по-високи нива на мотивация от тези с външен локус на контрол.

Селигман разработи концепцията за научена безпомощност, която възниква, когато индивидите чувстват, че нямат контрол над средата си и че действията им не водят до положителни резултати. Това чувство на безпомощност може да доведе до намалена мотивация и липса на усилия за промяна на ситуацията.

Концепцията на Бандура за самоефективност се отнася до вярата на индивида в способността му да успее в определена ситуация. Индивидите с високи нива на самоефективност са склонни да имат по-високи нива на мотивация и е по-вероятно да упорстват пред пречките, отколкото тези с ниска самоефективност. Бандура идентифицира четири източника на самоефективност: лични преживявания на успех, наблюдение на други, които са успели в подобни ситуации, вербално убеждаване и емоционално активиране.

Като цяло, тези концепции подчертават важността на вярванията на индивида относно способността им да контролират резултатите в живота си и как тези вярвания влияят върху нивата на мотивация. Чрез разбирането на тези концепции, хората могат да работят за развиване на по-положителни и продуктивни модели на мотивация, като например фокусиране върху усилията, а не върху естествените способности, и изграждане на самоефективност чрез преживявания на успех, наблюдение, убеждаване и емоционална регулация.

Ключови теми

Модулът се фокусира върху дефинирането на концепциите за социално познание като причинно-следствени атрибуции, очакванията за контрол на резултатите и как те са свързани с моделите на мотивация в контекста на постиженията.

Цели на обучението

В края на този модул студентите трябва да могат да:

- • разбират процеса на учене като социално взаимодействие,
- • да обясни концепцията за каузалните атрибуции и нейната роля в когнитивните теории за мотивацията.
- • описват триизмерния модел на Weiner за причините за успеха и провала в училище и моделите на приписване, които най-много благоприятстват ученето и постиженията.
- • разбират концепцията за очаквания контрол на резултатите и нейното значение за мотивацията и постиженията.
- • сравнете и противопоставете локуса на контрола на Ротър, научената безпомощност на Селигман и възприетата самоефективност на Бандура като теории за очаквания контрол на резултатите.
- • разбират и подкрепят със съществуващ опит, че обработката на информация е субективно възприятие на способностите за контрол и функционирането на себе си в ситуации на изпълнение, определени от система от лични убеждения.

Педагогически подходи и дейности

Преди урока: На учениците ще бъде предоставен видео урок, озаглавен Причинно-следствени атрибуции и контрол на очакванията за резултати, достъпен в YouTube канала Flipped Methods in Psychology.

Студентите ще попълнят предварителен тест, наречен „Причинно-следствени приписвания и контрол на очакваната продължителност на резултатите“ (вижте приложението към това ръководство). Учителят ще оцени количествено попълнените тестове, което ще му позволи да подготви и насрочи урока.

По време на час: Учителят изпълнява и ръководи подготвени дейности, фокусирани върху темата на урока. Предлагат се различни дейности, включващи явления, които учениците

могат да разберат и преживеят, за да изпитат как причинно-следствените приписвания и резултати контролират очакванията, влияят върху моделите на мотивация и постиженията.

Дейност 1. Литературни и лични разкази за каузални атрибуции и мотивация

Цели: Започвайки от проста алегория, история за животно, урокът продължава с изследване на причините за нашите собствени истории за успех и провал.

Схема на взаимодействие: Индивидуална работа и групово дискусия

Брой участници: минимум 4

Материали и инструменти: баснята на La Fontaine „Костенурката и заекът“ листове или лепило, моливи

Продължителност на заниманието: 20м, но зависи от броя на участниците.

Процедура: Учителят представя баснята на Ла Фонтен „Костенурката и заека“, като цели да анализира как причинно-следствените приписвания могат да повлияят на мотивацията. Учениците влизат в ролята на костенурката или заека, като изнасят кратък монолог, в който разсъждават върху причините за своя успех или неуспех в състезанието. След това се обсъждат посочените причини, като се прави разлика между външни и вътрешни причини.

Вземайки идеята на Хайдер като отправна точка (Трябва да разбираме и познаваме нашата среда, като търсим причините за това, което ни се случва), учениците си припомнят събитие, което са преживели като провал и успех, записвайки ги на малки листчета хартия различни цветове. На гърба на листчето те отбелязват факторите, които могат да свържат със събитието като причини. Те представят своите истории за провал и успех, като групират тези, които приписват на външна причина, и тези, които смятат, че са предизвикани от вътрешни фактори.

Идентифицираните причини се разглеждат от гледна точка на трите измерения на теорията за приписване на Weiner. Учениците са помолени да обмислят причините за своята история на успех според местоположението на причинно-следствената връзка, стабилността във времето и контролируемостта и да маркират местоположението на причинно-следствената връзка в съответното поле на очертаната таблица. Четирите модела на приписване са извлечени от таблицата. Използвайки уроците от групирането и съпътстващата дискусия като основа, учениците трябва да свържат следните четири твърдения, за да опишат ниските и високите мотивационни модели: успехът зависи от нашите способности. Успехът зависи от късмета. Провалът е липса на усилия. Провалът е липса на способност.

Дейност 2. Игра за линия на мнение

Цели: Дейността има за цел да идентифицира собствения мотивационен модел и да обмисли и оцени причините и преживяванията зад мотивационния модел.

Брой участници: минимум 4

Материали и инструменти:

Продължителност на заниманието: 20м

Процедура: Студентите са помолени да заемат позиция по две твърдения (Успехът зависи от способностите. Провалът е липса на усилия.), като се позиционират между полюсите Да и Не според това дали са съгласни или не с твърдението. Те трябва да обосноват позицията си, аргументирайки се за или против твърдението.

Учениците пишат самохарактеристика от 5-8 изречения, в която обсъждат собствените си мотивационни модели, базирани на истории за успех и провал и приписване.

Дейност 3. Методът на кафенето

Цели: Методът Café се използва за работа с три теории (Ротър – теория за мястото на контрола, Селигман – научена безпомощност, Бандура – възприемана самоефективност).

Брой участници: минимум 12

Продължителност на заниманието: 20м

Процедура: На три маси върху големи листове хартия се прави кратко представяне на теориите. На всяка маса ученик очаква "гости", съученици. Основната идея на всяка теория и въпросите, които ще ръководят дискусията, се обсъждат предварително от учителя с тримата ученици. Класът е разделен на три групи и посещава последователно всяка от трите маси. На всяка маса домакинът представя накратко теорията и след това води дискусия по подготвените въпроси. Ключовите думи, използвани в дискусията, са записани на бележника. На излизане всеки ученик взема реферат с кратко описание на теорията. След като и трите групи преминават през масите, учениците, водещи дискусията, обобщават казаното на всяка маса.

Дейност 4. Предизвикване на заучена безпомощност

Цели: Преживяване как очакванията могат да повлияят на постиженията

Брой участници: минимум 4

Продължителност на заниманието: 15м

Процедура: Учителят предлага дейност, която да помогне на учениците да разберат как очакванията могат да повлияят на постиженията. На всеки ученик се дава лист с три анаграми. Учениците обаче не са информирани, че има две различни упражнения. Едната група ученици получава три анаграми, които са възможни за решаване, докато другата група получава три анаграми, но първите две са невъзможни за решаване. Учениците са инструктирани да започват всяка задача само когато учителят каже, като се започне с първата задача, последвана от втората и накрая третата. Какво става? Групата ученици, които получават анаграми, които могат да бъдат решени, вероятно ще се представят по-добре от групата, която получава анаграми, които не могат да бъдат решени. Последната група може да се разочарова и демотивира, което води до намаляване на цялостното им представяне. Редът на задачите също може да повлияе на представянето на учениците. Учениците, които първи получават невъзможните анаграми, може да са по-склонни да се откажат или да се откажат от следващите задачи.

Дейност 5. Интервю

Брой участници: минимум 2

Материали и инструменти: листчета или лепенки, моливи

Продължителност на заниманието: 20 минути

Като заключителна дейност учениците трябва да формулират 5 въпроса, които помагат да се очертае мотивационният модел на връстник. Те интервюират своите връстници и след това пишат кратка характеристика въз основа на материала от интервюто, като използват понятията, научени в клас. Представят си характеристиките един на друг и след това обсъждат по двойки изразените наблюдения и мнения.

В резултат на дейността в класната стая на учениците се предоставя подкрепа за оценка на собствените им учебни дейности, за мобилизиране на тяхната самоефективност, за да станат по-отворени за саморефлексия и да преминат от нисък мотивационен модел към висок мотивационен модел .

Следкласна дейност

Учениците попълват тест (след тест), наречен Причинно-следствени атрибуции и контролна продължителност (вижте приложението към това ръководство).

Учениците също обобщават урока, включително характеризирани на ключови теми, описание на това, което са научили и предложения за подобрене.

Учителят оценява попълнените тестове както качествено, така и количествено, за да отрази урока.

Оценка и препоръки

Оценяването включва различни показатели, включително предварителни и последващи тестове, обобщение на урока, резултати от финалния изпит и бележки на учителя. Освен това студентите са помолени да попълнят въпросник, който се фокусира върху оценката на видеото.

Оценяването трябва да бъде холистичен процес, който взема предвид различни показатели за оценка на ученето и напредъка на учениците. Чрез включването на учениците в процеса учителите могат да получат ценна обратна връзка и представа за ефективността на използваните методи на обучение и материали. Чрез включването на различни индикатори учителят може да получи по-цялостно разбиране за напредъка и постиженията на всеки ученик в обучението. След тестът може да помогне да се оцени ефективността на урока и да се идентифицират области, в които учениците може да се нуждаят от допълнителна подкрепа. Обобщението на урока и бележките на учителя могат да предоставят ценна представа за това как се е представил класът и къде могат да се направят подобрения.

Освен това използването на видеооценка и въпросници позволява на учениците да предоставят обратна връзка за своя опит в обучението. Тази обратна връзка може да помогне на учителите да разберат какво работи добре в класа и да идентифицират области за подобрене. Чрез включването на учениците в процеса на оценяване, те получават глас и могат да допринесат за развитието на учебния опит.

Бележки към лектора

Учителят може да избере дейностите, които най-добре отговарят на класа, като вземе предвид наличното време. Учителят може също така да използва разумно наличното време, за да гарантира, че учениците са в състояние да завършат дейността в рамките на определеното време.

Допълнителна литература

Бандура, А. (1997). Самоефективност: упражняването на контрол. Ню Йорк: Фрийман.

- Cordeiro, PM, Lens, W., & Bidarra, MG (2009). O lugar das variáveis motivacionais no processo de instrução e aprendizagem: A teoria dos objectivos de realização. *Revista Portuguesa de Pedagogia*, 43 (2), 305-328.
- Хайдър, Ф. (1958). Психологията на междуличностните отношения. Нова Йорк: John Wiley & Sons.
- Каплан, А., Мидълтън, М. Дж., Урдан, Т. и Мидгли, К. (2002). Цели за постигане и структури на целите. В С. Midgley (Ed.), *Цели, целеви структури и модели на адаптивно обучение* (стр. 21-53). Ню Джърси: Лорънс Ерлбаум.
- Лемос, М. С. (2005). Motivação e aprendizagem. В G. L. Miranda, & S. Bahia (Org.) *Psicologia da Educação: Temas de desenvolvimento, aprendizagem e educação* (стр. 193-231). Лисабон: Relógio d'Água.
- Rotter, JB (1966). Обобщени очаквания за вътрешен срещу външен контрол на укрепването. *Психологически монографии*, т. 80, н. 1, стр. 1-28. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/h0092976>
- Russell, D., & Mcauley, E. (1986). Причинно-следствени атрибуции, причинно-следствени измерения и афективни реакции към успех и провал. *Вестник за личностна и социална психология*, 50, (6), 1174-1185. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0022-3514.50.6.1174otter>
- Шунк, Д. Х. и ДиБенедето, М. К. (2016). Теория за самоефективността в образованието. В К. R Wentzel & D. В. Miele (Eds). *Наръчник по мотивация в училище* (2.изд.,стр. 34-52). Рутлидж.
- Seligman, M. E. P. (1975). *Безпомощност: върху депресията, развитието и смъртта*. Сан Франциско: Ню Йорк: W.H. Фрийман.
- Weiner, B. (1986). *Атрибуционна теория за мотивацията и емоцията*. Нова Йорк: Springer-Verlag.

Тема 7: Общи интелектуални способности – интелигентност

Anita Tóth-Bakos, Tímea Mészáros, Attila Mészáros

J. Selye University, Словакия

Предистория и обосновка

Концепцията за интелигентност е ключов термин в психологическите дисциплини, който се отнася до умствено ниво, рационален капацитет, интелигентност, проникателност. От тази гледна точка правилното разбиране на термина, разбирането какво означава „да бъдеш интелигентен“ е от изключително значение за разбирането на други концепции, функции и процеси на познанието. Концепцията е тясно свързана с други основни концепции на общата психология, а също и с други приложни психологически дисциплини, като концепцията за учене, мислене, разсъждение, решаване на проблеми, творчество или концепцията за емоционална интелигентност.

Ключови теми

Модулът се фокусира върху дефиниране на концепциите за интелигентност, коефициент на интелигентност, описва модели на интелигентност и възможни начини за измерване на интелигентността.

Цели на обучението

В края на този модул

- Учениците ще могат правилно да дефинират и разбират концепцията за интелигентност и коефициент на интелигентност.
- Учениците ще могат да идентифицират степента на умствен капацитет.
- Учениците ще могат да бъдат напътствани през различните модели на интелигентност и различните видове интелигентност според няколко автора (като Binet, Spearman, Cattell, Gardner).
- Учениците ще се запознаят с няколко специфични теста за интелигентност.

Педагогически подходи и дейности

Дейност преди урока - у дома:

На учениците ще бъде предоставен видео урок, озаглавен Общи интелектуални способности - интелигентност, достъпен в YouTube канала Flipped Methods in Psychology.

Учениците са поканени да попълнят предварителен тест, наречен Общи интелектуални способности - интелигентност, вижте приложението към това ръководство.

Учителят ще оцени попълнените тестове както количествено, така и качествено, което ще му позволи да подготви и насрочи урока.

Дейност в клас, активност по време на урока

Учителят изпълнява и ръководи подготвени дейности, фокусирани върху темата на урока.

Дейност 1: Дискусия за интелекта

Дискусията се фокусира върху ключовия въпрос за разбирането на интелигентността, дали има един интелект или има няколко различни независими вида интелект.

Фокус: Дейността се фокусира върху дискусия, аргументация и взаимно убеждаване. Правилният, детайлен и многостранен преглед на темата за интелигентността и

различните разбирания, модели на интелигентността е изключително важен за формулиране на аргументи и водене на дискусия. Освен това от ключово значение е начинът, по който членовете на групата работят заедно, комуникират, подкрепят се, разрешават конфликти, реагират на различни или противоположни възгледи.

Цели: Основната цел на заниманието е участниците да придобият по-задълбочени познания по темата чрез аргументация и формулиране на мнения, както и да могат да се противопоставят на разнообразна информация и мнения на базата на правилни знания. Друга цел на дейността е участниците да разберат и да се запознаят с основните принципи и процеса на дебат и дискусия.

Модел на взаимодействие: групова работа

Брой участници: мин. 4

Материали, инструменти: няма, евентуално хартия и химикал за записване на бележки, може да помогне за работата, ако направим място за групи в класната стая

Продължителност на дейността: мин. 30 минути (продължителността на всяка фаза е 5 минути, останалото време за първоначални инструкции и приключване на дейността)

Процедура: Лекторът разделя участниците на две групи, като разделянето може да бъде произволно или систематично по определено правило, важно е групите да имат еднакъв брой членове. Групите ще назначат един говорител, който ще комуникира от името на групата. На групите ще бъде дадена или изтеглена тема или позиция в дискусията, тоест дали да се съсредоточи върху възможността за един или множество интелекти, тоест, че има само един интелект или че има няколко независими вида интелект. Групата обсъжда възложената им позиция, формулира аргументи, възможни аргументи за собствената си позиция. В следващата фаза на дейността говорителите на двете групи, от името на мнението и аргументите на цялата група, се опитват да се убедят и повлияят един на друг, опитват се да отстояват собствената си гледна точка. Останалите членове на групата не могат да участват гласно в комуникацията на този етап, но могат да формулират и отбелязват други, нови аргументи. Следващата фаза на дейността позволява на групите да обсъдят по-нататък темата, подкрепяйки говорещия с нови аргументи. В предпоследната фаза говорещите имат още една възможност да убедят другия. Последната фаза на дейността се фокусира върху приключването на дискусията заедно, за да се освободи напрежението и да се формулира общо виждане по основния въпрос на дискусията, което да устройва и двете групи.

В тази дейност лекторът играе ролята на модератор, фасилитатор. Той/тя управлява хода на дейността, подпомага работата на групите, управлява времевата продължителност на всяка фаза от дейността въз основа на предварително определен времеви лимит. Във фазите на групова работа той/тя подкрепя групата или предлага опорни точки и възможности за аргументация, във фазите на убеждаване ръководи комуникацията на говорещите, при необходимост напомня на останалите членове на групите за възможност за отбелязване на добавените идеи, аргументи, предложения. Ключовият момент от дейността е последната, фазата на освобождаване, когато лекторът трябва да модерира комуникацията на всички участници, за да балансира и установи общ поглед по темата на дискусия.

Дейността дава възможност за гъвкава вариация и промяна на условията и правилата - например формулиране на въпроса за дискусия, промяна на времетраенето, дефиниране на множество групи, възможност за промяна на лицето на говорещия по време на дейността или дефиниране на множество говорещи в група.

Дейност 2: Известни личности с висок коефициент на интелигентност

Както беше споменато във въведението на видеото, познаваме няколко личности в човешката история с необикновени способности, със значително висока степен на интелект или гении.

Фокус: Дейността се фокусира върху търсенето и събирането на личности, известни хора в миналото или настоящето, които показват изключителен коефициент на интелигентност чрез тяхното представяне, постижения или значителна дейност.

Цели: Целта на дейността е да подчертае значението на коефициента на интелигентност и да насочи вниманието към възможностите за прилагане на извънредно, над средното ниво на интелигентност. Дейността изисква умение да се търсят подходящи източници на информация, след което правилно да се оценяват постиженията и дейностите на човека по отношение на умствения капацитет.

Модел на взаимодействие: индивидуална работа и груповая работа

Брой участници: мин. 1

Материали, инструменти: хартия, химикал, като източник за търсене на информация можем да предложим помощни средства според възможностите (мобилни устройства, таблети, лаптопи, компютри)

Продължителност на дейността: мин. 10-15 мин. (ако определим 10 минути за самостоятелна работа, продължителността на цялата дейност, включително презентации и заключение, зависи от броя на участниците).

Процедура: Лекторът ще предизвика участниците да направят свое собствено проучване, за да намерят поне три добре известни личности с IQ над средното. Критерии за подбор: лицето демонстрира изключителни интелектуални способности, коефициент на интелигентност над средното, счита се за изключително интелигентен или гений поради своята работа, постижения или дейности; мястото и времето на дейността не са посочени (у дома или в чужбина, минало или настояще). Участниците могат да използват достъпни ИКТ съоръжения по време на изследователската работа. В края на индивидуалната работа участниците представят един на друг своите резултати, имена и значими личностни постижения. Накрая участниците могат да оценят своите резултати, да маркират повтарящи се имена, личности или да определят общ списък.

За тази дейност лекторът е модератор на дейността, като дава начален пример за вдъхновение на членовете. Той/тя ръководи дейността, следи продължителността на собствената дейност на учениците и модерира представянето на резултатите. В края на дейността той/тя определя условията, критериите за общия списък на участниците или поставя ограничение за броя на хората в списъка.

Дейността дава възможност за гъвкаво вариране и промяна на условия и правила – напр. сфера на дейност, националност, исторически период, брой лица, които трябва да бъдат намерени. Освен това методът на представяне или съставянето на общ списък може да варира - в този случай обхватът на списъка или определянето на правилата за подреждане може да варира.

Следкласна дейност

Учениците попълват тест (след тест), наречен Общи интелектуални способности - интелигентност (вижте приложението към това ръководство). Учителят оценява попълнените тестове както качествено, така и количествено, за да отрази урока.

За заключение и обобщение на темата с цел размисъл и предоставяне на обратна връзка е полезно да предложите задача, по-малко формална дейност в духа на творческата работа.

Дейност: Табло на тема IQ

В края на курса на участниците се препоръчва да създадат табло за съобщения на тема IQ. Условието и правилата за създаване могат да варират гъвкаво в зависимост от възможностите. Основният критерий е, на първо място, коректността и уместността на информацията, предоставена на таблото за обяви, и освен това таблото за обяви предоставя изчерпателен преглед на темата и съдържа цялата основна и необходима информация по темата, посочена в учебна програма и във видеото. Освен това е важно всички участници в курса или урока да си сътрудничат при създаването на информационното табло, така че крайният продукт да е резултат от взаимното сътрудничество на групата. Критериите за формално подреждане на таблото за обяви също могат да бъдат гъвкаво адаптирани към възможностите – таблото за съобщения може да бъде класическа форма за стена или създадено чрез онлайн приложение (например безплатни уеб приложения Padlet, Spiderscribe, CorkBoard, Lino, Popplet).

В тази дейност учителят има управленска роля, в рамките на която определя критериите за създаване на таблото за обяви, адаптирано към текущите условия и обстоятелства (времетраене на дейността, форма, основа на таблото за обяви – празно табло за обяви или повърхност на уеб приложение, предоставя материалите за създаване на съдържание и др.)

Бележки към лектора

С цел допълване на знанията с друга подходяща информация или точки на интерес е възможно да препоръчаме следните видеоклипове:

Сравнение: Вие сте на различни нива на IQ (достъпно в канала на Infinite Comparison в YouTube) и IQ важен ли е или незначителен? Има ли някаква цел да знаете своя IQ резултат? (достъпно в канала на д-р Тод Гранде в YouTube)

Вероятно във връзка с Дейност 2, спомената по-горе за вдъхновение, можем да препоръчаме или приложим следните видео материали в края на дейността:

Сравнение: Най-умните хора в историята (достъпно в канала на WatchData в YouTube)

Допълнителна литература

Boring, E. G. (1923). Интелигентността, както я тестват тестовете. Нова република 36

Spearman C. "Обща интелигентност", обективно определена и измерена. Американският журнал по психология. 1904;15(2):201. doi:10.2307/1412107

<https://www.britannica.com/science/human-intelligence-psychology/Psychometric-theories>

<https://www.sciencedirect.com/topics/psychology/human-intelligence>

<https://www.verywellmind.com/theories-of-intelligence-2795035>

Тема 8: Множество интелигентности

*Anita Tóth-Bakos, Tímea Mészáros, Attila Mészáros
J. Selye University, Словакия*

Предистория и обосновка

Един от ключовите въпроси за общата интелигентност е дали има една интелигентност, като например общото умствено ниво на индивида, или има няколко различни типа интелигентност. Според първото разбиране човек има един единствен интелект; неговото ниво предполага до голяма степен еднакво представяне във всички области. Според модела на множествената интелигентност има множество видове интелигентност и тези видове интелигентност съществуват независимо и могат да функционират взаимозависимо или индивидуално. Според Х. Гарднър и неговия модел има до осем различни автономни когнитивни способности. Въз основа на модела на Гарднър можем да разглеждаме човешката интелигентност като индивидуален профил на интелигентност, който влияе, наред с други неща, върху представянето, мисленето, ученето и решаването на проблеми на индивида. Следователно моделът на Гарднър може да се прилага широко в образователната практика, в образователната психология, в областта на ученето и когнитивните стилове или дори в кариерното консултиране; освен това може да бъде особено полезно при откриването на надареност и талант.

Ключови теми

Модулът се фокусира върху модела на множествената интелигентност на Хауърд Гарднър, по-специално характеристиките на осемте вида интелигентност на модела, а именно: лингвистично-вербална интелигентност, физико-кинестетична интелигентност, логико-математична интелигентност, пространствена интелигентност, музикална интелигентност, междуличностна интелигентност, вътрешноличностна интелигентност и натуралистична интелигентност.

Цели на обучението

- Учениците ще могат правилно да дефинират и разберат концепцията за модел на множествена интелигентност.
- Учениците ще могат да се ориентират в различните модели на множество интелигентности.
- Учениците ще могат да се ориентират в модела на Н. Gardner за множество интелигентности.
- Учениците ще се запознаят с осемте вида интелигентност на Х. Гарднър.
- Учениците ще разберат значението на профила на интелигентността, тъй като той е свързан с образователната практика.

Педагогически подходи и дейности

Предурочна дейност - у дома

На учениците ще бъде предоставен видео урок, озаглавен Multiply intelligences, достъпен в канала на YouTube Flipped Methods in Psychology.

Учениците са поканени да попълнят предварителен тест, наречен Умножаване на интелигентността, вижте приложението към това ръководство.

Учителят ще оцени попълнените тестове както количествено, така и качествено, което ще му позволи да подготви и насрочи урока.

Вътрешна дейност – по време на урока

Учителят изпълнява и ръководи подготвени дейности, фокусирани върху темата на урока.

Дейност 1: Професии по видове интелигентност

Изборът на кариера и професионалното ориентиране са тясно свързани с интелигентния профил на индивида.

Фокус: Дейността се фокусира върху събирането на възможно най-много професии за всеки тип интелигентност от модела на множествена интелигентност на Гарднър.

Цели: Основната цел на дейността е участниците да осъзнаят многообразието на интелигентността и различните видове интелигентност от множеството разбираня на Гарднър за интелигентността. За да изберете правилната професия, е необходимо да разберете и усвоите природата на различните видове интелигентност. Освен това е важно да знаете колкото е възможно повече, най-широкия списък от професии за богат избор.

Модел на взаимодействие: групова работа

Брой участници: мин. 4

Материали, инструменти: хронометър за измерване на време

Продължителност на дейността: мин. 10 мин., ако за всеки вид интелигентност определяме 1 мин.

Процедура: Учителят обяснява дейността на участниците: групата е помолена да изброи на глас възможно най-много правилни професии за всеки тип интелигентност, изброен и характеризирани в урока. През определения интервал от време не трябва да има тишина в класната стая, назоваването трябва да е непрекъснато в продължение на една минута. По този начин поне един от участниците трябва да говори наведнъж и трябва да внимава за непрекъснатостта. На първо място, участниците трябва да познават възможно най-много професии и да могат да правят правилни разпределения към различните видове интелигентност. След това е необходимо сътрудничество и поддържане на вниманието, така че някой винаги да може да продължи последователността от срещи. Важно е да се създаде правилната динамика на играта, така че участниците да не крещят наведнъж, а да следят за възможността, когато е правилно да говорят. Трябва също така да се внимава заетостта да не се повтаря.

В тази дейност учителят играе ролята на модератор, фасилитатор. Той/тя управлява напредъка на дейността, гарантира, че няма пропуснат тип IQ, следи времето във всеки кръг и коригира списъка, ако професиите се повтарят или не отговарят на типа IQ. По време на дейността естествено ще има случайни тишини, когато участниците нямат идея, предложение, в тези моменти той/тя може да помогне, да вдъхнови участниците. Естествено може да се случи и обратното, когато повече участници говорят едновременно, в тези случаи той може да управлява този участник да говори постепенно.

Дейността дава възможност за гъвкава вариация и промяна на условията и правилата - например промяна на времетраенето за всеки тип или може също да посочи набор от множество типове интелигентност наведнъж.

Дейност 2: Саморефлексия срещу тест за интелигентност, резултати от профил на интелигентност

Оценяване и конфронтиране на собствения профил на интелигентност с резултатите от наличен цялостен тест за интелигентност.

Фокус: Дейността се фокусира върху опознаването на вашия собствен интелектуален профил. Нашата самооценка може или не може да бъде в хармония с резултатите от официален IQ тест. В този смисъл тези преживявания могат да помогнат при избора на училище, профил или професия.

Цели: Целта на дейността е да насочи вниманието към значението на собствения профил на интелигентност, към силните и слабите страни на способностите, които са от решаващо значение за оформянето на нашето бъдеще.

Модел на взаимодействие: индивидуална работа

Брой участници: мин. 1

Материали, инструменти: хартия, химикал, комплексен тест за интелигентност за всеки участник

Продължителност на дейността: мин. 3 часа - дейността също може да бъде разделена на няколко части, в една част можем да се съсредоточим върху процеса на самооценка, а в другите части върху попълването на теста за интелигентност (тъй като завършването на комплексния тест за интелигентност отнема поне 1,5 часа, можем да завършим отделните подтестове в няколко фази)

Процедура: Учителят ще помоли участниците да запишат на хартия всичките 8 вида IQ според модела на Гарднър. След това участниците са помолени да коментират всеки тип поотделно въз основа на тяхната самооценка за това кои са техните силни страни, кои са техните слабости, кои типове оценяват като техни типове профили и кои предпочитат по-малко или изобщо не. Също така е важно да се насочи вниманието на участниците към посочване на причини защо или на каква основа оценяват собствения си профил, представяне като силна или слаба страна. В следващата фаза на дейността учителят раздава IQ тестове на участниците и всеки участник попълва теста. Учителят оценява тестовете (или иска помощ от компетентен експерт) и споделя резултатите с участниците индивидуално. В заключителната фаза на заниманието участниците сравняват резултатите от собствената си самооценка с резултатите от тестовете и отбелязват съответствията и разликите в двете оценки.

В тази дейност учителят играе ролята на модератор, фасилитатор. На първо място, той/тя модерира процеса на самооценка и попълването на IQ тестовете. Впоследствие той играе важна роля в процеса на сравнение, където има за задача да насочи вниманието на участниците към създаването на правилен, реалистичен разузнавателен профил, който отговаря на реалните резултати и не е резултат от изкривен представа за себе си на участниците.

Следкласна дейност

Учениците попълват тест (след тест), наречен Умножаване на интелекта, вижте приложението към това ръководство. Учителят оценява попълнените тестове както качествено, така и количествено, за да отрази урока.

За заключение и обобщение на темата с цел размисъл и предоставяне на обратна връзка е полезно да предложите задача, по-малко формална дейност в духа на творческата работа.

Дейност: ТВ новини, съобщения, реклами по темата за модела на множествената интелигентност на Гарднър

Като заключение на курса се препоръчва на участниците колективно или индивидуално да подготвят различни доклади, информация, новини, трейлъри, промоционални реклами по темата за профила на интелигентността, видовете интелигентности, модел на

множество интелигентности, значението на профила на интелигентността при избора на подходяща професия или посока на обучение.

В тази дейност учителят има контролна роля, в която той/тя определя критериите или условията на дейността - телевизионни или радио новини или реклами, или текстове за списание, формата или метода на запис на базата на дадено техническо оборудване (видеозаписи, аудиозаписи, редактирани текстови файлове и др.). Освен това учителят може също така да определи как произведените новини и реклами да се споделят въз основа на условията и възможностите - участниците могат да създават и споделят свои собствени телевизионни или радио програми или брой на собственото си списание.

Бележки към лектора

С цел допълване на знанията с друга подходяща информация или интересни точки е възможно да се препоръчат следните видео материали:

- Теорията на Гарднър за множество интелигентности, налична в YouTube канала на PHILO-notes
- Стиллове на учене и множество интелигентности: Интеграция на теорията, достъпно в YouTube канал на Teachings in Education
- Теорията за множествената интелигентност на Гарднър, налична в канала на Джоузи Борман в YouTube

Като алтернатива, в контекста на Дейност 2 по-горе, можем да препоръчаме за вдъхновение следните ресурси:

- <https://www.idrlabs.com/multiple-intelligences/test.php>
- <https://alis.alberta.ca/careerinsite/know-yourself/multiple-intelligences-quiz/>
- <https://www.literacynet.org/mi/assessment/findyourstrengths.html>,
- <https://personalitymax.com/multiple-intelligences-test/>

Допълнителна литература

Гарднър, Х. Е. (2000). Интелектът е преформулиран: Множество интелекти за 21 век. Hachette Великобритания.

Гарднър, Х. (2011a). Рамки на ума: Теорията за множествената интелигентност. Hachette Великобритания.

Гарднър, Х. (2011b). Теорията за множествената интелигентност: Като психология, като образование, като социална наука. Обръщение, произнесено в университета Хосе Села на 29 октомври 2011 г.

<https://www.verywellmind.com/gardners-theory-of-multiple-intelligences-2795161>

<https://www.simplypsychology.org/multiple-intelligences.html>

<https://www.niu.edu/citl/resources/guides/instructional-guide/gardners-theory-of-multiple-intelligences.shtml>

Тема 9: Контекстът на семейството: взаимоотношения, комуникация и функциониране

*Dr. Constantina Demetriou
European University Cyprus*

Предистория и обосновка

Семейството е основна социална група, която повишава увереността и кара хората да се чувстват обичани. Това е група от двама или повече души, които са свързани по рождение, брак или осиновяване и всички те живеят заедно. Всички членове на семейството споделят емоционална връзка и сходни ценности. Семейството играе решаваща роля в осигуряването на стабилност и подкрепа на своите членове. това е източник на грижа, емоционална връзка и социализация. Въз основа на тези аспекти съществуването на силни семейни връзки става необходимо. Добрите семейни отношения са положително свързани с чувството за сигурност и доверие. От друга страна, проблемните семейни отношения са свързани с високи нива на тревожност, конфликти и проблеми в психичното здраве. Освен това семейното общуване трябва да се основава на взаимно уважение. Активното общуване влияе положително върху благосъстоянието на децата и родителите, докато конфликтите водят до нефункционално семейство. И накрая, семейното функциониране оказва влияние върху начина, по който членовете на семейството, както родителите, така и децата, възприемат себе си, другите и света, засяга техните взаимоотношения и поведение и оказва влияние върху тяхното психично здраве и благополучие.

Ключови теми

Най-близко семейство, разширено семейство, семейна среда, семейни отношения, семейна комуникация, конфликти, семейно функциониране, психично здраве на децата, благополучие на децата, благополучие на родителите.

Цели на обучението

В края на модула студентите трябва да могат да:

- Разберете какво е семейството и значението му като социална група.
- Опишете видовете семейство и обяснете жизнения кръг на семейството.
- Получете представа за значението на силните семейни връзки и тяхната връзка с доверие и сигурност.
- Обяснете как лошите семейни отношения могат да повлияят на благосъстоянието на децата и родителите.
- Разпознават ролята на семейната комуникация в живота на членовете на семейството.
- Обсъдете ролята на конфликтите в семейната среда.
- Идентифицирайте характеристиките на функционалните и дисфункционалните семейства.

Педагогически подходи и дейности

Преди урока учениците ще бъдат посъветвани да гледат видеоклип, озаглавен Контекстът на семейството: взаимоотношения, комуникация и функциониране (достъпен в YouTube канала Flipped Methods in Psychology), за да се подготвят за класа. За тях е много важно да идентифицират основните аспекти на тази тема и да акцентират върху изясняването

на концепцията, видовете и динамиката на семейството и какво означават понятията семейни отношения, семейна комуникация и семейно функциониране.

Освен това учениците ще бъдат насърчавани да попълнят кратък въпросник (вижте приложението към това ръководство), за да проверят разбирането си на видеоклипа, който са видели.

След това преподавателят ще анализира резултатите от отговорите на този въпросник и ще ги представи в клас за по-нататъшно обсъждане.

По време на урока лекторът ще започне, като зададе общ въпрос относно разбирането на студентите по основните дефиниции. След това той/тя ще представи резултатите от предварителния тест и ще ги обсъди с учениците (Дейност 1). Допълнително лекторът ще изнесе презентация за семейните отношения. Тя/той ще покаже как тези взаимоотношения влияят върху семейната среда и ще допринесат за развитието на поведението на детето. Въз основа на тази презентация тя/той ще помоли учениците да разчитат на въображението си и да дадат примери за това как разбират тези взаимоотношения в реалната семейна структура (Дейност 2). И накрая, тя/той ще обсъди концепцията за комуникация и функциониране. Ще бъдат обяснени примери за функционални и дисфункционални семейства. След това учениците ще бъдат помолени да приложат активно участие и сътрудничество, за да разберат основните характеристики на едно функционално семейство (Дейност 3).

След урока преподавателят ще помоли студентите да попълнят пост-тест (вижте приложението към това ръководство).

Лекторът ще оцени попълнените тестове както качествено, така и количествено, за да отрази урока.

Интерактивни дейности

Дейност 1: Групова дискусия върху дефинициите

Цел: Да се проучи разбирането на учениците в трите основни категории на тази тема (взаимоотношения, комуникация, функциониране).

Участници: Група от 4 ученика

Продължителност: 20 минути

Инструменти: химикал и хартия

Описание на дейността: По време на тази дискусия учениците ще бъдат разделени на групи от 3-4 души, за да обсъдят своите грешки и да предложат правилните отговори въз основа на отговорите, които са дали в предварителния тест. Така те ще имат възможност да работят заедно за постигане на общата цел, а именно да отговорят правилно на въпросите от предварителния тест. Накрая всяка група ще трябва да излезе с окончателно решение за верния отговор. След това всички заедно ще идентифицираме и изясним основните моменти от определенията около темата за семейството.

Дейност 2: Игра на карти

Цел: да се разберат видовете семейство и тяхното влияние върху всеки член на семейството.

Участници: Всеки ученик работи самостоятелно

Продължителност: 20 минути

Инструменти: Картичка, бои, химикал и хартия

Описание на дейността: Лекторът показва на учениците няколко карти с къщи и апартаменти. След това ученикът ще избере картина, която за него/нея предизвиква атмосферата на дома. След това те ще трябва да нарисуват модифицирана версия на къщата от картата и да добавят всички членове на семейството, които ще бъдат там. От тях се иска да мислят нестандартно и да си представят не само традиционни, но и модерни семейства. Освен това те ще трябва да определят три характеристики за всеки член на семейството и да ги напишат до всяка цифра.

Последната част от тази дейност е да напише в параграф как характеристиките на всеки член влияят и влияят, положително или отрицателно, на останалите членове на семейството.

Когато всички завършат задачата, учениците ще трябва да групират семействата, които създават. За всяко добавяне в група ученикът ще трябва да обоснове избора си да вмъкне своето творение в тази конкретна група.

Въз основа на видовете създадени семейства и въз основа на динамиката, която описват върху характеристиките на членовете на семейството, учениците ще имат възможност да обсъдят всякакви въпроси относно видовете семейства и да изяснят всички несигурности. Учениците ще дават мнението си за предложенията на другия, ще задават въпроси, за да се опитат да разберат избора на своите колеги и ще правят предложения за групиране.

Дейност 3: Кооперативна игра

Цел: запознаване с динамиката на семейството, ролите, взаимоотношенията, йерархията и комуникацията.

Участници: Групи от по шест ученика

Продължителност: 30 минути

Инструменти: Пъзел

Описание на дейността: Концепцията на тази дейност е да редите пъзели от къщи, без да използвате думи за комуникация. Всеки член на групата получава на случаен принцип три части от пъзелите. Ще има общо 18 части, които трябва да бъдат съчетани, за да се създадат три пъзела. За да завършат цялата къща, те ще трябва да заемат части от другите членове на групата. Групата, която първа завърши трите къщи, печели играта.

Без предварително обсъждане на стратегия, задачата започва. Ролята на член на групата е да наблюдава своите връстници: как комуникират, кой каква роля поема, кой поема контрола, как връстниците възприемат съобщенията, действията на лидера и т.н. След като отборът завърши, играта се спира. Всеки екип докладва за своя опит: какви чувства и мисли са имали по време на задачата, изискваща сътрудничество. Наблюдателите докладват своите наблюдения, като използват следните ключови думи: роли, взаимоотношения, йерархия, комуникация по време на задачата.

След тези дискусии учениците отново работят в своите групи и трябва да изброят 2 трудности и 2 положителни стратегии, които са изпитали по отношение на техните правила, комуникация и йерархия. Ключовите думи са обобщени и са изброени контрапримери, за да се очертаят характеристиките на функционалното и дисфункционалното семейство.

Бележки към лектора

Важно е лекторът да намери предварително картите за Дейност 1 и пъзелите за Дейност 2. Тя/той може лесно да ги подготви, като отпечата няколко снимки на къщи и ги нареже на парчета.

Трябва да се обърне внимание на начина, по който се развиват дискусиите в Дейност 3. Важно е лекторът да поеме водеща роля и да ги насочи по начин, по който стратегиите и трудностите да могат да бъдат групирани според основните точки на функциониране и комуникация.

Допълнителна литература

- Roostin, E. (2018). Влияние на семейството върху развитието на децата. *PrimaryEdu, Вестник за начално образование*, 2 (1).
- Koerner, A. F. & Fitzpatrick, M. A. (2002). Към теория на семейното общуване. Теория на комуникацията, 12 (1), 70-91. DOI:10.1111/j.1468-2885.2002.tb00260.x
- Barber, V.K., & Buehler, C. (1996). Семейна кохезия и впитане: различни конструкции, различни ефекти. *Вестник за брака и семейството*, 58 (2), 433-441. DOI: 10.2307/353507
- Kiser, L.J., Bennett, L., Heston, J., & Paavola, M. (2005). Семейен ритуал и рутина: Сравнение на клинични и неклинични семейства. *Вестник за детски и семейни изследвания*, 14 (3), 357-372. DOI: 10.1007/s10826-005-6848-0
- Олсън, Д. Х. и Горал Д, М, (2003). Циркумплексен модел на брачни и семейни системи. Във F Walsh (Ed.) *Normal Family Processes* (3rd Ed.) New York: Guilford (pp. 514-547).
- Schrodt, P., Ledbetter, A.M., & Ohrt, J.K. (2007). Родителското потвърждение и привързаност като медиатори на моделите на семейна комуникация и психическото благополучие на децата. *Вестник за семейна комуникация*, 7 (1), 23-46. DOI:10.1080/15267430709336667

Тема 10: Емоции

*István Zsigmond, Университет Кароли Гаспар на Реформираната църква, Унгария,
Melinda Sajgó, Педагогическа гимназия Михай Еминеску, Румъния*

Предистория и обосновка

Емоциите са сложни психологически и физиологични състояния, които се характеризират със субективни чувства, физиологични промени и поведенчески реакции. Те често се предизвикват от външни или вътрешни стимули и играят важна роля в регулирането на поведението ни и реагирането на околната среда

Темата за емоциите е важна по няколко причини:

- Човешки опит: Емоциите са основен аспект на човешкия опит и играят критична роля при оформянето на нашите мисли, поведение и взаимодействия с другите.
- Психично здраве: Емоциите са тясно свързани с психичното здраве и разбирането и управлението на нашите емоции може да ни помогне да подобрим цялостното си благосъстояние и да намалим риска от развитие на проблеми с психичното здраве като тревожност и депресия.
- Взаимоотношения: Емоциите играят ключова роля в отношенията ни с другите. Способността да разбираме и изразяваме емоциите може да ни помогне да общуваме ефективно, да изграждаме по-силни връзки и да разрешаваме конфликти.
- Вземане на решения: Емоциите могат да повлияят на решенията, които вземаме, както положително, така и отрицателно. Като разбираме емоциите си, можем да вземаме по-информирани и рационални решения и да избягваме да правим импулсивни или вредни избори.
- Професионален успех: Емоциите също могат да повлияят на професионалния ни успех. Хората, които са емоционално интелигентни, често са по-способни да се ориентират в динамиката на работното място, да изграждат силни екипи и да комуникират ефективно с колеги и клиенти.

Като цяло темата за емоциите е важна, защото засяга много аспекти от живота ни, от личното ни благополучие до взаимоотношенията и професионалния ни успех. Като научим повече за емоциите, можем да развием уменията, от които се нуждаем, за да ги разбираме и управляваме по-добре, което води до по-щастлив, по-здравословен и по-пълноценен живот.

Ключови теми

компонентите на емоциите, теории за емоциите, източникът и ролята на емоциите, изразяване на емоции, основните емоции, емоционална интелигентност.

Цели на обучението

- Разбиране на природата на емоциите: Това включва научаване за различните видове емоции, техните функции и как се преживяват и изразяват.
- Разбиране на ролята на емоциите в познанието и поведението: Емоциите могат да повлияят на начина, по който мислим и се държим, така че е важно да разберем как те взаимодействат с други когнитивни и поведенчески процеси.
- Развиване на емоционална интелигентност: Емоционалната интелигентност е способността да разбирате и управлявате собствените си емоции, както и да разпознавате

и да отговаряте на емоциите на другите. Развиването на емоционална интелигентност е ключова учебна цел при изучаването на емоциите.

- Идентифициране на стратегии за управление на емоциите: Емоциите понякога могат да бъдат непосилни или трудни за управление, така че е важно да научите стратегии за тяхното регулиране. Това може да включва техники като внимателност, когнитивно реструктуриране и упражнения за релаксация.
- Разбиране на въздействието на емоциите върху психичното здраве: Емоциите са тясно свързани с психичното здраве, така че е важно да научите за потенциалните рискове, свързани с емоционалната дисрегулация, както и за стратегиите за насърчаване на емоционалното благополучие.
- Прилагане на знанията за емоциите в реални условия: И накрая, важно е да прилагате знанията за емоциите в реални условия, като например в лични взаимоотношения, на работното място и други социални ситуации. Това може да включва практикуване на умения като активно слушане, съпричастност и разрешаване на конфликти.

Педагогически подходи и дейности

Преди час: за да помогнете на учениците, да се подготвят за дейности в клас и да увеличат максимално времето, прекарано в клас, помолете ги да гледат видео с инструкции Emotions в YouTube канала Flipped Methods in Psychology. Студентите са поканени да попълнят предварителен тест – използвайте предварителния тест от приложението като отправна точка. Резултатите от теста ще дадат приблизителна представа за това с какви трудности са се сблъскали учениците при разбирането на темата, така че дейностите в класа трябва да се съсредоточат върху трудните концепции.

В клас, за по-добро разбиране на темата, предлагаме някои интерактивни дейности.

Тълкуване на снимки

Подгответе няколко снимки от спортни събития, когато претендентите печелят, провалят се или са в друга емоционално наситена ситуация. Направете групи от 3-4 ученика. Всяка група е поканена да проведе 5 минути дискусия по въпроси като каква емоция е отразена в изражението на лицето на човека, заловен на снимката? Всяка група може да представи някои алтернативни имена на емоционалните изрази и да обясни разликата между подобни емоционални изрази.

Как си? Работа с емоционални карти

Подготвя няколко (50-80) карти с емоционални изрази. Поканете всеки ученик да избере една карта, с която може да се свърже като с тази, която изразява неговото текущо или скорошно емоционално състояние по най-близък начин. Избраната карта се поставя на стена, съдържаща шестте основни емоции. Разположението трябва да бъде такова, че картата на ученика да се постави до картата, която изразява същата емоция. Обучаемият трябва да опише контекста, в който е изпитана избраната емоция, житейската ситуация, в която се е появила емоцията.

Кратки лекции

Подгответе шест листа със следните заглавия на теми: 1. Концепцията за емоцията, нейните компоненти, 2. Теорията за емоцията на Уилям Джеймс и Карл Ланге, 3. Теорията за емоцията на Уолтър Кенън и Филип Бард, 4. Теорията за емоцията на Стенли Шахтер, 5. Основни емоции, хранилище на емоции.

Учениците формират групи от 4-5 човека, избират карта и след това събират информация по избраната тема. Те се обединяват и представят своите идеи един на друг. Те могат да

правят предложения и да си задават въпроси. Въз основа на събраната информация те изнасят 2–3-минутна презентация, използвайки видео урока, гледан преди урока.

Поемайки "мантията на експерт", един ученик представя своята тема пред класа. Учениците в класа могат да задават въпроси. Ако ученикът не може да отговори, той или тя може да премине. В този случай ще се опита да отговори съученик, който е събрал информация по същата тема.

Говореща въртележка

Всеки ученик получава малка карта с основните емоции от едната страна и компонентите на емоцията от другата. Те се сдвояват и след това трябва да говорят в продължение на три минути за основна емоция по свой избор, като анализират основната емоция въз основа на компонентите на емоцията. Ако е необходимо, бъдете подготвени с въпроси за поддръжка покрай всеки компонент.

Когато времето изтече, външният кръг се движи напред, формират се нови двойки.

Оценка и препоръки

След часа можете да използвате писмен тест с отворени въпроси, за да оцените знанията на ученика. Препоръчително е да използвате теста от приложението към това ръководство като отправна точка.

Бележки към лектора

В интернет има куп ресурси с готови за печат емоционални картички.

Допълнителна литература

Макларън, К. (2010). Езикът на емоциите: Какво се опитват да ви кажат чувствата ви: Звучи вярно.

Оутли, К. (1992). Най-добри схеми: Психологията на емоциите: Cambridge University Press.

Оутли, К., Келтнер, Д. и Дженкинс, Дж. М. (2006). Разбиране на емоциите: издателство Blackwell.

Смит, ТУ (2015). Книгата на човешките емоции: Енциклопедия на чувствата от гняв до страст към странстване: Профилни книги.

Тема 11: Агресията: същност, причини и контрол

*проф. д-р Мария Алексиева; проф. д-р Милен Балтов;
доц. д-р Красимира Минева; доц. д-р Веселина Жечева; преп. Гергана Кирова
Бургаски свободен университет, България*

Предистория и обосновка

Формирането на правилни разбирания за агресията и нейната роля в ежедневието е важно за повишаване на саморефлексията и себеразбирането; за развитие на самоконтрол на емоционално, когнитивно и поведенческо ниво, за адекватно освобождаване на гнева и замяна на агресивното с асертивно поведение; за успешно справяне с ежедневните разочарования и в ситуации, в които сме обект на агресивни действия; за целенасочена и ефективна превантивна работа за овладяване на гнева и агресията.

Ключови теми

Дефиниции и теории за агресията; връзка фрустрация-агресия; причини за появата на агресивни прояви; въздействие на медийната агресия върху индивидите; освобождаване на гнева и намаляване на агресията.

Цели на обучението

В края на този модул студентите трябва да могат да:

- Разбират природата и видовете агресия (враждебна и инструментална).
- Правят разлика между агресивни и неагресивни модели на поведение.
- Ориентират се в причините и факторите, водещи до агресивни прояви – неврологични и химични причини, фактори на околната среда, директна провокация и др.
- Ориентират се в основните теории за агресията: агресия и фрустрация, теория на социалното научаване, теория за разтоварване на агресивните импулси и достигане на катарзис и др.
- Знаете как да прилагате методи за намаляване на агресията – повишаване на емпатията, изливане на гняв и негативни емоции, повишаване на толерантността към фрустрация и др.

Педагогически подходи и дейности

Предурочна дейност – у дома

- Студентите са помолени да гледат образователен видео материал, озаглавен Агресията: природа, причини и контрол, наличен в YouTube канала Flipped Methods in Psychology
- За студентите беше изготвен тест, състоящ се от въпроси от затворен тип (виж Приложението).

Резултатите от попълнения тест преди урока ще насочат учениците и учителите към степента на усвояване на учебното съдържание, представено във видеото, дефицитите и трудностите при разбирането на концепциите и теориите, свързани с темата, които трябва да бъдат поставени на фокус на работата в клас.

По време на урока „Групова дискусия“

По време на урока учениците ще се научат да разпознават собствените си ранни предупредителни сигнали за нарастващо напрежение, гняв и готовност да реагират агресивно (Дейност 1).

След това те ще имат възможност да участват в групова дискусия и да споделят опита си от предварително попълнен „Дневник на гнева“, съдържащ подробно описание на ситуации и мисли, свързани с напрежение и агресивна готовност (Дейност 2) и как са се справили със своите да се справят с разочарованията си в рамките на една седмица преди дискусията чрез модифициране на негативни мисли и неадаптивни мисловни модели (Дейност 3).

Накрая учениците ще бъдат поканени да участват в групова работа за разработване на кратка програма за превенция на гнева и агресията в училище, използвайки интернет ресурси със свободен достъп и метода на мозъчната атака (Дейност 4).

Дейност 1. Разпознаване на ранните предупредителни признаци за нарастващо напрежение

Участници: Група от 15 ученици

Продължителност: 30 минути

Описание на дейността:

Учениците изследват собствените си ранни предупредителни знаци за нарастващо напрежение и гняв. За тази цел учителят дава следната инструкция:

„Направете списък с вашите ранни предупредителни знаци и допълнете личния си списък с всички други симптоми, които може да присъстват. След това ги пренаредете - като започнете от най-леките признаци на гняв и стигнете до почти непоносимите симптоми.

Запишете отстрани какво трябва да направите, как ще реагирате и какви мисли биха ви помогнали да се справите с тези знаци и да спрете натрупването на напрежение, бъдете креативни. След като работите по списъка, споделете опита си с другите в групата.“

Дейност 2. „Дневник на гнева“

Участници: Група от 15 ученици

Продължителност: 40 минути

Описание на дейността:

Предлагаме следното упражнение като домашна работа. По време на следващата учебна сесия, в групова дискусия, всеки участник ще сподели как е направил домашното си и какъв опит е натрупал от изпълнението на упражнението за водене на дневник на гнева.

Дата (време)	Описание на ситуацията	Отключване на мисли	Емоционална възбуда Скала: 1-10	Агресивно поведение Скала: 1-10

Дейност 3. Намаляване на фрустрацията чрез модифициране на мислите

Участници: Група от 15 ученици

Продължителност: 40 минути

Описание на дейността:

Учителят предлага следните упражнения като домашна работа. Той предоставя на участниците следните инструкции:

„Целта на това упражнение е да предложи възможност за практикуване на по-адаптивен мисловен процес чрез използване на „техниката на три колони“. Това изисква, когато се чувствате разочаровани, да си починете, да вземете лист хартия и химикал, да разделите страницата на три колони и да започнете да записвате негативните си мисли в първата колона. Във втората колона се опитайте да разпознаете вредните мисловни модели, като използвате примерните модели, дадени в таблицата. В третата колона се опитайте да преформулирате негативните си мисли, като ги разглеждате от по-положителна гледна точка. Разгледайте примера и се опитайте да направите своя собствена таблица, като въведете обичайните си негативни мисли, мисловни модели и се опитайте напълно да ги преработите в адаптивна и положителна посока.

След като се справят със зададеното упражнение у дома, се провежда групова дискусия в клас за трудностите, които са срещнали учениците, как са ги преодолели и какво смятат за свой безспорен успех.

Негативни мисли	Ментални модели	Адаптивни мисли
"Не правя нищо достатъчно правилно."	Свърхгенерализация	"Аз не съм перфектен, но никой не е."
„Аз съм небрежен и егоист.“	Етикетиране; Персонализиране	"Не съм егоист и безполезен. Грижа се за другите, но трябва да се грижа и за себе си."
„Правете прибързани заключения“	"трябва" твърдения	„Не знам защо не дойдоха, но имах нужда от помощта им, така че ще трябва да намерим начин да не го правим сами.

Дейност 4. Създаване на кратка програма за превенция на агресията

Участници: Група от 5 ученика

Продължителност: 90 минути

Описание на дейността:

Групова работа за създаване на кратък обучителен модул за превенция на агресията в училище въз основа на знанията, представени в обучителното видео за намаляване на агресията. Участниците се насърчават да използват различни интернет ресурси с готови упражнения за контролиране на гнева, повишаване на емпатията, развиване на комуникативни и социални умения и т.н. Учителят представя кратко представяне на метода на мозъчната атака в рамките на 5 минути и предлага на групата да го тества на практика да се повиши креативността на участниците и ефективността на груповата работа.

Оценка и препоръки

След приключване на работата в клас, преподавателят предлага на студентите да изпълнят следкласна дейност, наречена „Агресията: същност, причини и контрол – пост-тест“ (виж Приложение: след-тест), обработва резултатите и предоставя на тези, които имат попълниха теста с обратна връзка за нивото на придобитите знания по темата за агресията в човешките отношения.

Бележки към лектора

Лекторът трябва да разпечата работните листове за Упражнения 2 и 3, да ги раздаде на участниците в групата и да ги инструктира как да изпълнят домашната работа, предоставена в тези упражнения, поне една седмица преди класната работа по темата.

Допълнителна литература

Allen, J. J., & Anderson, C. A. (2017). General Aggression Model. In P. Roessler, C. A. Hoffner, & L. van Zoonen (Eds.) *International Encyclopedia of Media Effects*. Wiley-Blackwell. DOI: 10.1002/9781118783764.wbieme0078.

Aronson, E. (2011). *The Social Animal* (11th edition). Worth Publishers.

Aronson, E., Wilson, T., Akert, R., Sommers, S. (2015). *Social Psychology* (9th Edition). Pearson.

Krahé, B. (2021). *The Social Psychology of Aggression* (3rd Edition). Routledge

Тема 12. Мотивация

*проф. д-р Мария Алексиева; проф. д-р Милен Балтов;
доц. д-р Красимира Минева;
доц. д-р Веселина Жечева; ас. Гергана Кирова
Бургаски свободен университет, България*

Предистория и обосновка

Кои са нещата, които всъщност ни мотивират да действаме? През цялата история психолозите предлагат различни теории, за да обяснят какво мотивира човешкото поведение.

Мотивацията е силата, която кара хората да постъпват, да действат, да се отнасят към някого или към нещо в различните ситуации или обстоятелства по начин, който те сами избират.

Мотивацията има много общо с желанието и амбицията, а ако те отсъстват, липсва мотивация. Мотивацията е желание да се постигне цел, съчетана с енергия да се работи за постигането на тази цел.

Мотивите са сравнително устойчиви за дадена личност. В същото време мотивацията не е изградена само от мотивите, но и от различни външни, ситуативни фактори: влияние на други хора, влияние на околната среда, сложност на изпълняваната задача и др.

Ключови теми

Какво е мотивацията?

Теории за мотивация

Признаци за определяне на мотивацията

Връзка „мотивация - потребности“

Видове мотивация

Функции на мотивацията

Мотивационни модели

Изграждане на мотивационна система и активност на личността

Мотивация за професионална реализация

Практики за вътрешна мотивация

Цели на обучението

Общата цел на урока е да запознае учениците със същността и някои от теориите за мотивация, с видовете мотивация и с нейните функции, с начини за изграждане на мотивационна система при това в контекста на търсенето на отговор на въпроса: Какво точно се крие зад мотивацията и защо ни кара да действаме?

Спецификата на целта се определя от отговора на въпроса къде е границата между това да се насилваме да правим нещо и да имаме искреното желание да го реализираме?.

Целта се постига чрез конкретни задачи, пряко ориентирани към основните параметри, в които е представен урокът.

Очаквани резултати

Знания, умения и отношения, които учениците да придобият/формират в края на този модул.

На ниво ЗНАНИЯ: учащите да се запознаят със значението на мотивацията за бъдещото развитие на личността; да познават и да могат да разграничават видовете мотивация; да познават и да прилагат практики за вътрешна мотивация; да осъзнават важноста на мотивиращите фактори, свързани с професионалната реализация.

На ниво УМЕНИЯ: да могат да разграничават как въздейства мотивацията от гледна точка на трите основни компонента: *активиране, постоянство и интензивност*; да могат да разработват схеми, свързани основните компоненти и с видовете мотивация; да може да формулира съвети за мотивация и да посочва потенциални пречки пред мотивацията.

На ниво ВРЪЗКА: да дава примери за видовете мотивация: вътрешна мотивация, положителна мотивация, отрицателна мотивация, социално мотивация.

Педагогически подходи и дейности

Дейност преди урока:

- за учениците е изготвен тест от въпроси от затворен тип - "Ранно детско развитие – тест преди урока". Въпросите са насочени към най-общите параметри на темата, като: насоки в развитието на детето през периода на ранното детство; първите периоди в развитието на детето; кой от възрастовите периоди е с най-подробна диференциация.
- учениците са помолени да гледат видео урок, озаглавен: „Развитие в ранна детска възраст“, наличен в YouTube канала Flipped Methods in Psychology.

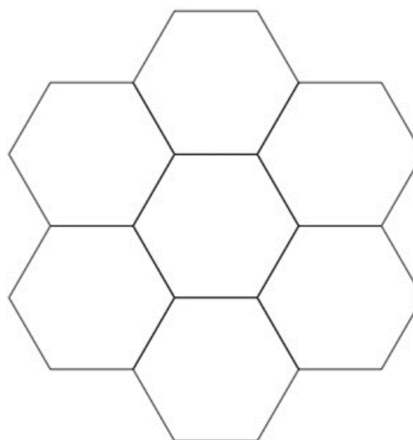
Дейност по време на урока:

Учителят подготвя въвеждаща дейност с помощта на приложението [mentimeter.com](https://www.mentimeter.com). Въпросът е „Какви асоциации предизвиква думата МОТИВАЦИЯ?“. Всеки ученик трябва да предложи по три асоциации. Идеята е чрез отговорите на учениците да се направи преход към темата на урока, свързана с мотивацията.

В оперативно-съдържателната част на урока се прилага практиката на шестоъгълниците (виж схемата). За целта учителят трябва да направи таблица с 15 ключови думи, свързани с темата за мотивацията.

Шестоъгълниците се изрязват и в средата на всеки се пише един термин.

В клас учениците се разделят на групи по 4-5 човека се раздава по един комплект шестоъгълници с термини.

Задачата е да допрат два шестоъгълника един до друг, ако членовете на екипа смятат, че двата термина имат нещо общо.

Учителят трябва да обясни, че не е задължително всяка от шестте страни да има съсед, но че един шестоъгълник може да има максимум шест връзки с други.

Времето за работа е 15-20 минути. Всяка от групите коментира и дискутира изпълнението на задачата, така че да създаде собствена уникална „пчелна пита“ от връзки. Тъй като възможностите са хиляди, всяка група ще има различна „пита“.

След това всяка група представя работата си като обяснява решенията, които са взети.

Пример: Термини, които може да се използват:

движа	поведение	амбиция	емоции	постижения
насочвам	влияние	фактори	състояние	успех
действие	желание	стимул	потребности	устойчивост

Дейност след урока:

Дейността след урока, наречена „Мотивация – оценка след урока“, включва оценка на знанията на учениците чрез попълване на тест. За разлика от тестът преди урока, в този тест всички въпроси са отворени и техните съдържателни параметри са ориентирани към съдържанието на видео урока. Видеоурокът е гледан от учениците самостоятелно, а също така е работено по темата и в класната стая.

Модел на взаимодействие

Организацията на работа е:

присъствено обучение по време на въвеждащите дейности – приложението mentimeter.com, поставяне на темата, разделяне на екипи;

групова работа чрез практиката на шестоъгълниците (изготвяне на „пчелна пита“ въз основа на ключови думи по съдържанието на темата за мотивацията);

индивидуална работа - за попълване на тестовете и гледане на видео материала у дома.

Оценка и препоръки

Оценката на обратната връзка е положителна.

Всеки ученик получава индивидуална оценка въз основа на резултатите от теста преди урока.

Всеки екип, въз основа на изпълнението на задачата в класната стая, получава качествена оценка на работата си въз основа на презентациите, представени от отделните екипи. Това създава конкуренция между екипите по отношение на критическото мислене и на креативността при създаването на уникални „пчелни пити“.

Учителят трябва да разработи свои критерии, съобразени с възрастовите и с индивидуалните особености на учениците и свързани с очакваните резултати от отговорите на теста, след като учениците са изгледали видео урока.

Бележки към лектора

Важно е учителят да обърне внимание на предварителната подготовка за работа по темата.

Разработване на дейност в приложението [mentimeter.com](https://www.mentimeter.com).

Екипната задача - да направи таблица с термини, характерни за изясняване на същността и ролята на мотивацията. Да направи необходимия брой комплекти за изпълнение на практиката на шестоъгълниците. Да помисли за начина, по който ще бъдат разпределени учениците в екипи. Да съобрази времето необходимо за работа и за презентирание на „пчелните пити“ на учениците.

Инструкциите – учителят трябва да подготви кратки и ясни инструкции относно изпълнението на теста преди урока и теста след видео урока; инструкция относно видео урока (на какво трябва да обърнат внимание учениците).

Допълнителна литература

Паличев, И., Мотивация и благоденствие на личността, Абагар, 2021

Пинк, Д., Мотивацията, изд. Изток-Запад, 2012

Силвърстайн, С., Моделът на успеха, Анхира, 2021

Кови, Ст., Седемте навика на високоефективните хора, Кибеа, 2010

Тема 13: Теория на привързаността

Dr. Constantina Demetriou
Европейски университет в Кипър

Предистория и обосновка

Теорията за привързаността подчертава значението на емоционалната връзка на детето с неговия/нейния болногледач. Тази връзка влияе върху развитието на детето през целия живот. По-специално, чувството за сигурност, което се развива, помага на детето ефективно да изследва света и да развие чувство за себе си. За разлика от това, прекъсването или загубата на тази връзка, чрез формиране на чувство за застраховка, може да повлияе на детето емоционално и психологически. Всички видове привързаност оказват влияние върху бъдещите взаимоотношения на детето, върху неговото социално, емоционално и когнитивно развитие.

Ключови теми

Теория на привързаността, Bowlby, Ainsworth, вътрешен работен модел, експеримент в непозната ситуация, сигурна привързаност, несигурна избягваща привързаност, несигурна амбивалентна привързаност, дезорганизирана привързаност, наличие на болногледач, качество на грижите, темперамент.

Цели на обучението

В края на модула студентите трябва да могат да:

- Разбиране на основните характеристики на привързаността.
- Опишете развитието на емоционалната връзка между бебето и детегледачката.
- Обяснете вътрешния работен модел.
- Опишете изследването на странна ситуация и неговата цел.
- Получете представа за концепцията и различните видове привързаност и нейното значение за развитието на детето.
- Обсъдете разликите в детското и родителското поведение между четирите типа.
- Обсъдете факторите, които допринасят за развитието на сигурна или несигурна привързаност.

Педагогически подходи и дейности

Преди часа учениците ще бъдат посъветвани да гледат видеоклип, озаглавен The Attachment Theory (достъпен в YouTube канала Flipped Methods in Psychology), за да се подготвят за класа. За тях е много важно да идентифицират основните аспекти на тази тема и да наблегнат на изясняването на това какво е привързаност, как се развива и как влияе върху живота на децата и отношенията им с родителите.

Освен това учениците ще бъдат насърчавани да попълнят кратък въпросник (вижте приложението към това ръководство), за да проверят разбирането си на видеоклипа, който са видели.

След това преподавателят ще анализира резултатите от отговорите на този въпросник и ще ги представи в клас за по-нататъшно обсъждане.

По време на урока лекторът ще започне, като зададе общ въпрос относно разбирането на студентите по основните дефиниции. След това той/тя ще представи резултатите от предварителния тест и ще ги обсъди с учениците (Дейност 1). Освен това, лекторът ще изнесе презентация за теорията на привързаността и нейните етапи, като използва таблици, резултати от изследвания и видеоклипове. По-конкретно, лекторът ще наблегне на стиловете на привързаност и тя/той ще сподели някои доказателства за връзката на привързаност между детето и обгрижващия, ще изясни принципите на всеки тип и ще тълкува разликите в поведението на детето и родителя между привързаността стилове. Въз основа на тази презентация тя/той ще помоли учениците да наблюдават казус (Дейност 2). Накрая, тя/той ще обсъди с учениците факторите, които допринасят за развитието на всеки стил на привързаност, като покаже няколко снимки и предостави примери (Дейност 3).

След класа преподавателят ще помоли студентите, ако желаят, да попълнят пост-тест (вижте приложението към това ръководство). Лекторът ще оцени попълнените тестове както качествено, така и количествено, за да отрази урока.

Интерактивни дейности

Дейност 1: Групова дискусия

Цел: Да се проучи тяхното разбиране на дефинициите около темата „Теория на привързаността“.

Участници: Групи от 3-4 ученика.

Продължителност: 20 минути

Инструменти: химикал и хартия

Описание на дейността: По време на тази дискусия учениците ще бъдат разделени на групи от 3-4 души, за да обсъдят своите грешки и да предложат правилните отговори въз основа на отговорите, които са дали в предварителния тест. Така те ще имат възможност да работят заедно за постигане на общата цел, а именно да отговорят правилно на въпросите от предварителния тест. Накрая всяка група ще трябва да излезе с окончателно решение за верния отговор. След това всички заедно ще идентифицираме и изясним основните моменти от дефинициите около темата за привързаността.

Дейност 2: Групово наблюдение и дискусия

Цел: да се наблюдава и идентифицира стила на привързаност между детето и неговата майка и да се разбере поведението на детето и родителя, което насърчава специфичния стил.

Участници: Групи от 3-4 ученика.

Продължителност: 45 минути

Инструменти: химикал и хартия

Описание на дейността: Учениците ще гледат кратко видео на казус от взаимодействие между дете и неговия родител. Видеоето показва дете, което играе само и по някое време майка му го моли да играе с него. Показва как си взаимодействат заедно, как се държи детето, когато майка му го моли да дисциплинира, как реагира майката, когато детето се държи малко агресивно към нея и играчките си и какво се случва, когато майката отиде в кухнята да готви, когато детето оставя сам и какво се случва при повторното им събиране.

След това учениците ще се разделят отново на групи от по 4 души. Те ще трябва да обсъдят помежду си това, което са видели на видеото, и ще трябва да попълнят предоставена им таблица, като ги помолят да наблюдават и идентифицират стила на привързаност между него и майка му, поведенческите характеристики на детето и поведението на майката. За да излязат с окончателни точки, те първо ще трябва да спорят помежду си относно разбирането си и да помислят критично как да приложат теоретичната информация, която получават, в практическо приложение. Второ, те ще трябва да решат основния проблем, който е да идентифицират стила на прикачване. И накрая, те ще трябва да открият кои поведенчески характеристики както на детето, така и на майка му играят роля при решението на ученика.

След тази част от дейността всяка група ще трябва да представи откритието си пред класа. Ако има разлики между отговорите на групите, те ще трябва да се бият помежду си, за да убедят останалите от всяка група да имат най-точния отговор. Това трябва да се основава на доказателства от техните наблюдения.

Накрая преподавателят ще даде на студентите верния отговор и ще уточни с тях всички основни моменти от стиловете на привързване. Основната точка в тази част е учениците да разберат как се развива стилът на привързаност и кои фактори играят решаваща роля във формата на привързаността.

Дейност 3: Индивидуално търсене на научна работа

Цел: да се намери публикувана статия за поне един от трите фактора, които допринасят за развитието първо на сигурната и второ на несигурната привързаност.

Участници: Всички ученици

Продължителност: 20 минути

Инструменти: достъп до интернет, устройство (или компютър, мобилен телефон или таблет)

Описание на дейността: Студентите ще трябва да потърсят в няколко онлайн бази данни (за предпочитане тези, които препращат към списания по психология) и да намерят общо две статии, които се отнасят до фактор, който влияе върху развитието на сигурна и несигурна привързаност. Лекторът ще предостави някои инструкции как да прочетат накратко статията (например тя/той ще им каже да прочетат първо резюмето и след това раздела с резултатите и да се опитат да идентифицират корелациите между привързаността и причината).

В края на търсенето всеки ученик ще трябва да посочи кои са факторите и да ги назове пред класа.

И накрая, преподавателят ще сподели файл в Excel с всички студенти и всеки от тях ще трябва да попълни таблица с подробности за всяка статия (заглавие, автор/и, година на публикуване, име на фактора и кратко описание как факторът допринася). След като всички документи бъдат вмъкнати, завършеният excel файл ще бъде споделен, за да се използва като база данни за по-нататъшно четене.

Бележки за лектора

Важно е лекторът да намери предварително видеозаписите, които ще използва като допълнителен материал. Има нужда от няколко видеоклипа: (1) показващи експеримента „Странна ситуация“; (2) намиране на казус за взаимодействието дете – майка. YouTube може да се използва за намиране на тези два видеоклипа.

Освен това е важно да създадете предварително таблицата, която учениците трябва да попълнят в Дейност 2. Таблицата трябва да съдържа три колони: стил на прикачване, поведение на дете и поведение на родител. Освен тази таблица, преподавателят трябва да създаде споделен файл в Excel, в който студентите ще въвеждат статиите, които ще намерят в Дейност 3. Трябва да се направят няколко колони за името на статията, автора/ите, името на списанието (том и номер на издаване) и описание на връзката между фактора и стила на прикачване.

Допълнителна литература

Keenan T., Evans, S. & Crowley K. (2016) Въведение в развитието на детето, тема 10: Емоционално развитие, раздел: Развитието на привързаността, стр. 259-265.

Маккена, Е. (2009). Културни влияния върху поведението на привързаността. Магистърска теза, Университет на Британска Колумбия, Алберта

Леви, К. Н., Елисън, У. Д., Скот, Л. Н. и Бернекер С. Л. (2010). Стил на прикачване. *Journal of Clinical Psychology*, 67(2), 193 – 203. doi:10.1002/jclp20756

Тема 14: Насърчаване на образованието

*István Zsigmond, Judit Neszt
Károli Gáspár University of the Reformed Church, Унгария*

Предистория и обосновка

През последните години се наблюдава нарастващо осъзнаване на важността на разбирането на връзката между методите на дисциплина и психичното здраве. Стана ясно, че дисциплинарни практики оказват значително влияние върху емоционалното и психологическо благополучие на учениците и че дисциплинарни проблеми могат да възникнат, когато тези практики не са съобразени с нуждите на учениците. Поради това е изключително важно за преподавателите и родителите да имат предвид методите, които използват, за да дисциплинират децата си.

Един фактор, който може да допринесе за дисциплинарни проблеми в училище, е конфликтът на интереси. Когато учениците чувстват, че техните интереси и нужди не се вземат предвид, те могат да станат предизвикателни или опозиционни. Това може да доведе до срив в дисциплината и да причини допълнителни проблеми надолу по линията. Поради това е важно преподавателите да са наясно с индивидуалните нужди на учениците и да работят за създаване на среда, която е благоприятна за техния успех.

Насърчаването на образованието е особено важно в училищата, тъй като това е основната институция, отговорна за предоставянето на формално образование на младите хора. Ето някои причини, поради които насърчаването на образованието е важно в училищата:

- Академични постижения: Насърчаването на образованието помага на учениците да постигнат академичен успех. Когато учениците са мотивирани да учат и насърчавани да преследват интересите си, е по-вероятно те да се представят добре в обучението си.
- Готовност за кариера: Образованието е от решаващо значение за подготовката на студентите за работната сила. Насърчаването на образованието помага на учениците да развият уменията и знанията, от които се нуждаят, за да успеят в бъдещата си кариера.
- Учене през целия живот: Насърчаването на образованието спомага за насърчаване на любовта към ученето и желанието за продължаване на ученето през целия живот. Това е важно, защото светът непрекъснато се променя и хората трябва да бъдат адаптивни и непрекъснато да се учат, за да успеят в днешното общество.
- Социализация: Насърчаването на образованието помага на учениците да развият социални умения и да установят връзки с връстниците си. Това е важно за цялостното им благосъстояние и бъдещ успех.
- Справедливост: Насърчаването на образованието е от съществено значение за насърчаване на справедливостта в образованието. Всички ученици заслужават достъп до висококачествено образование, независимо от техния произход или социално-икономически статус.

В обобщение, насърчаването на образованието в училищата е от решаващо значение за академичните постижения, готовността за кариера, ученето през целия живот, социализацията и насърчаването на равенството в образованието.

Ключови теми

Дисциплина и психично здраве, целите на лошото поведение в училище, рефлекс на разпознаване, принципи за насърчаване на образованието

Цели на обучението

В края на този модул студентите трябва да могат да:

- Разбиране на връзката между методите на дисциплина и психичното здраве
- Разбиране на връзката между конфликтите на интереси и дисциплинарни проблеми в училище
- разбиране на причините за страха и несигурността на учениците
- по-добро разбиране на поведенческата мотивация на учениците в училище
- концепцията за целите на лошото поведение в училище – подходът на Драйкурс
- разбиране на понятието рефлекс на разпознаване
- Разбиране на концепцията и принципите за насърчаване на образованието
- да изпробват практическото приложение на техниките за насърчаване на обучението

Педагогически подходи и дейности

Тълкуване на снимки

Подгответе няколко снимки, показващи примери за лошо поведение в училищна среда (като унищожаване на нещо, изхвърляне на отпадъци или бой). Направете групи от 3-4 ученика. Всяка група е поканена да избере снимка и да проведе 5 минути дискусия по въпроси като какви са възможните причини за лошото поведение? Всяка група може да представи някои алтернативни ***причини за поведението и да обясни разликата между различните причини.***

Кръгла маса

Поставете учениците в малки групи. Всеки член на групата споделя своите идеи или мисли по отношение на основните идеи относно насърчаването на образованието (както е представено във видеото преди лекцията), докато останалата част от групата слуша и отговаря.

Кратки лекции

Подгответе шест групи и дайте на всяка група описание на един от шестте принципа, които могат да помогнат да се даде на детето чувство за сигурност, както е обобщено от Едит Насие. Всяка група трябва да разработи няколко практически ситуации, в които принципът може да се приложи, те правят 2-3-минутно представяне на своите идеи.

Поемайки "мантията на експерт", един ученик от всяка група представя своята тема пред класа. Учениците в класа могат да задават въпроси. Ако ученикът не може да отговори, той или тя може да премине. Други ученици ще бъдат поканени да споделят своите идеи относно представената тема.

Всички деца имат нужда от насърчение

Участниците са разделени на 5 групи. Всяка група получава копие на рисунка, направена от дете. Всяка рисунка има грешни, грозни елементи. Членовете на групата записват

какво би казал детето за рисунката. Ако езикът на ръководителите на групата съдържа критики, преподавателят предлага да се променят тези в насърчаванията.

Въпроси и отговори

Учениците образуват двойки. Един от членовете на двойката задава въпрос, чийто отговор е във видеоклипа с урока. Другият член на двойката отговаря. Ако не знаят отговора, питащият го коригира. След това си разменят ролите.

Оценка и препоръки

След часа можете да използвате писмен тест с отворени въпроси, за да оцените знанията на ученика. Препоръчително е да използвате теста от приложението към това ръководство като отправна точка.

Бележки за лектора

В интернет има куп ресурси с готови за печат детски рисунки.

Допълнителна литература

C. Holley, Lynn – Steiner, Sue (2005) SAFE SPACE: STUDENT PERSPECTIVES ON CLASSROOM ENVIRONMENT, Journal of Social Work Education, 41(1). pp. 49-64.

Stefanou, Candice R.- Perencevich, Kathleen C.- DiCintio, Matthew- Turner, Julianne C. (2004): Supporting Autonomy in the Classroom . Ways Teachers Encourage Student Decision Making and Ownership. Educational Psychologist, 39 (2) pp. 97-110.

Wilens, William W. : Encouraging Reticent Students' Participation in Classroom Discussions .Social Education 68(1), pp. 51-56

Тема 15: Невербална комуникация

*Anita Tóth-Bakos, Tímea Mészáros, Attila Mészáros
J. Selye University, Словакия*

Предистория и обосновка

Комуникацията е социално взаимодействие, при което информацията се предава съзнателно или несъзнателно. Ние, хората, постоянно общуваме, дори когато не го осъзнаваме, така че е ясно, че комуникацията не е само устна или писмена. Следователно комуникацията може да се осъществи по различни начини чрез комуникационни канали, въз основа на които различаваме вербална и невербална комуникация. Вербалната комуникация се нарича вербална комуникация с помощта на реч. Невербалната комуникация включва всички прояви на комуникация, които са неизразими (невербални). Според професора по психология Мехрабиан значението на невербалната комуникация представлява до 55% от комуникацията. Други 38% са тон и глас. Изненадващо, думите са само меки, 7% важни. С други думи, 93% от комуникацията се излъчва различно от вербално. "Цялото ни поведение е комуникация." (Грегъри Бейтсън) Като цяло можем да кажем, че това, което изразяваме и чувстваме, е по-свързано с начина, по който общуваме невербално, отколкото с това, което казваме с думи.

Ключови теми

Модулът се фокусира върху дефинирането на понятието невербална комуникация, след това върху характеристиките на нейните компоненти и възможните форми.

Цели на обучението

В края на този модул:

- Учениците ще могат правилно да дефинират и разбират термина невербална комуникация.
- Студентите ще могат да се ориентират към съществуващите компоненти на невербалната комуникация.
- Учениците ще могат да се ориентират към различните форми на невербална комуникация.
- Учениците ще разберат важността и значението на невербалната комуникация.

Педагогически подходи и дейности

Предурочна дейност - у дома

На учениците ще бъде предоставен видео урок, озаглавен Невербална комуникация, достъпен в YouTube канала Flipped Methods in Psychology.

Учениците са поканени да попълнят предварителен тест, наречен Невербална комуникация, вижте приложението към това ръководство.

Учителят ще оцени попълнените тестове както количествено, така и качествено, което ще му позволи да подготви и насрочи урока.

Дейност в клас

Учителят изпълнява и ръководи подготвени дейности, фокусирани върху темата на урока.

Дейност 1: Карта на невербалната комуникация

Карта на невербалната комуникация, снимка на човек, хора с маркиране на невербални канали, форми и компоненти на невербалната комуникация.

Фокус: Дейността се фокусира върху създаването на карта, която има за цел да илюстрира всички възможности на невербалната комуникация. На първо място, важно е участниците да познават компонентите, формите на невербалната комуникация и освен това да могат визуално да я изразят, маркират.

Цели: Основната цел на дейността е участниците да осъзнаят, чрез собствената си рисунка, многото невербални канали и възможности за това как човек може да общува освен вербалната комуникация. Цветното, визуално представяне на каналите, компонентите и формите на невербалната комуникация може да помогне при изразяването на себе си и при разбирането на комуникацията на другите.

Модел на взаимодействие: индивидуална работа

Брой участници: мин. 2

Материали, инструменти: хартия и цветни химикалки, моливи

Продължителност на дейността: мин. 5 минути. за подготовка и мин. 5 минути. за презентация за всеки участник

Процедура: Учителят раздава листове, цветни химикали и моливи на участниците. Участниците рисуват проста човешка фигура в центъра на хартията. След това използват различни цветове, за да илюстрират, представят невербални канали, възможности за невербална комуникация според собствените си идеи. Важно е участниците да се опитат да представят възможно най-много възможности и форми, в които могат да включат, илюстрират околната среда, други хора или предмети. След 5 минути участниците представят създадените от тях карти под формата на изложба, в която взаимно показват и коментират картите на другите.

В тази дейност учителят играе ролята на модератор, фасилитатор. Той ръководи хода на дейността, подпомага работата на участниците, управлява времевата продължителност на дейността. За вдъхновение той/тя може да нарисува човешка фигура на дъската и да илюстрира една от възможностите за невербална комуникация. Освен това той/тя може да подчертае по-малко познати, ясни опции.

Дейност 2: Невербална комуникация на емоции

Изразяване на основни емоции – радост, тъга, гняв, изненада, страх, отвращение чрез невербална комуникация.

Фокус: Дейността се фокусира върху възможните начини за изразяване на емоции без използване на словесно изразяване. Освен това дейността се фокусира върху правилното разпознаване и разбиране на комуникираните емоции.

Цели: Целта на дейността е да насочи вниманието към значението на невербалната комуникация при изразяването и разбирането на емоциите.

Модел на взаимодействие: групова работа

Брой участници: мин. 10

Материали, инструменти: хартия, химикал за всяка група и предварително подготвени списъци с емоции за всяка група (най-добре е редът на списъка с емоции да е различен за всяка група)

Продължителност на заниманието: 20-25 мин.

Процедура: Учителят ще раздели участниците на групи - групите трябва да имат еднакъв брой участници и за предпочитане поне 3 участника във всяка група. Всяка група определя реда на участниците и се подрежда в редици. Последният член на всяка група получава празен лист и химикал, първият член на групата получава списък с емоции. Първият член на всяка група се обръща с лице към учителя, останалите се обръщат на другата страна, с гръб към учителя. Учителят сигнализира, когато дейността започне. Дейността протича по следния начин: първият член на групата, който има списък с емоции, го показва по невербален начин на следващия член в редицата, който го съобщава по-нататък въз основа на собственото си разбиране. Членовете продължават по този начин, докато последният член напише разпознатата емоция на хартия. След това следват още кръгове с другите емоции в списъка. Когато целият списък е завършен, всяка група сравнява списъка на първия и последния член заедно. Групите имат възможност да обсъждат и споделят опит помежду си.

За тази дейност учителят е водещ на дейността, като дава сигнал за началото на всеки кръг и гарантира, че всяка група има време да завърши и напише емоцията. Освен това учителят гарантира, че участниците общуват само невербално и само емоциите, предложени в списъците.

Дейността позволява гъвкава вариация и промяна на условията и правилата – напр. учителят може да посочи невербални канали – напр. комуникация само с ръце, само с лице, само с очи, само с движения на устата и т.н.

Следкласна дейност

Учениците попълват тест (след тест), наречен Невербална комуникация, вижте приложението към това ръководство. Учителят оценява попълнените тестове както качествено, така и количествено, за да отрази урока.

За заключение и обобщение на темата с цел размисъл и предоставяне на обратна връзка е полезно да предложите задача, по-малко формална дейност в духа на творческата работа.

Дейност 3: Напишете стихотворение или композирайте песен за невербалната комуникация

Като заключение на курса се препоръчва на участниците да създадат свои собствени творби по темата за невербалната комуникация. Те могат да направят това под формата на стихотворение или изпята песен; в случай на песен е необходимо също така да се композира мелодия към написания текст на песента. Участниците могат да подготвят своите творби индивидуално, по двойки, малки или по-големи групи в зависимост от броя на членовете и структурата на групата. Правилата, критериите за създаване на художествена творба могат гъвкаво да варират от учителя според възможностите или индивидуалните потребности на участниците – обхват (минимален и максимален брой редове) на творбата, тема (учителят може да избере съвкупност от понятия или част от темата, например компоненти или форми на невербална комуникация, които създаденото произведение задължително трябва да

съдържа), или може да се определи стилът (характер или жанр) на произведението. След това участниците представят създадените творби един на друг.

Бележки за лектора

С цел допълване на знанията с друга подходяща информация или интересни точки е възможно да се препоръчат следните видео материали:

- Език на тялото, наличен в канала на GCFLearnFree в YouTube
- Невербална комуникация - Жестове, достъпна в канала на Gagan Sindal в YouTube
- Теория за Големия взрив за езика на тялото, достъпна в канала на Даниел О'Калахан в YouTube
- Епичната начална сцена на Lie To Me, достъпна в Matthijs Mol, YouTube канал

Допълнителна литература

Американска психологическа асоциация. Невербална комуникация (NVC).

Hull R. Изкуството на невербалната комуникация на практика. Чуйте J. 2016;69(5);22-24. doi:10.1097/01.NJ.0000483270.59643.cc

Frith C. Роля на изражението на лицето в социалните взаимодействия. Philos Trans R Soc B Biol Sci. 2009;364(1535):3453-8. doi:10.1098/rstb.2009.0142

Голдин-Медоу С. Как жестът работи, за да променим мнението си. Тенденции Neurosci Educ. 2014;3(1):4-6. doi:10.1016/j.tine.2014.01.002

<https://www.helpguide.org/articles/relationships-communication/nonverbal-communication.htm>

<https://www.sciencedirect.com/topics/agricultural-and-biological-sciences/nonverbal-communication>

<https://2012books.lardbucket.org/books/a-primer-on-communication-studies/s04-nonverbal-communication.html>

<https://www.skillsyouneed.com/ips/nonverbal-communication.html>.

Тема 16: Предразсъдъци и дискриминация

*Anita Tóth-Bakos, Tímea Mészáros, Attila Mészáros
J. Selye University, Словакия*

Предистория и обосновка

Много се говори за стереотипи и предразсъдъци, но често хората бъркат едно понятие с друго, въпреки че те са част от ежедневието. Ето защо е изключително важно да се изяснят тези понятия, така че съгласуваността на други понятия, като например дискриминацията, да бъде правилно разбрана и дефинирана. Термините стереотип и предразсъдък се свързват с идентичността на всеки човек, с идентифицирането му с определена група, независимо дали е етническа, религиозна, възрастова или по интереси. Те са част от основното оборудване на идентичността, участват в нейното формиране и поддържане. Изследването на дискриминацията дава възможност да се разбере по-добре как тя засяга живота на хората. Образованието и влиянието се считат за най-ефективните инструменти в борбата с предразсъдъците. Например, подходящото образование може да разкрие откъде идват предразсъдъците, да ни позволи да изследваме собствените си нагласи по-обективно и да ни помогне да се държим мъдро, когато станем жертви на предразсъдъци.

Ключови теми

Целта на темата е преди всичко да се дефинира правилното разбиране на понятията стереотипи, предразсъдъци, дискриминация и тяхното влияние върху човешкото поведение и вземане на решения. Друга цел е да се открият общите и различни специфики на отделните явления и да се посочи взаимовръзката между тези понятия.

Цели на обучението

В края на този модул

- Учениците ще могат правилно да дефинират и разбират понятията стереотип, предразсъдъци, дискриминация, включително общи и различни специфики на отделните явления.
- Учениците ще могат да се ориентират в различните видове стереотипи и предразсъдъци.
- Учениците ще разберат взаимовръзката между явленията и приемствеността на споменатите понятия.
- Учениците ще разберат значението на споменатите явления и мястото на образованието и правилното влияние в борбата срещу предразсъдъците и дискриминацията.

Педагогически подходи и дейности

Предурочна дейност - у дома

На учениците ще бъде предоставен видео урок, озаглавен „Предразсъдъци и дискриминация“, достъпен в YouTube канала Flipped Methods in Psychology.

Учениците са поканени да попълнят предварителен тест, наречен Предразсъдъци и дискриминация, вижте приложението към това ръководство.

Учителят ще оцени попълнените тестове както количествено, така и качествено, което ще му позволи да подготви и насрочи урока.

Дейност в клас, активност по време на урока

Учителят изпълнява и ръководи подготвени дейности, фокусирани върху темата на урока.

Дейност 1: Викторина

Тестът се фокусира върху общоизвестни стереотипи и вярвания за определени групи.

Фокус: Дейността се фокусира върху посочването на вярвания и стереотипи към групи от хора, по-нататък върху това колко лесно категоризираме хората въз основа на стереотипи и обобщаваме членовете на определена група.

Цели: Основната цел на дейността е да насочи вниманието към силата на общественото мнение и категоризацията, основана на стереотипи. На първо място, важно е описанието на характеристика на определена група, стереотип, да е в съответствие с общото мнение на дадено общество. Освен това е важно положителните и отрицателните характеристики да са повече или по-малко балансирани в отделните описания, че категоризациите не са изключително положителни или отрицателни.

Модел на взаимодействие: индивидуална или групова работа

Брой участници: мин. 1

Материали, инструменти: няма за участниците, по избор хартия и химикал за записване на типовете и отговорите на участниците, списък с предварително подготвени въпроси за тест, описания на стереотипи са необходими за учителя

Продължителност на дейността: мин. 10 -15 минути (продължителността също зависи от броя на предварително подготвените характеристики и продължителността на финалната дискусия)

Процедура: Учителят ще покани участниците да участват в игра, наречена викторина по темата за стереотипите. Учителят чете на глас предварително подготвените характеристики на всеки стереотип и един по един участниците правят писмено или устно предположение за коя група хора за кой стереотип се отнася описанието.

Учителят играе ролята на модератор в тази дейност. Той/тя управлява процеса на дейността, така че участниците да могат да изразят отговорите си и играе изключително важна роля в края на дейността, за да остави достатъчно място и да насърчи дискусията относно различните стереотипи. В края на дейността е много важно да се обърне внимание на факта, че стереотипите и предразсъдъците могат да бъдат изкривени от невярна информация и че категоризирането в групи също може да има отрицателни ефекти.

Дейността позволява гъвкава вариация и промяна на условията и правилата – напр. формулиране на стереотипи по предварително зададени критерии (напр. стереотипи по темата за професии или етнически групи), или начинът на работа може да бъде индивидуален или групов, отговорите могат да бъдат изразени устно на глас или писмено, или участниците могат да допълват характеристиката с допълнителни, собствени идеи, предложения.

Дейност 2: Игра на ситуации

Ситуационни игри, насочени към илюстриране на общоизвестни стереотипи, предразсъдъци, които могат да доведат до дискриминация.

Фокус: Дейността е насочена към споделяне и придобиване на собствен опит по отношение на стереотипите, дискриминацията. Едно е да знаеш за някои стереотипи, а друго е да си обект на предразсъдъци или неравностойно третиране. Дейността има за цел да насочи вниманието към негативните последици от стереотипите, предразсъдъците и дискриминацията и да разграничи обичайната категоризация от дискриминацията, основана на предразсъдъци.

Цели: Целта на дейността е да насочи вниманието към многобройните съществуващи стереотипи и предразсъдъци в общото мнение на обществото. Друга цел на дейността е да се формират нагласи, да се сенсibiliзират участниците по тази тема, така че те да разберат значението и значението на тези социални явления.

Модел на взаимодействие: групова работа

Брой участници: мин. 3

Материали, инструменти: открито пространство, подходящо за ситуационни дейности, за драматизация, също и предварително подготвени ситуации, в които може да възникне стереотипизиране

Продължителност на дейността: мин. 45 мин. (зависи от броя на предварително подготвените предложения, сценарии и ако участниците имат допълнителни предложения за собствени ситуации, времето може да бъде удължено)

Процедура: Учителят ще предложи ситуация, в която се появява категоризиране, стереотипизиране и ще покани участниците да изиграят ситуацията драматично. Броят на участниците, характерът на ситуацията и предложенията на участниците влияят върху конкретните герои, историята и сценария на драматизацията.

В тази дейност учителят е модератор на дейността, управлява потока на дейността и, ако е необходимо, вдъхновява участниците и може да даде конкретни предложения за драматизация. Важно е учителят да следи времевата продължителност и напредъка на конкретни скриптове и да реагира по категоричен, подкрепящ начин в случай на неясноти или проблеми. Много е важно да се грижим за създаването и поддържането на безопасна, приемлива среда.

Дейността дава възможност за гъвкаво вариране и промяна на условията и правилата – учителят може да предложи на участниците да драматизират една и съща ситуация в различни варианти, да се съсредоточат върху положителното или отрицателното въздействие на ситуацията, да драматизират как трябва да се държат хората в тези ситуации. случаи или да се фокусира върху една и съща ситуация от гледна точка на различните герои в историята. Учителят може или не може да подготви ситуацията предварително; може да се окаже, че участниците предпочитат да създават свои собствени истории въз основа на собствения си опит.

Следурочна дейност – след урока

Учениците попълват тест (след тест), наречен Предразсъдъци и дискриминация, вижте приложението към това ръководство. Учителят оценява попълнените тестове както качествено, така и количествено, за да отрази урока.

За заключение и обобщение на темата с цел размисъл и предоставяне на обратна връзка е полезно да предложите задача, по-малко формална дейност в духа на творческата работа.

Дейност 3: Свободен, неформален разговор

Драматизационните дейности изискват последващо освобождаване, обработка на впечатления и преживявания. В неформален разговор участниците имат възможност свободно да обсъдят как са преживели инсценираните ситуации, какви чувства и мисли са ги съпътствали по време на заниманието. Освен това участниците могат да обсъждат други ситуации или собствения си опит, когато са били жертва на дискриминация, предразсъдъци или ако участниците са се представили неправилно в определени ситуации поради погрешни схващания. Те могат да продължат да споменават конкретни ситуации, в които техният собствен опит е променил мнението им спрямо определени индивиди, групи.

Бележки за лектора

С цел допълване на знанията с друга подходяща информация или интересни точки е възможно да се препоръчат следните видео материали:

- Не поставяйте хората в кутии, наличен в YouTube канала на NewHope Church
- Стереотипи за деца - Какво представляват стереотипите?, достъпно в YouTube канала на Muse Wellbeing
- КАКВО Е ПРЕДРАЗСУДЪЦИ - Въведение за малки деца, налично в канала на Winter bloomers в YouTube

Вероятно във връзка с Дейност 2, спомената по-горе за вдъхновение, можем да препоръчаме или приложим следните материали в края на дейността:

- The Devil Wears Prada (2/5) Филм CLIP - Andy's Interview (2006), наличен в канала на Movieclips в YouTube
- Предразсъдъци (късометражен филм), достъпен в YouTube канала на MelHaywardActor
- Вдъхновяващо видео - Бъдете г-н Дженсън - ТРЯБВА ДА ГЛЕДАТЕ!!, достъпно в канала на Clint Pulver в YouTube

Допълнителна литература

<https://open.lib.umn.edu/sociology/chapter/10-3-prejudice/>

<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1545-5300.1987.00015.x>

<https://www.theatlantic.com/health/archive/2015/10/emergency-room-wait-times-sexism/410515/>

https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=383803

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3704191/>

<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/j.1556-6676.1991.tb01586.x>

<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1002/ejsp.2189>

<https://www.ucalgary.ca/cared/racismandpower>

Тема 17: Теория на когнитивния дисонанс

István Zsigmond

Университет Кароли Гаспар на Реформираната църква, Унгария

Предистория и обосновка

Темата за когнитивния дисонанс е важна, защото дава представа за човешкото поведение, процесите на вземане на решения и начините, по които хората се справят с противоречиви вярвания, нагласи или ценности. Ето някои основни причини, поради които когнитивният дисонанс е значим:

- **Разбиране на поведението:** Когнитивният дисонанс помага да се обясни защо хората често участват в поведение, което противоречи на техните вярвания или ценности. Когато хората изпитат състояние на когнитивен дисонанс, те са мотивирани да намалят дискомфорта, като променят своите нагласи, вярвания или поведение. Като разберем този феномен, можем да придобием представа защо хората могат да действат по привидно противоречиви начини.
- **Вземане на решения:** Когнитивният дисонанс влияе върху процесите на вземане на решения. Когато хората са изправени пред избори, които имат както положителни, така и отрицателни аспекти, те могат да изпитат когнитивен дисонанс. Този вътрешен конфликт може да повлияе на процеса на вземане на решения, тъй като хората претеглят плюсовете и минусите, рационализират своите избори или търсят информация, която подкрепя решенията им.
- **Убеждаване и влияние:** Теорията за когнитивния дисонанс има значение за техниките за убеждаване и влияние. Когато хората изпитат дисонанс между настоящите си вярвания или поведение и новата информация или мнения, с които се сблъскват, те могат да бъдат мотивирани да разрешат дисонанса, като променят своите нагласи или поведение. Разбирането на когнитивния дисонанс може да помогне на маркетинговете, рекламодателите и комуникаторите да проектират убедителни послания, които се харесват на този познавателен процес.
- **Промяна на отношението:** Когнитивният дисонанс играе роля в промяната на отношението. Когато хората имат противоречиви вярвания или нагласи, те изпитват дискомфорт, което ги подтиква или да променят нагласите си, или да потърсят информация, която подкрепя настоящите им вярвания. Разпознаването на въздействието на когнитивния дисонанс може да помогне при проектирането на интервенции или комуникационни стратегии за насърчаване на положителна промяна на отношението.
- **Самопостоянство:** Хората имат основен стремеж към самопостоянство. Когнитивният дисонанс възниква, когато има възприемано несъответствие между представата за себе си и поведението. Този дискомфорт мотивира индивидите да намалят непоследователността и да приведат действията си в съответствие с тяхната представа за себе си, което води до промени в поведението или рационализации за поддържане на последователност.
- **Учене и израстване:** Когнитивният дисонанс може да се разглежда като възможност за лично израстване и учене. Чрез разпознаване и разрешаване на когнитивния дисонанс, хората могат да преоценят своите вярвания, да оценят критично своите нагласи и да вземат информирани решения. Може да доведе до по-дълбоко разбиране на себе си и света и да насърчи личностното развитие.

- Социална психология: Когнитивният дисонанс е основна концепция в социалната психология, която допринася за нашето разбиране на нагласите, убеждаването, съответствието и груповата динамика. Той предоставя рамка за изследване на това как индивидите се справят с конфликти между техните вътрешни познания и външни влияния, хвърляйки светлина върху различни социални феномени.

Като цяло, когнитивният дисонанс е важна тема, тъй като ни помага да разберем сложността на човешкото познание, поведение и вземане на решения. Има практически приложения в различни области, включително психология, маркетинг, комуникация и социални науки, и предлага прозрения за това как можем да разберем по-добре себе си и другите.

Ключови теми

Човекът като рационализиращо същество - примери; понятието когнитивен дисонанс; поведения за намаляване на дисонанса; вътрешно отношение и дисонанс

Цели на обучението

В края на този модул студентите трябва да могат да разбират:

- Какви мисли и действия може да предизвика когнитивен дисонанс?
- Концепцията за намаляване на дисонанса, методи за намаляване на дисонанса.
- Как степента на дисонанс е свързана с мотивацията за намаляване?
- Защо
- Каква е връзката между вътрешните нагласи и противоречивото поведение?
- Какъв е ефектът на недостатъчното оправдание?

Учебни дейности

Преди час: за да помогнете на учениците, да се подготвят за дейности в клас и да увеличат максимално времето, прекарано в клас, помолете ги да гледат видеото с инструкции „Cognitive Dissonance“ в YouTube канала „Flipped Methods in Psychology“ (разказано на унгарски, със субтитри на английски, румънски, български, португалски и словашки език). Студентите са поканени да попълнят предварителен тест – използвайте предварителния тест от Приложението: тестове като отправна точка. Резултатите от теста ще дадат приблизителна представа за това с какви трудности са се сблъскали учениците при разбирането на темата, така че дейностите в класа трябва да се съсредоточат върху трудните концепции.

Интерактивни дейности, препоръчани за работа в клас

Въпроси и отговори

Учениците образуват двойки. Един от членовете на двойката задава въпрос, чийто отговор е във видеоклипа с урока. Другият член на двойката отговаря. Ако не знаят отговора, питащият го коригира. След това си разменят ролите.

Групови дискусии – Теми

Помолете учениците да формират малки групи и да обсъдят идеите си по следните теми:

- Дайте на учениците следния сценарий: Представете си, че опитвате нещо, което наистина искате, като да сте в екип или да си намерите работа. В деня, когато мечтата ви трябва да стане реалност, ще изпратите приятел да открие резултата, защото сте нервен. Той ви казва, че не сте успели / не сте го получили. Какъв ще бъде вашият отговор? Ще се разстроите ли или ще се опитате да формулирате избягваща фраза като „Наистина не го исках така или иначе“? Помолете учениците да опишат ситуация от реалния живот, в която някой може да изпита когнитивен дисонанс. Като алтернатива можете да разделите класа на малки групи и да зададете на всяка група

един от сценариите за четене и обсъждане заедно. Те биха могли също така да работят върху превръщането на сценария в сценарий и да изиграят отговорите. Дейността може също да започне, като помолите учениците да попълнят самостоятелно сценариите в работния лист, преди да работят в Grouse.

- Кой според вас е най-добрият начин за разрешаване или намаляване на когнитивния дисонанс? Обяснете отговора си.
- Какви са някои негативни последици, които могат да възникнат от лошо справяне с когнитивния дисонанс?

Лични преживявания

Помолете учениците да помислят за лични преживявания, когато техните решения или поведение могат да се тълкуват като дейност за намаляване на дисонанса. Помолете ги да споделят тези преживявания в групи от по четирима. Всяка група ще бъде поканена да представи един от най-добрите примери пред класа.

Представа за себе си

Кажете на учениците, че ще изразите поредица от мнения. Ако са съгласни с твърдението, те са поканени да вдигнат ръце. Подгответе непротиворечиви твърдения, които са чувствителни към тяхната представа за себе си.

Примери за изявления, които да се използват:

- Вярвам, че не трябва да хабите вода
- Вярвам, че изхвърлянето на отпадъци допринася за замърсяването на нашата планета.
- Вярвам, че ученето е основно задължение на всеки ученик.

Пребройте броя на изправените ученици. Сега обяснете на учениците, че ще посочите три други твърдения и те трябва да станат, ако са съгласни с твърдението. Тези твърдения добавят елемента на лична отговорност и действие към първия набор от твърдения.

- По време на душ спирам крана, докато се сапунивам.
- Събирам боклука, който намирам, докато вървя, всеки път, когато го видя.
- Винаги уча възможно най-задълбочено за изпити.

Последващи действия Това е добър момент за обсъждане на когнитивния дисонанс и защо техните действия не съвпадат с техните вярвания. Когато учениците споделят своите отговори, е подходящ момент да отбележим, че не всички причини, поради които нашите действия не съвпадат с нашите вярвания, са лъжи. Извиненията могат да бъдат истини.

Двоен кръг

Всеки ученик подготвя два въпроса по темата, на които знае отговорите. Учениците образуват два концентрични кръга. Членовете на вътрешния кръг гледат навън и задават един от въпросите на ученика срещу тях. Този отсреща отговаря. Ако отговорът е неверен, питащият го коригира. Ако отговорът е верен, интервюиращият го хвали. При даден сигнал всеки ученик от външния кръг се придвижва вдясно към друг питащ, който задава другия въпрос.

След като външният кръг обиколи, учениците в двата кръга си разменят местата.

Оценка и препоръки

След часа можете да използвате писмен тест с отворени въпроси, за да оцените знанията на ученика. Препоръчва се като отправна точка да използвате теста от приложението към тази книга.

Бележки към лектора

Препоръчително е да започнете дейностите в класната стая с кратка лекция за понятията/въпросите, които се оказват най-трудни – както се вижда от резултатите от предварителния тест.

Допълнителна литература

Aronson, E. (1999). *The social animal*. New York: Worth. vol, 70, 416.

Covey, M. A. (2009). Cognitive Dissonance: Fifty Years of a Classic Theory. *Journal of Family Theory & Review*, 1(2), 111-113.

Festinger, L. (1962). *A theory of cognitive dissonance* (Vol. 2). Stanford university press.

Tavris, C., & Aronson, E. (2007). *Mistakes were made (but not by me): Why we justify foolish beliefs, bad decisions, and hurtful acts*. Harcourt.

Тема 18: Език и познание

István Zsigmond

Университет Кароли Гаспар на Реформираната църква, Унгария

Предистория и обосновка

Темата за езика и познанието е важна, защото изследва фундаменталната връзка между езика и човешкия ум. Езикът е уникална човешка способност, която ни позволява да общуваме, да изразяваме мислите и чувствата си и да предаваме информация на поколения. Това е мощен инструмент, който оформя нашето възприятие, разбиране и взаимодействие със света.

Изучаването на езика и познанието ни помага да разберем как езикът се придобива, обработва и представя в мозъка. Той хвърля светлина върху това как езикът влияе върху нашето мислене, способности за решаване на проблеми и процесите на вземане на решения. Езикът не е просто средство за комуникация; той играе решаваща роля в оформянето на нашите мисли, вярвания и културни практики.

Изследванията в тази област имат и практическо значение. Разбирането как езикът и познанието са взаимосвързани може да допринесе за подобряване на образователните практики, методите за преподаване на езици и интервенциите за свързани с езика разстройства. Той може също да информира за развитието на изкуствен интелект и системи за обработка на естествен език, което води до напредък в машинното обучение, взаимодействието човек-компютър и автоматизираното разбиране на езика.

Освен това изучаването на езика и познанието подобрява разбирането ни за човешката природа и разнообразието от човешки езици. Това ни позволява да изследваме приликите и разликите в езиковите и когнитивните процеси в различните култури и общества. Това знание насърчава културното разбиране, съпричастност и приобщаване, като подчертава ролята на езика при оформянето на нашите индивидуални и колективни идентичности.

В обобщение, темата за езика и познанието е важна, защото дава представа за природата на човешкия език, познанието и тяхното взаимодействие. Има теоретично, практическо и социокултурно значение, оказва влияние върху различни области и обогатява разбирането ни за това какво означава да си човек.

Ключови теми

връзка между език и мисъл; универсалистският подход; Интеракционистката теория на Пиаже; когнитивно представяне; детерминистична теория; нативисткият подход; културно-историческа теория; теория на двойното кодиране

Цели на обучението

В края на този модул студентите трябва да могат да разбират:

- Многообразието на връзката между език и мислене
- Универсалистски подходи
- Интеракционистката теория на Жан Пиаже
- Ролята на когнитивните репрезентации в мисленето
- Езиковата детерминистка теория
- Нативистката теория на Чомски

- Културно-историческата теория на Виготски

- Теорията за двойното кодиране на Пайвио

Учебни дейности

Преди клас: за да помогнете на учениците, да се подготвят за дейности в клас и да увеличат максимално времето, прекарано в клас, помолете ги да гледат видео с инструкции „Език и познание“ в YouTube канала „Flipped Methods in Psychology“. Студентите са поканени да попълнят предварителен тест – използвайте предварителния тест от Приложението: тестове като отправна точка. Резултатите от теста ще дадат приблизителна представа за това с какви трудности са се сблъскали учениците при разбирането на темата, така че дейностите в класа трябва да се съсредоточат върху трудните концепции.

Интерактивни дейности, препоръчани за работа в клас

Въпроси и отговори

Учениците образуват двойки. Един от членовете на двойката задава въпрос, чийто отговор е във видеоклипа с урока. Другият член на двойката отговаря. Ако не знаят отговора, питащият го коригира. След това си разменят ролите.

Кратки лекции

Подгответе шест шаблона със следните заглавия на теми: 1. Универсалистският възглед 2. Интеракционистката теория на Жан Пиаже 3. Лингвистичната детерминистка теория 4. Нативистката теория на Чомски, 5. Културно-историческата теория на Виготски, 6. Теорията за двойното кодиране на Пайвио.

Учениците формират групи от 4-5 човека, избират карта и след това събират информация по избраната тема. Те се обединяват и представят своите идеи един на друг. Те могат да правят предложения и да си задават въпроси. Въз основа на събраната информация те изнасят 2–3-минутна презентация, използвайки видео урока, гледан преди урока.

Поемайки "мантията на експерт", един ученик представя своята тема пред класа. Учениците в класа могат да задават въпроси. Ако ученикът не може да отговори, той или тя може да премине. В този случай ще се опита да отговори съученик, който е събрал информация по същата тема.

Групови дискусии – Теми

Помолете учениците да формират малки групи и да обсъдят идеите си по следните теми:

- Коя теория за връзката между познанието и езика е по-привлекателна за вас? Защо?
- Как бихте преподавали различни теории за езика и познанието в класната стая?

Двоен кръг

Всеки ученик подготвя два въпроса, свързани с темата за езика и познанието, на които знае отговорите. Учениците образуват два концентрични кръга. Членовете на вътрешния кръг гледат навън и задават един от въпросите на ученика срещу тях. Този отсреща отговаря. Ако отговорът е неверен, питащият го коригира. Ако отговорът е верен, интервюиращият го хвали. При даден сигнал всеки ученик от външния кръг се придвижва вдясно към друг питащ, който задава другия въпрос.

След като външният кръг обиколи, учениците в двата кръга си разменят местата.

Оценка и препоръки

След часа можете да използвате писмен тест с отворени въпроси, за да оцените знанията на ученика. Препоръчва се като отправна точка да използвате теста от приложението към тази книга.

Бележки към лектора

Препоръчително е да започнете дейностите в класната стая с кратка лекция за понятията/въпросите, които се оказват най-трудни – както се вижда от резултатите от предварителния тест.

Алтернативен видеоклип по темата за езика и познанието може да бъде намерен на сайта на Khan Academy – само на английски (www.khanacademy.org)

Допълнителна литература

Carruthers, P. (2002). The cognitive functions of language. *Behavioral and Brain Sciences*, 25(6), 657-674.

Meier, R. P. (1995). The Language Instinct: How the Mind Creates Language. In: JSTOR.

Pinker, S. (2015). *Words and rules: The ingredients of language*. Basic Books.

Sedivy, J. (2014). *Language in mind: An introduction to psycholinguistics*. Oxford University Press.

Тема 19: Памет и въображение

István Zsigmond

Университет Кароли Гаспар на Реформираната църква, Унгария

Предистория и обосновка

Темата за паметта и въображението е важна по няколко причини.

- Разбирането как работи паметта може да ни помогне да подобрим способността си да учим и запазваме информация. Като разберем как се формират и възстановяват спомените, можем да разработим стратегии за изучаване и запаметяване, които са по-ефективни.
- Паметта и въображението са критични компоненти на творчеството. Като разберем как работят тези когнитивни процеси, можем да научим как да подобрим способностите си за творческо мислене и да измислим иновативни идеи.
- Паметта и въображението играят важна роля в много аспекти от живота ни, от способността ни да се ориентираме в света около нас до социалните ни взаимодействия с другите. Чрез изучаване на тези процеси можем да придобием по-задълбочено разбиране за това как работи умът и как можем да оптимизираме нашето когнитивно функциониране.
- И накрая, паметта и въображението са завладяващи теми, които са привличали вниманието на учени, художници и мислители през цялата история. Изследването на тези теми може да ни помогне да оценим сложността и богатството на човешкия опит и невероятния потенциал на човешкия ум.

Докато паметта разчита на способността ни да си припомним минали преживявания, въображението ни позволява да комбинираме и манипулираме тези преживявания по нови и креативни начини. В този смисъл въображението може да се разглежда като продължение на паметта, тъй като ни позволява да черпим от миналия си опит, за да създадем нови умствени представи за света около нас.

Като цяло въображението и паметта са тясно преплетени, като паметта осигурява суровия материал, с който въображението да работи, а въображението ни позволява да използваме този материал по творчески и иновативни начини.

Ключови теми

ефект на сериен позиционен ефект, краткосрочна и дългосрочна памет, двоен модел на паметта, разделяне на краткосрочната памет, паметови процеси, стратегии за развитие на паметта, връзката между въображението и паметта,

Цели на обучението

В края на този модул студентите трябва да могат да:

- Разберат ефекта на серийната позиция
- Разберат и приложат стратегията за разделяне на паметта
- Интерпретиране на информация, описваща процесите на паметта
- Разбиране и прилагане на основни стратегии за подобряване на паметта

Педагогически подходи и дейности

Преди клас: за да помогнете на учениците, да се подготвят за дейности в клас и да увеличат максимално времето, прекарано в клас, помолете ги да гледат видео с инструкции „Памет и въображение“ в канала „Flipped Methods in Psychology“ в YouTube. Студентите са поканени да попълнят предварителен тест – използвайте предварителния тест от Приложението: тестове като отправна точка. Резултатите от теста ще дадат приблизителна представа за това с какви трудности са се сблъскали учениците при разбирането на темата, така че дейностите в класа трябва да се съсредоточат върху трудните концепции.

Интерактивни дейности

В клас, за по-добро разбиране на темата, предлагаме някои интерактивни дейности.

Нарязване на числа

Запомнянето на деветцифрен номер може да е предизвикателство: 135748965. В контекста на по-дълъг телефонен номер, личен номер за самоличност и т.н. (в зависимост от държавата), номерът може да бъде разделен на секции за по-лесно: 135-748-965. Ние разделяме телефонните номера по същия начин и понякога ще чуете човек да ги разделя още повече, като комбинира номера: 3-96-12-74. Това е групиране по номер. Всеки път, когато трябва да запомните дълго число, можете да го разделите на части. Помолете учениците да формират двойки, да разделят по-дълго число и да го споделят с връстниците си.

Накъсване в четенето

Учениците могат да прилагат техники за разделяне на части при четене на текстове (напр. от учебника). Тази техника може да им помогне да преминат през текста по-бързо, без да компрометират разбирането. Помолете учениците да прочетат изречение от учебник/интернет източник и се опитайте да го разделите на ключови фрази, устно или чрез маркиране на текста. Инструктирайте ги да рисуват вертикални линии след всяка ключова фраза, за да ги разграничат. Чрез елиминирането на четенето дума по дума и разделянето на важна информация скоростта на четене се увеличава. За някои ученици с недостатъци в грамотността това упражнение може също да подобри разбирането.

Групова дискусия

В групи учениците обсъждат:

- Могат ли хората да подобрят своите мнемонични способности?
- Какви дейности могат да помогнат на хората да подобрят своите мнемонични процеси?
- Защо мислите, че на хората им е по-лесно да измислят начини да станат физически здрави, отколкото психически? (напр. разбира се по-добре и се обяснява по-лесно, говори се много за него)

Двоен кръг

Всеки ученик подготвя по два въпроса по темата „Памет и въображение“, на които знае отговорите. Учениците образуват два концентрични кръга. Членовете на вътрешния кръг гледат навън и задават един от въпросите на ученика срещу тях. Този отсреща отговаря. Ако отговорът е неверен, питащият го коригира. Ако отговорът е верен, интервюиращият го хвали. При даден сигнал всеки ученик от външния кръг се придвижва вдясно към друг питащ, който задава другия въпрос.

След като външният кръг обиколи, учениците в двата кръга си разменят местата.

Оценка и препоръки

След часа можете да използвате писмен тест с отворени въпроси, за да оцените знанията на ученика. Препоръчва се като отправна точка да използвате теста от приложението към тази книга.

Допълнителна литература

Bartlett, F. C., & Bartlett, F. C. (1995). *Remembering: A study in experimental and social psychology*. Cambridge university press.

Brown, P. C., Roediger III, H. L., & McDaniel, M. A. (2014). *Make it stick: The science of successful learning*. Harvard University Press.

Modell, A. H. (2003). *Imagination and the meaningful brain*. mit Press.

Schacter, D. L. (2002). *The seven sins of memory: How the mind forgets and remembers*. HMH.

Тема 20. Ранно детско развитие

*проф. д-р Мария Алексиева; проф. д-р Милен Балтов;
доц. д-р Красимира Минева;
доц. д-р Веселина Жечева; преп. Гургана Кирова
Бургаски свободен университет, България*

Предистория и обосновка

Ранното детство — от раждането до прехода към училище — е уникален етап от човешкия живот, през който се полагат основите на здравето, ученето, поведението и личностното развитие. Това, което децата преживяват в тези ранни години, има дълготраен ефект не само върху индивидуалното им благосъстояние през целия им живот, но и върху бъдещето на техните общности и общества.

Ключови теми

Ранното детство като фактор за създаване на здраве и благополучие в дългосрочен план – общи аспекти.

Някои факти, свързани с периода на ранното детство Периодизация на детството.

Развитието на детето през ранното детство и ролята на възрастните.

Растеж и развитие – модели и фактори.

Връзки: в основата на детското развитие.

Игра: Как се развиват и учат децата.

Други фактори, които влияят върху развитието на детето.

Цели на обучението

Общата цел на урока е да запознае учениците с цялостното формиране и развитие на детската личност в няколко основни аспекта – физическо, психическо, социално-нравствено, естетическо и художествено развитие.

Спецификата на целта се определя от тясната връзка между физическото и психическото развитие. В този смисъл се дефинира как да се осигури физическо и психическо развитие хармонично и едновременно.

Целта се постига чрез конкретни задачи, пряко ориентирани към основните параметри, в които е представен урокът.

Очаквани резултати

Знания, умения и нагласи, които учениците да придобият/формират в края на този модул.

На ниво ЗНАНИЯ: учащите трябва да се запознаят със значението на ранното детство за бъдещото развитие на личността; да познават и да могат да идентифицират различните периоди в детското развитие; да се запознаят с ролята на възрастните в процеса на ранното детско развитие.

На ниво УМЕНИЯ: да могат да разграничават класификациите на отделните автори; да могат да разработват схеми, свързани със спецификата на различните периоди от ранното детство; да умее да дава примери за поведението на детето и да формулира съвети за общуването „възрастен-дете“ въз основа на специфичните характеристики, свързани с даден период.

На ниво ВРЪЗКА: да предложи сценарии за ролеви взаимодействия „дете-възрастен“.

Педагогически подходи и дейности

Дейност преди урока:

- за учениците е изготвен тест от въпроси от затворен тип - "Ранно детско развитие_предкласна оценка". Въпросите са насочени към най-общите параметри на темата, като: насоки в развитието на детето през периода на ранното детство; първите периоди в развитието на детето; кой от възрастовите периоди е с най-подробна диференциация.
- учениците са помолени да гледат видео урок, озаглавен: „Развитие в ранна детска възраст“, наличен в YouTube канала Flipped Methods in Psychology.

Дейност по време на урока: Учителят подготвя въвеждаща дейност под формата на кръстословица. Идеята е чрез отговорите на вертикалните въпроси да се получи изразът "Ранно детство". Това дава повод за задаване на темата и мотивация на учениците за работа. В оперативно-съдържателната част на урока учениците се разделят на групи от 4 до 6 човека и се прилага методът пъзел. При него всеки студент отговаря за конкретна информация и трябва да я предаде на членовете на групата. Така частите информация се подреждат като пъзел. Добре е във всяка група да има еднакъв брой ученици. Съдържанието на темата е разделено на 4 до 6 части в зависимост от броя на учениците в групите. В първия етап учениците не взаимодействат помежду си и всеки научава предоставената му информация самостоятелно. Тогава учениците се събират в „експертни групи“. Всяка експертна група включва ученици, изучаващи едно и също съдържание. В тази фаза на метода "експертите" сравняват своите идеи и впечатления и подготвят презентация, която след това да изнесат на своята група. В следващия етап всеки ученик се връща в първоначалната си група и представя това, което е научил пред останалите. Междувременно съотборниците му активно слушат, водят си бележки и задават въпроси. Така всеки член на групата преподава малка част от материала на своите съученици. В последната стъпка учителят трябва да се увери, че всеки ученик има общо разбиране на идеите и концепциите, обсъждани в групите. Можете да направите това с кратък тест върху целия материал, разгледан по време на груповата работа.

Дейност след урок: Дейност след урок: Дейността след урока, наречена „Ранно детско развитие_-оценяване след клас“, включва оценка на знанията на учениците чрез попълване на тест. За разлика от викторината преди урока, в тази викторина всички въпроси са отворени и техните параметри на съдържанието са специално насочени към съдържанието на видео уроци, което учениците вече са гледали и също са работили по него в клас по съдържание, свързано с развитието на темата за ранното детство.

Модел на взаимодействие

присъствено обучение по време на въвеждащите дейности - кръстословица, поставяне на темата, разделяне на отбори;
групова работа по метода пъзел (изготвяне на периодизационна схема/по автори);
индивидуална работа - за попълване на тестовете и гледане на видео материала у дома.

Оценка и препоръки

Оценката на обратната връзка е положителна. Всеки ученик получава индивидуална оценка въз основа на резултатите от теста преди урока. Всеки екип, въз основа на изпълнението на дейностите в класната стая, получава качествена оценка на работата си въз основа на презентациите, представени от учениците. Това създава конкуренция между групите и учениците ще бъдат по-мотивирани да предадат информацията на съотборниците си по възможно най-ясния и ефективен начин. Учителят трябва да разработи свои критерии, свързани с очакваните резултати от отговорите на теста, след като изгледа видео урока.

Бележки към лектора

Важно е учителят да обърне внимание на предварителната подготовка за работа по темата.

Кръстословицата - въпросите трябва да отговарят на учебното съдържание, което учениците са изучавали, но отговорът по вертикала на кръстословицата образува фразата "ранно детство".

Екипната задача - да разпредели текста равномерно, така че времето за четене да е приблизително същото. Отделете 5-6 минути време за дискусия по време на втория етап от прилагането на модела на пъзела, за да осмислите съдържанието.

Инструкциите – учителят трябва да подготви кратки и ясни инструкции относно изпълнението на теста преди урока и теста след видео урока; инструкция относно видео урока (на какво трябва да обърнат внимание учениците).

Допълнителни четения

Монтесори, М., Тайната на детството, Асеновци, С., 2017г.

Пирьова, Б., Невробиологични основи на детското развитие, НБУ, 2008г

Грудева, М., Пренатално и ранно детство (педагогически и психологически аспекти).

Един час. Варна, МУ-Варна, 2019г

Бончева, И., Психология на детското развитие, Славена, 2013г

Тема 21: Социално влияние

*проф. д-р Мария Алексиева; проф. д-р Милен Балтов;
доц. д-р Красимира Минева;
доц. д-р Веселина Жечева; преп. Гергана Кирова
Бургаски свободен университет, България*

Предистория и обосновка

Как ни влияе околната среда като цяло? Защо се държим различно, когато сме сами и когато сме сред други хора? Тъй като живеем в социална среда, за психолозите от много години е интересно да изследват нейните характеристики и видове. По своята същност социалната среда е междуличностен процес, който води до промяна на поведението, отношението, речта и чувствата в присъствието на другите. По този начин социалната среда променя поведението на човека, като най-често го приспособява към основните очаквания. Хората, които се държат като групови лидери, са така наречените агенти на социално влияние. Има шест вида социално влияние: сила на възнаграждение, сила на принуда, власт на експерт, власт на информация, сила на референт и легитимна власт.

Ключови теми

- Дефиниции на социалното влияние
- Социална власт и социално влияние
- Механизми за социално влияние
- Видове социално влияние
- Как да устоим на социалното влияние?
- Фактори, влияещи върху убеждаването
- Принципите на убеждаването на Робърт Чалдини
- Принцип на харесването
- Принцип на недостига

Цели на обучението

Основната цел на урока е да запознае учениците с основата на социалната власт и социалното влияние, със същността, спецификата и механизмите на социалното влияние, както и с видовете социално влияние. Описани са факторите, влияещи върху убеждаването и основните принципи на убеждаването. Обхванати са също принципите на харесване и недостиг.

Очаквани резултати

Знания, умения и нагласи, които учениците да придобият/формират в края на този модул.

- На ниво ЗНАНИЕ: учащите се запознават с важността на социалното влияние; запознават се с шестте вида социално влияние; те знаят как да го разпознаят и как да му устоят.

- На ниво УМЕНИЯ: обучаемите са в състояние да разграничат как работи социалното влияние в групи, кои са агентите на социалното влияние, могат да разпознаят механизмите за социално влияние; те са в състояние да устоят на влиянието и в същото време запазват самоуважение.
- На ниво ВРЪЗКА: обучаемите са в състояние да дадат примери за видовете социално влияние: сила на възнаграждение, принудителна сила, експертна власт, информационна власт, референтна власт и легитимна власт.

Педагогически подходи и дейности

Предурочна дейност – у дома

- учениците са помолени да гледат видео урок Социално влияние и принципи на убеждаване, достъпен в YouTube канала Flipped Methods in Psychology.
- за студентите беше изготвен тест, състоящ се от въпроси от затворен тип – Социално влияние и Принципи на убеждаване – Предварителен тест (виж Приложението). Въпросите са насочени към най-общите параметри на темата, като: как се дефинира социалното влияние, основни теории, видове, разграничаване на нуждите и др.

Дейност 1. По време на урока: Дейност с помощта на приложението mentimeter.com

Учителят подготвя въвеждаща дейност с помощта на приложението mentimeter.com. Въпросът е „Какви асоциации предизвиква изразът социално влияние?“. Всеки ученик трябва да предложи три асоциации. Идеята е да се направи преход от отговорите на учениците към темата на урока, свързана със социалното влияние.

Дейност 2. Практикуването на шестоъгълници

В съдържателната част на урока е приложена практиката на шестоъгълници (виж схемата). За целта учителят трябва да подготви таблица с 15 ключови думи, свързани с темата за социалното влияние.

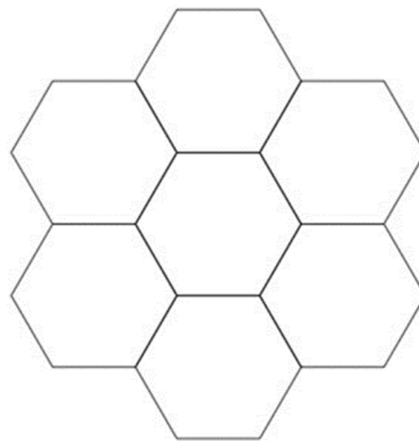
Шестоъгълниците се изрязват и в средата на всеки се изписва термин.

В клас учениците се разделят на групи от по 4-5 души и на всяка група се раздава набор от шестоъгълници с термини.

Задачата е да допрете два шестоъгълника един до друг, ако членовете на екипа смятат, че двата термина имат нещо общо.

Учителят трябва да обясни, че не е необходимо всяка от шестте страни да има „съсед“, но че един шестоъгълник може да има максимум шест връзки с други.

Времето за работа е 15-20 минути. Всяка от групите коментира и обсъжда изпълнението на задачата, така че да създаде своя уникална „пчелна пита“ от връзки. Тъй като възможностите са хиляди, всяка група ще има различен „пай“.

След това всяка група представя работата си, като обяснява взетите решения.

Пример: Термини, които могат да се използват:

сила	емоции	влияние	действие	потребности
поведение	приемане	фактори	агент	непринуда
обяснение	самонасочване	успех	стимул	състояние

След урока – Тестване

Дейността след урока, наречена Социално влияние и принципи на убеждаване – След тест включва оценка на знанията на учениците чрез попълване на тест (вижте приложението). За разлика от теста преди урока, в този тест всички въпроси са отворени и техните параметри на съдържанието са ориентирани към съдържанието на видео урока. Видео урокът е гледан от учениците самостоятелно, а темата е изследвана и в класната стая.

Модел на взаимодействие

Организацията на работа е:

- присъствено обучение по време на въвеждащите дейности – приложението [mentimeter.com](https://www.mentimeter.com), задаване на темата, разделяне на екипи;
- групова работа с прилагане на практиката на шестоъгълниците (изработване на „пчелна пита” по ключови думи от съдържанието на мотивационната тема);
- Индивидуална работа – обучаемите попълват тестовете и гледат видео материала у дома.

Оценка и препоръки

Всеки ученик получава индивидуална оценка въз основа на резултатите от теста преди урока.

Всеки екип, въз основа на изпълнението на задачата в класната стая, получава качествена оценка за работата си въз основа на презентациите, изнесени от отделните екипи. Това създава състезание между отборите по отношение на критичното мислене и креативността при проектирането на уникални „пчелни пити“.

Учителят трябва да разработи собствени критерии, съобразени с възрастта и индивидуалните особености на учениците и свързани с очакваните резултати от отговорите на теста, след като учениците изгледат видео урока.

Бележки към лектора

За учителя е важно да:

- обърнете внимание на предварителната подготовка за работа по темата.
- Развитие на активността на приложението [Mentimeter.com](https://www.mentimeter.com).
- за екипната задача - да се направи таблица с термини, характерни за изясняване същността и ролята на мотивацията.

- да подготви необходимия брой комплекти за завършване на практиката на шестоъгълниците.
- да планират начина, по който учениците ще бъдат разделени на екипи.
- да се съобрази с необходимото време за работа по задачата и за представяне на „пчелните пати“ на учениците.

Инструкции – учителят трябва да изготви кратки, ясни инструкции относно попълването на предварителния тест и теста след видео урока; инструкции за видео урока (на какво да обърнат внимание учениците).

Допълнителна литература

Turner, J. C. (1991). *Social influence*. Thomson Brooks/Cole Publishing Co.

Sammut G., M. W. Bauer (2020), *The Psychology of Social Influence*, Cambridge University Press.

Cialdini, R. B., & Griskevicius, V. (2010). *Social influence*. In R. F. Baumeister & E. J. Finkel (Eds.), *Advanced social psychology: The state of the science* (pp. 385–417). Oxford University Press.

Barret D.W. (2017), *Social Influence*, Wiley and sons.

Тема 22: Стиллове на учене

*Anita Tóth-Bakos, Tímea Mészáros, Attila Mészáros
J. Selye University, Словакия*

Предистория и обосновка

Процесът на обучение е ключов психологически феномен в опознаването на света, в областта на познанието, когнитивните способности. Съществуват няколко дефиниции на понятието учене, като в най-широкия смисъл на думата то означава усвояване на индивидуален опит, в по-тесен смисъл това е целенасочено систематично усвояване на знания, умения и навици или форми на поведение, а в психологически смисъл, ученето е относително постоянна промяна в поведението, която е резултат от опита. Въз основа на горните разбирания процесът на обучение е ключова тема в областта на общата психология, педагогиката и дидактиката и педагогическата психология. С нарастването на педагогическото и психологическото познание, но и с нарастващите изисквания към образованието и неговите резултати, на стилите на учене започна да се обръща повече внимание, те започнаха да се оценяват повече в образователната практика. Стилът на учене е набор от процедури, които индивидът предпочита в определен период от време за учене. Следователно стилът на учене е индивидуален начин на учене, следователно можем да кажем, че има толкова много стилове на учене, колкото има студенти, ученици или учещи индивиди. Въпросът за стилите на учене на учениците е много важен за управлението на учебния процес, той оказва значително влияние върху ефективността на учебния процес и върху резултатите на учениците. Добре е да познаваме стилите на учене не само когато трябва да учим сами, но и когато трябва да научим нещо на някой друг. Начинът на изучаване на стила ни позволява да го направим ефективно и по такъв начин, че човекът да го запомни възможно най-добре. Правилната и навременна диагностика на доминиращия стил на учене, както и рефлексивната работа със собствения стил на преподаване може да бъде един от многото ефективни начини, които ще доведат до по-добро взаимно разбирателство между учители, ученици и родители.

Ключови теми

Целта на темата е преди всичко да дефинира понятията когнитивен стил, стил на учене и обобщава известните класификации на стилове на учене (според доминирането на мозъчните полукуълба, според мотивацията и намерението, според сетивните предпочитания, според начин на обработка на информацията и според теорията за множеството интелекти).

Цели на обучението

В края на този модул:

- Учениците ще могат правилно да дефинират и разбират термините учене, когнитивен стил и стил на учене.
- Студентите ще могат да се ориентират в различните класификации на стилове на учене.
- Учениците ще знаят възможните начини за диагностициране, разпознаване на стилове на учене.

- Студентите ще разберат значението на стиловете на учене в образователната практика, по отношение на ефективността на образователния процес и по отношение на мотивацията.

Педагогически подходи и дейности

Предурочна дейност - у дома

На учениците ще бъде предоставен видео урок, озаглавен *Стилове на учене*, достъпен в YouTube канала *Flipped Methods in Psychology*.

Учениците са поканени да попълнят предварителен тест, наречен *Стилове на учене*, вижте приложението към това ръководство.

Учителят ще оцени попълнените тестове както количествено, така и качествено, което ще му позволи да подготви и насрочи урока.

Дейност в клас, активност по време на урока

Учителят изпълнява и ръководи подготвени дейности, фокусирани върху темата на урока.

Дейност 1: Как уча

Идентифициране на факторите и обстоятелствата, които влияят положително или отрицателно на собствения учебен процес.

Фокус: Дейността има за цел да подчертае разнообразието от фактори, които могат да повлияят отрицателно или положително върху ефективността на собствения учебен процес.

Цели: Основната цел на дейността е да насочи вниманието към значението на самопознанието и картографирането на факторите, влияещи върху ученето. За да може конкретен ученик, индивид да учи възможно най-ефективно, той/тя трябва да познава обстоятелствата и факторите, които му/й помагат, той/тя трябва да познава собствения си стил на учене. Освен това е много важно да се разбере, че всеки човек има индивидуален стил на учене и едни и същи обстоятелства могат да имат обратен ефект за хора с различни стилове на учене.

Модел на взаимодействие: индивидуална и групова работа

Брой участници: мин. 5-10

Материали, инструменти: хартия и химикал за участниците за записване на отговорите, хронометър за учителя за измерване на времето

Продължителност на дейността: мин. 20 минути (продължителността също зависи от броя на участниците)

Процедура: Дейността протича в няколко кръга, като ролята на участниците е същата, променя се само формата на работа и големината на групите участници. Учителят моли участниците да помислят за собствените си навици за учене и да запишат 5-5 обстоятелства, които влияят положително или отрицателно на процеса на учене за дадено време (напр. 3 минути). В следващите кръгове повторете дейността първо по двойки, след това в по-големи групи и накрая с цялата група заедно. В тези кръгове, в допълнение към обсъждането на стилове на учене, участниците са помолени да намерят 5-5 обстоятелства, които имат подобно положително или отрицателно влияние върху всички членове на групата. Постепенно, с увеличаването на групите,

играта става по-предизвикателна, така че можем да отделим повече време или да намалим броя на обстоятелствата.

Учителят играе ролята на фасилитатор в тази дейност. Той/тя управлява потока на дейността, като определя времето за всеки кръг и следи дали условията трябва да бъдат променени въз основа на динамиката на дейността. Постепенно той/тя може да привлече вниманието към различни, може би по-малко предпочитани обстоятелства и влияния, които групите могат да включат в своя общ списък. За последния кръг на дейност, той може да играе важна роля при определяне на общите фактори, приложими за всеки член на групата.

Дейността дава възможност за гъвкаво вариране и промяна на условия и правила – напр. подчертавайки определени насоки за класифициране на стиловете на учене (външни или вътрешни фактори, фактори за социализация или фактори, свързани с учебната програма, учителя), освен това може гъвкаво да променя времевата продължителност на дейността или може да предложи след всеки кръг, че участниците споделят и сравняват списъците, които са създали един с друг.

Дейност 2: Проектиране на оптимални лични учебни среди – онлайн

Учебната среда е пространството и условията, в които някой учи. То включва всичко около човек, което може да повлияе на неговото учене, като физическа среда, социална среда и образователни ресурси, достъпни за тях. Стилът на учене и средата на учене са тясно свързани, тъй като средата на учене може да повлияе на начина, по който хората учат, въз основа на техния предпочитан стил на учене. Стилът на учене се отнася до предпочитания от индивида начин за обработка на информация. Например визуален обучаем може да предпочете да учи чрез диаграми, снимки и видеоклипове, докато слухов обучаем може да предпочете да учи чрез лекции, дискусии и аудиозаписи.

Фокус: Дейността се фокусира върху проектирането и събирането на визуални елементи на оптимална лична учебна среда според личния стил на учене.

Цели: Целта на дейността е да подчертае важността на познаването на личния стил на учене. Учебната среда може да повлияе на ефективността на определен стил на учене. Ето защо е важно да се вземат предвид различни стилове на учене, когато се проектира учебна среда, за да се гарантира, че всички ученици могат да учат ефективно. Това може да включва предоставяне на различни ресурси и дейности, които отговарят на различни стилове на учене, създаване на гъвкаво и адаптивно учебно пространство и позволяване на учениците да избират предпочитаните от тях методи на учене, когато е възможно. Чрез създаването на учебна среда, която обслужва различни стилове на учене, учениците могат да се включат по-ефективно в учебния процес и да постигнат по-добри резултати.

Модел на взаимодействие: индивидуална работа

Брой участници: мин. 1

Материали, инструменти: мобилни устройства, таблети, лаптопи, компютри

Продължителност на дейността: мин. 15-20 мин. (ако определим 10 минути за самостоятелна работа, продължителността на цялата дейност, включително презентации и заключение, зависи от броя на участниците)

Процедура: Лекторът ще предизвика участниците да направят свое собствено проучване, за да съберат елементи от оптимална лична учебна среда и да направят

колаж от събраните изображения (онлайн). Критерии за избор: членовете могат да събират всякакви изображения от интернет и да проектират своя собствена оптимална учебна среда. Това е място, където те се чувстват удобно, ангажирани и мотивирани да учат, където могат да изследват и откриват нови неща, да задават въпроси и да експериментират без страх от осъждане. Множество различни компоненти могат да съставляват учебна среда. Както и физически свойства, като например къде учите, как е декорирано пространството и какви устройства или материали се използват за учене, елементи като изпълнените дейности и задачи, използваните методи за оценка на напредъка и представянето и какъв вид работа културата влияе върху обучението и върху средата.

В зависимост от възрастта, опита и контекста, в който работим, учебната среда може да изглежда много различно. Важно е да разберете как една среда може да повлияе на способността за фокусиране, изпълнение и споделяне или усвояване на нови идеи и информация.

В края на индивидуалната работа участниците представят своите визуални дизайни, пространства, елементи един на друг. След това членовете могат да оценят своите резултати, да маркират повтарящи се елементи, обекти, пространства, условия или да дефинират общ списък.

За тази дейност лекторът е фасилитатор на дейността, показвайки личен визуален пример, за да вдъхнови членовете. Той/тя управлява дейността, следи продължителността на дейността на ученика и модерира представянето на резултатите.

Дейността дава възможност за изготвяне на условия и елементи на идеална лична учебна среда според личните стилове на учене.

Следкласна дейност, дейност след урока

Учениците попълват тест (след тест), наречен Стилове на учене, вижте приложението към това ръководство. Учителят оценява попълнените тестове както качествено, така и количествено, за да отрази урока.

За заключение и обобщение на темата с цел размисъл и предоставяне на обратна връзка е полезно да предложите задача, по-малко формална дейност в духа на творческата работа.

Дейност 3: Концептуална карта

Участниците са поканени да подготвят концептуална карта по темата за стила на учене. Дейността може да се извърши под формата на индивидуална, групова или съвместна работа. Участниците пишат термина "стил на учене" в средата на листа и трябва да напишат на листа възможно най-много думи, понятия, изрази, свързани с темата за даденото време. Визуалността играе важна роля при създаването на концептуалната карта, така че участниците са свободни да променят картата от визуална гледна точка, могат да променят разположението на отделните термини, размера и вида на шрифта, цветовете или могат да свързват термини или посочват взаимосвързаността на определени термини или важността на дадена концепция по свободен начин. При създаването на концептуални карти важна роля играе правилното познаване на темата, така че термините да са точни, както и креативността в начина, по който участниците проектират свои собствени карти.

Бележки за лектора

С цел допълване на знанията с друга подходяща информация или интересни точки е възможно да се препоръчат следните видео материали:

- Открийте вашия стил на учене, наличен в канала на GCFLearnFree в YouTube
- Стиллове на учене, налични в канала на free2care в YouTube
- Какъв обучаем сте вие? ТЕСТ, наличен в YouTube канала на Psych2Go
- Стиллове на учене и множество интелигентности: Интеграция на теорията, достъпно в YouTube канал на Teachings in Education

Вероятно във връзка с дейност 2, спомената по-горе за вдъхновение, можем да препоръчаме следните видео материали в края на дейността:

- Какво прави една чудесна среда за учене? достъпно в YouTube канала на PSW Education & Leadership
- Положителна среда за учене в класната стая, достъпна на YouTube канал за обучение в образованието

Допълнителна литература

Бътлър, К. А. (1988). „Всичко е в ума ти, Колумбия, Коннектикут: Измерението на обучаемия.

Карнел, Е. и Лодж, К. (2002). „Подкрепа за ефективното учене“, Лондон: Издателство на Пол Чапман.

Coffield, F., Moseley, D., Hall, E., & Ecclestone, K. (2004). Стиллове на учене и педагогика в обучението след 16 години: систематичен и критичен преглед. LSRC Reference, Learning & Skills Research Center, Лондон.

Фондация за дарения за образование (2018). Метакогниция и саморегулация [онлайн]. Наличен тук

Хенри, Дж. (2007). Професор Панс Метод на преподаване „Стил на учене“ [онлайн].

Хъни, П. и Мъмфорд, А. (1982). „Наръчник за стиллове на учене, Мейдънхед: Питър Хъни.

Колб, Дейвид А. (2015). „Учение чрез преживяване, (2-ро издание), Upper Saddle River, NJ: Pearson Education.

Lilienfeld, S.O., Lynn, S.J., Ruscio, J., & Beyerstein, B.L. (2010). '50 велики митове на популярната психология, Чичестър, Обединеното кралство: Wiley-Blackwell.

Rashler, H. et al. (2008). „Стиллове на учене: концепции и доказателства“, Психологическа наука в обществен интерес, 9 (3), 105-19.

<https://www.mindtools.com/addwv9h/learning-styles>

Тема 23: Психосоциално развитие в юношеска възраст

Dr. Eleonora Papaleontiou-Louca
Европейски университет в Кипър

Предистория и обосновка

Нека видим някои от най-често срещаните характеристики на живота на подрастващите.

На първо място, по време на юношеството имаме така наречените промени в настроението, тоест внезапните промени в настроението на подрастващите, при които в един момент те могат да бъдат много щастливи, а в следващия много отчаяни.

Има и силно отвращение към работата, чувство на умора, скука, непохватност в движенията на юношата, дължащи се и на факта, че тялото се променя рязко и юношите все още не са се научили да контролират движенията си; интензивно мечтаене, изолация, прекомерна загриженост за себе си както вътрешно, така и външно; несигурност за бъдещето, чувство на празнота – което често човек се опитва да покрие с различни видове зависимости и заместители; демистификация на родителите (докато в детството децата вероятно са ги виждали като идеални и перфектни, защото са имали нужда да се чувстват сигурни), сега те ги виждат по-реалистично, както с техните позитиви, така и с негативи; желание за самота, но и за общуване; понякога юношите искат да бъдат изолирани в стаята си, в личното си пространство, да не бъдат безпокоени, друг път силно искат да общуват с другите, да излизат с приятели, да се забавляват, да общуват.

На тази възраст самочувствието и самочувствието често намаляват, което води до развитие на чувство на ревност; в този възрастов период има и силна тревожност, нервност, реактивност, със съответните „изблици“; Друго явление е „юношеският егоцентризъм“, който има две форми: а) въображаема публика, при която юношите се чувстват сякаш са на сцена и всички очи като прожектори са насочени към тях, т.е. че всички ги гледат; и б) втората форма е „личният мит“, т.е. усещане за непобедимост – че всеки може да страда от нещо лошо, но не и той самият: Така че, ако някой каже на юноша „ако ще караш, не карай консумирай алкохол“, може да отговорят те, "не се притеснявайте, аз контролирам." Или ако някой каже на тийнейджърка, която може да прави секс, „внимавай, може да забременееш“, отново тя лесно може да отговори „Знам какво правя, няма да забременея (може случва на други момичета, но не и на мен.)“

Освен това в този възрастов период има усещане за обидчивост, скромност, срамежливост и поради „въображаемата аудитория“, спомената по-горе, усещане за наблюдаване; има също така тенденция към независимост, но също и зависимост: докато тези две изглеждат противоположни една на друга, много пъти те съществуват едновременно: от една страна, юношите могат да ви кажат „Достатъчно възрастен съм, не съм ще дам сметка на всеки за това къде отивам, в колко часа се връщам къщи, какво правя и т.н.“, друг път (когато е някак "удобно"), юношите може да изразят отношение на зависимост: те искат да се грижат за вас, напр. да им готвят, да им перат дрехите, да ги гладят и т.н., и да не поемат отговорност за себе си.

Освен това в този период от живота се развива критичното мислене, което води до това подрастващите да съдят всички и всичко; като започнем от собствените си родители, учителите си, църквата, държавата - като цяло те не оставят никого извън тази критика. Проблемът обаче е, че докато умът се развива, което е положително,

подрастващите не знаят как да отстояват правата си и често използват това критично мислене, рязко или по абсолютен начин, в резултат на което губят правата си.

Освен това по време на юношеството има интерес към секса, както и към развитието на сексуалността, поради хормоните, които се развиват.

Ключови понятия

Юноши, психосоциално развитие, промени в настроението, умора, скука, тремавост, мечтателство, изолация, прекомерна загриженост за себе си, несигурност за бъдещето, чувство на празнота, демистификация на родителите, желание да бъдеш сам, нужда от приятелства, социализация, самочувствие, „юношески егоцентризъм“, въображаема публика, „личен мит“, критично мислене, развитие на сексуалността, хормони

Цели на обучението

В края на модула студентите трябва да могат да:

- Опишете много накратко пет от най-честите характеристики на психосоциалното развитие на подрастващите.
- Опишете двете форми на юношеския егоцентризъм и дайте по един пример за всеки от тези два вида.
- Кой са двата типа поведение на подрастващите, които трябва да алармират възрастните да потърсят съвет от специалист по психично здраве?
- Споменете два фактора, които влияят върху самочувствието на подрастващите и два фактора, които влияят върху формирането на идентичността на подрастващите.
- Опишете накратко 3 фактора от поведението на родителите, които могат да бъдат от полза за здравословното психосоциално развитие на подрастващите.

Педагогически подходи и дейности

Преди класа учениците ще бъдат посъветвани да гледат видеоклип, озаглавен Психосоциално развитие при юноши, достъпен в YouTube канала Flipped Methods in Psychology, за да се подготвят за класа. За тях е много важно да идентифицират основните характеристики на подрастващите и да разберат какво се счита за нормално или не през този период от живота.

Освен това учениците ще бъдат насърчавани да попълнят кратък въпросник (вижте приложението към това ръководство), за да проверят разбирането си на видеоклипа, който са видели.

След това инструкторът ще анализира резултатите от отговорите на този въпросник и тя/той ще ги представи в клас за по-нататъшно обсъждане.

По време на урока инструкторът ще разпредели учениците в групи от по петима и ще ги помоли да идентифицират поне пет общи характеристики на психосоциалното развитие на подрастващите и след това един представител от всяка група ще ги напише на дъската (Дейност 1).

След това групата се насърчава да опише писмено двата типа егоцентризъм на „юношите“ и да даде по един пример за всеки тип. След това примерите се споделят в целия клас (Дейност 2).

Накрая инструкторът ги насърчава да идентифицират 3 вида поведения, които смятат, че могат да бъдат полезни за подрастващите – връзката на родителите и 3 поведения,

които могат да навредят на тази връзка. След това избират едно положително и (съответно) отрицателно поведение, представят го пред целия клас чрез ролева игра и обсъждат своите заключения с целия клас (Дейност 3).

След класа инструкторът ще помоли учениците, ако желаят, да попълнят пост-тест (вижте приложението към това ръководство). Инструкторът ще оцени завършените тестове както качествено, така и количествено, за да отрази урока.

Интерактивни дейности

Дейност 1: Групова дискусия върху психосоциалните характеристики на подрастващите

Цел: Да се проучи разбирането на учениците за най-честите характеристики на психосоциалното развитие на подрастващите.

Участници: Група от 5 ученика

Продължителност: 20 минути

Инструменти: химикал и хартия, дъска

Описание на дейността: По време на тази дейност инструкторът ще разпредели учениците в групи от по пет и ще ги помоли да идентифицират поне пет общи характеристики на психосоциалното развитие на подрастващите и след това един представител от всяка група ще ги напише на дъската (Дейност 1).

Дейност 2: Примери за егоцентризъм на подрастващите

Цел: да се изследва егоцентризмът на подрастващите, да се разбере разликата между двата му вида и да се идентифицират в ежедневно поведение на подрастващите.

Участници: Група от 5 ученика

Продължителност: 30 минути

Инструменти: Устни дискусии в групи, химикал и хартия за записване на констатациите

Описание на дейността: След това групата се насърчава да опише писмено двата вида егоцентризъм на „юношите“ и да даде по един пример за всеки тип. След това примерите се споделят в целия клас.

Дейност 3: Ролева игра (за взаимоотношенията с родителите)

Цел: да се изследват техните взаимоотношения с родителите и да се развие тяхната осведоменост за поведението, което може да бъде от полза или да навреди на тези взаимоотношения.

Участници: Групи от 5 души

Продължителност: 50 минути

Инструменти: Ролеви игри

Описание на дейността: Инструкторът ги насърчава да идентифицират 3 вида поведения, които смятат, че могат да бъдат полезни за подрастващите – връзката на родителите и 3 поведения, които могат да навредят на тази връзка. След това избират 1 положително и (съответно) отрицателно поведение, представят го пред целия клас чрез ролева игра и обсъждат своите заключения с целия клас.

Допълнителна литература

- Birkeland, M. S., Melkivik, O., Holsen, I., & Wold, B. (2012). Траектории на глобалното самочувствие през юношеството. *Journal of Adolescence*, 35, 43-54.
- Браун, Б. Б. и Ларсън, Дж. (2009). Връзки с връстници в юношеството. В R. M. Lerner & L. Steinberg (Eds.), *Наръчник по юношеска психология* (стр. 74–103). Уайли.
- Carlson, C., Uppal, S., & Prosser, E. C. (2000). Етнически различия в процесите, допринасящи за самочувствието на момичета в ранна юношеска възраст. *Journal of Early Adolescence*, 20, 44–68.
- Конъли, Дж., Крейг, У., Голдбърг, А. и Пеплер, Д. (2004). Смесени полови групи, запознанства и романтични връзки в ранна юношеска възраст. *Journal of Research on Adolescence*, 14, 185-207.
- Furman, W., & Shaffer, L. (2003). Ролята на романтичните връзки в развитието на подрастващите. В P. Florsheim (Ed.), *Юношески романтични отношения и сексуално поведение: теория, изследвания и практически последици* (стр. 3–22). Ерлбаум.
- Ge, X., Conger, R. D., & Elder, G. H. (2001). Пубертетен преход, стресови житейски събития и появата на полови различия в депресивните симптоми на юноши. *Психология на развитието*, 37, 404–417.
- Голман, Д. (1994). Емоционална интелигентност. Бантам.
- Хартър, С. (2006). Себе си. В N. Eisenberg (Ed.), *Наръчник по детска психология: том. 3 Социално, емоционално и личностно развитие* (6-то издание, стр. 505-570). Уайли.
- Хартър, С. (2012). Възникващи самопроцеси по време на детството и юношеството. В M. R. Leary & J. P. Tangney, (Eds.), *Handbook of self and identity* (2-ро издание, стр. 680-715). Гилфорд.
- Хихара, С., Умемура, Т. и Сигимура, К. (2019). Разглеждане на негативно формираната идентичност: Връзки между негативната идентичност и проблематичните психосоциални вярвания. *Journal of Adolescence*, 70, 24-32.
- Holder, D.W., Durant, R.H., Харис, Т.L., Daniel, J.H., Obeidallah, D., & Goodman, E. (2000). Връзката между юношеската духовност и доброволната сексуална активност. *Journal of Adolescent Health*, 26, 295–302.
- Kim-Spoon, J., Longo, G.S., & McCullough, M.E. (2012). Качеството на връзката родител-юноша като модератор за влиянието на религиозността на родителите върху религиозността и приспособяването на юношите. *Вестник или младеж и юношество*, 41 (12), 1576-1578.
- Марсия, Дж. (2010). Житейски преходи и стрес в контекста на психосоциалното развитие. В T.W. Милър (ред.), *Наръчник за стресови преходи през целия живот* (част 1, стр. 19-34). Springer Science & Business Media.
- Мастен, А. (2001). Обикновена магия: Процеси на устойчивост в развитието. *Американски психолог*, 56 (3), 227–238.
- Макадамс, DP (2013). Аз и идентичност. В R. Biswas-Diener & E. Diener (Eds), серия учебници на Noba: Психология. Шампейн, Илинойс: Издатели на DEF.
- Mendle, J., Harden, K.P., Brooks-Gunn, J., & Graber, JA (2012). Връзки с връстници и депресивна симптоматика при момчета в пубертета. *Психология на развитието*, 48 (2), 429–435. doi: 10.1037/a0026425

- Papaleontiou-Louca, E. Saed, E. & Thoma, N. (2023). Духовност на развиващия се човек според Маслоу. Нови идеи в психологията, 69, 100994, ISSN 0732-118X, <https://doi.org/10.1016/j.newideapsych.2022.100994>.
- Шварц, П. Д., Мейнард, А. М. и Узелак, С. М. (2008). Юношеският егоцентризъм: съвременен поглед. Юношество, 43, 441-447.
- Шин, Х. и Райън, А. М. (2014). Приятелства в ранна юношеска възраст и академична адаптация: Изследване на процесите на подбор и влияние с надлъжен анализ на социалните мрежи. Психология на развитието, 50 (11), 2462-2472.
- Shomaker, L. B., & Furman, W. (2009). Качества на отношенията родител-юноша, вътрешни работни модели и стилове на привързаност като предиктори на взаимодействията на юноши с приятели. Вестник или социални и лични отношения, 2, 579-603.
- Сметана, Ж. Г. (2011). Юноши, семейства и социално развитие. Чичестър, Великобритания: Wiley-Blackwell.
- Солер, Б. (2014). Уловени в лоша романтика: юношески романтични връзки и психично здраве. Journal of Health and Social Behavior, 55 (1), 56-72.
- Syed, M., & Azmitia, M. (2009). Надлъжни траектории на етническата идентичност през годините в колежа. Journal of Research on Adolescence, 19, 601-624. doi:10.1111/j.1532-7795.2009.00609.x
- Уорд, Дж. В. (2000). Кожата, в която се намираме. Да учим децата си да бъдат: Емоционално силни, социално умни, духовно свързани. Свободна преса.

Тема 24: Психично здраве и благополучие

István Zsigmond

Университет Кароли Гаспар на Реформираната църква, Унгария

Предистория и обосновка

Темата за психичното здраве и благополучие е от решаващо значение, защото е основен аспект на цялостното здраве и качество на живот на човека. Психичното здраве се отнася до емоционалното, психологическото и социалното благополучие на човек, което влияе върху начина, по който той се чувства, мисли и се държи. От съществено значение е хората да поддържат добро психично здраве, за да се справят с ежедневиия стрес и предизвикателствата на живота, да изградят здрави взаимоотношения и да реализират своя потенциал.

Темата за психичното здраве и благополучие е важна поради няколко причини:

- Лично благополучие: Психичното здраве и благополучие са основни за личното благополучие на индивида. Доброто психично здраве позволява на хората да живеят живота си пълноценно и да се радват на положителни преживявания. Помага на хората да се справят със стреса, да изградят здрави взаимоотношения и да вземат информирани решения.
- Физическо здраве: Психичното здраве и благосъстоянието също са от решаващо значение за физическото здраве. Лошото психично здраве може да доведе до физически проблеми като главоболие, безсъние и умора. Освен това може да повлияе на имунната система, което прави хората по-податливи на заболявания.
- Социални връзки: Доброто психично здраве помага на хората да изградят и поддържат социални връзки, които са жизненоважни за здравословен и пълноценен живот. Положителните социални връзки могат да осигурят емоционална подкрепа, да помогнат на хората да се чувстват по-малко сами и да подобрят цялостното психично здраве.
- Икономическо въздействие: Лошото психично здраве също може да има значително икономическо въздействие. Това може да доведе до намалена производителност, отсъствия от работа и увеличени разходи за здравеопазване. Чрез насърчаване на психичното здраве и благополучие, хората и обществото могат да се възползват и икономически.
- Намаляване на стигмата: Психичното здраве и благополучие са стигматизирани в продължение на много години, което води до дискриминация и липса на достъп до лечение. Чрез повишаване на осведомеността относно психичното здраве и благополучие можем да намалим стигмата и да създадем по-приобщаващо общество.

Като цяло психичното здраве и благосъстоянието са важни за отделните хора и обществото като цяло. Като насърчаваме доброто психично здраве и благополучие, можем да подобрим нашия личен и социален живот, физическо здраве и икономически резултати.

Ключови теми

Концепцията за психично здраве, значението на психичното здраве, компоненти на концепциите за благополучие, програми за оценка на психичното здраве, референтни точки при оценката на психичното здраве, най-важните резултати от изследванията относно психичното здраве, как да подобрим психичното здраве.

Цели на обучението

В края на този модул студентите трябва да могат да:

- Определете психичното здраве и благополучие,
- Опишете методите за оценка на психичното здраве,
- Разбиране на теоретичните и емпирични основи на психичното здраве и благополучие,
- Разбиране на разпространението и въздействието на психичните заболявания,
- Осигурете основани на изследвания доказателства за факторите, влияещи върху психичното здраве.

Учебни дейности

Преди час: за да помогнете на учениците, да се подготвят за дейности в клас и да увеличат максимално времето, прекарано в клас, помолете ги да гледат видео с инструкции за психично здраве и благополучие в YouTube канала Flipped Methods in Psychology (разказано на унгарски, със субтитри на английски, румънски, български, португалски и словашки език). Студентите са поканени да попълнят предварителен тест – използвайте предварителния тест от приложението като отправна точка. Резултатите от теста ще дадат приблизителна представа за това с какви трудности са се сблъскали учениците при разбирането на темата, така че дейностите в класа трябва да се съсредоточат върху трудните концепции.

Интерактивни дейности, които се препоръчват за работа в клас

Въпроси и отговори

Учениците образуват двойки. Един от членовете на двойката задава въпрос, чийто отговор е във видеоклипа с урока. Другият член на двойката отговаря. Ако не знаят отговора, питащият го коригира. След това си разменят ролите.

Лични преживявания

Учителят проектира 30 основни концепции, свързани с психичното здраве (напр. субективно благополучие, социално благополучие, удовлетворение от живота). В групи от по 4 ученици докладват собствения си опит с избрана концепция.

Двоен кръг

Всеки ученик подготвя два въпроса по темата, на които знае отговорите. Учениците образуват два концентрични кръга. Членовете на вътрешния кръг гледат навън и задават един от въпросите на ученика срещу тях. Този отсреща отговаря. Ако отговорът е неверен, питащият го коригира. Ако отговорът е верен, интервюиращият го хвали. При даден сигнал всеки ученик от външния кръг се придвижва вдясно към друг питащ, който задава другия въпрос.

След като външният кръг обиколи, учениците в двата кръга си разменят местата.

Групова дискусия

В групи учениците обсъждат:

- Могат ли хората да подобрят умствената си годност?
- Какви дейности могат да помогнат на хората да подобрят умствената си годност? (напр. дейности за устойчивост, внимание, саморефлексия)
- Защо мислите, че на хората им е по-лесно да измислят начини да станат физически годни, отколкото психически? (напр. разбира се по-добре и се обяснява по-лесно, говори се много за него)

Оценка и препоръки

След часа можете да използвате писмен тест с отворени въпроси, за да оцените знанията на ученика. Препоръчително е да използвате теста от приложението към това ръководство като отправна точка.

Бележки към лектора

Препоръчително е да започнете дейностите в класната стая с кратка лекция за понятията/въпросите, които се оказват най-трудни – както се вижда от резултатите от предварителния тест.

Допълнителна литература

Световна здравна организация. (2018). Психично здраве: Укрепване на нашата реакция. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/mental-health-strengthening-our-response>

Keyes, C. L. (2005). Психично заболяване и/или психично здраве? Изследване на аксиомите на пълния държавен модел на здравето. Вестник за консултации и клинична психология, 73 (3), 539. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2862333/>

Национален институт по психично здраве. (2021 г.). Разбиране на психичното здраве. <https://www.nimh.nih.gov/health/topics/mental-health-disorders/index.shtml>

Селигман, М. Е. (2011). Flourish: Визионерско ново разбиране за щастие и благополучие. Саймън и Шустър.

Тема 25: Социално-емоционалното развитие на децата

Dr. Eleonora Papaleontiou-Louca
Европейски университет в Кипър

Предистория и обосновка

Социално-емоционалното развитие на децата се отнася до социалното, емоционалното, етичното и духовното развитие на децата. Възприятието на детето за себе си в този период се фокусира върху преминаването от външните физически характеристики към вътрешните психологически. Концепцията за себе си започва да се изгражда от времето, когато детето е бебе и обикновено се оформя от интерпретацията, която даваме на това, което „важните други“ вярват за нас. Може да се разграничи в три аспекта: а. „Аз-концепцията“ или „Аз-образът“ е това, което вярваме за себе си; тоест когнитивната част от себе си. б. „Самочувствието“ е тази признателност и оценка на самите нас; тоест емоционалната част и с. „Самопредставяне“ е начинът, по който се представяме; тоест поведенческата част от себе си.

Що се отнася до приятелствата и социалните умения на децата, те се отразяват в способността им да се свързват с други хора в социалните групи и да развиват основни социални умения, които са важни за приемането от връстниците. Готман разграничава пет категории социален статус според популярността на децата: Първата е категорията на „социометричните звезди“, т.е. особено популярните деца; след това е категорията на популярните деца, които имат високо ниво на взаимодействие с връстници; след това са стигматизираните деца, които имат чести сблъсъци с учителите (някои от тях са ръководители на групи, но не всички); друга група са деца, които са игнорирани (а не отхвърлени) и накрая е групата на отхвърлените деца, които са или твърде агресивни, или твърде затворени. Стойността на формирането на приятелски връзки изглежда се основава на предлагането на емоционална подкрепа, те помагат на децата да се справят със стреса.

По отношение на социалните и емоционални проблеми, които възникват в детството, може да се наблюдава вид поведение и нарушаване на правата на другите или девиантно поведение като тежки и постоянни трудности при спазване на правила; разстройство с дефицит на вниманието (ADHD), където разстройството с дефицит на вниманието съществува едновременно с хиперактивност. Тормозът е друг често срещан проблем при децата в училищна възраст и се среща при около 85% от момчетата и 80% от момчетата. Що се отнася до развода на родителите, децата на тази възраст често се обвиняват, че са виновни за това и могат да проявят различни проблеми с психологическата адаптация, като тревожност, депресия, нарушения на съня, фобии и други трудности. Злоупотребата с деца и пренебрегването им е друг важен проблем, който се различава физически, емоционално/психологически, вербален или сексуален. Що се отнася до моралното развитие на децата, се обсъждат теориите на Колбърг и Гилиган, а теорията за развитието на вярата (напр. Фаулър) е стр. На този етап децата имат тясно и ограничено разбиране за Бог, често си представят Бог в антропоморфна форма. Детската вяра на този етап се основава на Божията справедливост и реципрочност: Например дете (човек) на този етап може да мисли, че докато предлагам нещо, което Бог иска от мен, Той също е длъжен да ми върне това, което искам.

Ключови понятия

Социално-емоционално развитие на децата, Аз-концепция, Самочувствие, Приятелства, Социални и емоционални проблеми, Тормоз, Малтретиране/пренебрегване на деца, Развод, Типове родители

Цели на обучението

В края на модула студентите трябва да могат да:

- Дефинирайте много накратко 5 начина, които родителите и учителите могат да използват, за да повишат самочувствието на децата.
- Опишете накратко разликата между термините а) самооценка, б) самооценка и в) себепредставяне.
- Посочете две характеристики на личността на насилниците и две характеристики на личността на жертвите във феномена тормоз.
- Опишете накратко 2 разлики между приятелствата а. сред девойките и б. сред момчетата.
- Обяснете какво имаме предвид под термина „Важни други“; кои са те за едно дете в предучилищна възраст и как влияят върху самочувствието на децата?

Педагогически подходи и дейности

Преди часа учениците ще бъдат посъветвани да гледат видеоклип, озаглавен Социално-емоционално развитие на децата, достъпен в YouTube канала Flipped Methods in Psychology, за да се подготвят за класа. Те се насърчават да идентифицират поне две характеристики на (средното) детство и два социално-емоционални проблема на тази възраст.

Освен това учениците ще бъдат насърчавани да попълнят кратък въпросник (вижте приложението към това ръководство), за да проверят разбирането си на видеоклипа, който са видели.

След това инструкторът ще анализира резултатите от отговорите на този въпросник и тя/той ще ги представи в клас за по-нататъшно обсъждане.

По време на часа инструкторът разпределя учениците в групи, като ги пита

- а) да предложи начини за насърчаване на самочувствието и след това да представи тези предложения пред целия клас. (Дейност 1)
- б) Разграничете концепцията за себе си от „самооценката“ и дайте по един пример за всеки един от тези термини – като ги представите на целия клас (Дейност 2).
- в) Разработете „сценарий на тормоз“ и го представете чрез ролева игра пред класа, последвано от дискусия за чувствата както на насилника, така и на жертвата и предлагане на начини за предотвратяване на подобни събития (Дейност 3).
- д) Работете по двойки, обяснявайки на партньора си защо приятелството е важно за тях. Могат да последват дискусии и заключения с целия клас (Дейност 4).

След класа инструкторът ще помоли учениците, ако желаят, да попълнят пост-тест (вижте приложението към това ръководство). Инструкторът ще оцени завършените тестове както качествено, така и количествено, за да отрази урока.

Интерактивни дейности

Дейност 1: Групова дискусия за повишаване на самочувствието

Цел: Да подпомогне осъзнаването на самочувствието на учениците и да ги насърчи да предложат начини за повишаването му както пред себе си, така и пред другите.

Участници: Група от 5 ученика

Продължителност: 20 минути

Инструменти: устна дискусия и/или писмена дейност с химикал и хартия

Описание на дейността: По време на тази дейност инструкторът разпределя учениците в групи, като ги моли да предложат начини за насърчаване на самочувствието и след това да представят тези предложения пред целия клас.

Дейност 2: Групови дискусии

Цел: Да се разграничат понятията „аз-концепция“ и „самооценка“ и да могат да се прилагат на практика.

Участници: Група от 5 ученика

Продължителност: 20 минути

Инструменти: устна дискусия и писмена част с химикал и хартия.

Описание на дейността: Разграничете концепцията за себе си от „самооценката“ и дайте по един пример за всеки един от тези термини – като ги представите на целия клас.

Дейност 3: Ролева игра в сценарий „тормоз“.

Цел: Децата да се поставят във въображаем сценарий на „тормоз“, разбирайки чувствата на актьорите и предлагайки начини за избягване на подобно поведение.

Участници: Групи от 5 ученика.

Продължителност: 30 минути

Инструменти: Себе си като актьори, Ролеви игри

Описание на дейността: Учениците се насърчават да разработят „сценарий на тормоз“ и да го представят чрез ролева игра пред класа, последвано от дискусия за чувствата както на насилника, така и на жертвата и предлагане на начини за предотвратяване на подобни събития.

Дейност 4: Експресивен диалог по двойки

Цел: Да се насърчи емоционалното изразяване на децата, съпричастността и насърчаването на приятелствата.

Участници: Ученици по двойки/Цял клас

Продължителност: 20 минути

Средства: Двойки ученици, изразителни диалози

Описание на дейността: Учениците се насърчават да работят по двойки, обяснявайки на своя партньор защо приятелството е важно за тях. Могат да последват дискусии и заключения с целия клас.

Допълнителна литература

Alakortes, J., Fyrstén, J., Bloigu, R., Carter, A. R., Moilanen, I. K., & Ebeling, H. E. (2017). Родителски доклади за ранни социално-емоционални и поведенчески проблеми: Има ли значение мнението на бащата? Вестник за психично здраве на бебета, 38, 363–377.

- Assor, A., Roth, G., & Deci, E.L. (2004). Емоционалните разходи на условното отношение на родителите: Анализ на теорията за самоопределянето. *Journal of Personality*, 72, 47–88.
- Aunola, K., & Nurmi, J.-E. (2004). Майчината обич смекчава въздействието на психологическия контрол върху математическите постижения на детето. *Психология на развитието*, 40, 965–978.
- Aunola, K., & Nurmi, J.-E. (2005). Ролята на родителските стилове в проблемното поведение на децата. *Развитие на детето*, 76, 1144–1159.
- Aunola, K., Tolvanen, A., Viljaranta, J., & Nurmi, JE (2013). Психологическият контрол в ежедневните взаимодействия родител-дете увеличава негативните емоции на децата. *Семейна психология*, 27, 453–462.
- Hammond, S.I., Waugh, W., Satlof-Bedrick, E., & Brownell, C.A. (2015). Просоциално поведение през детството и културни вариации. *Международна енциклопедия на социалните и поведенческите науки*, 19, 228–232.
- Хипсън, У. Е. и Коплан, Р. Дж. (2018). Социално оттегляне в детството. В Т. К. Shackelford & V. A. Weekes-Shackelford (Eds.), *Енциклопедия на еволюционната психологическа наука* (стр. 1–10). Спрингър.
- Lansford, J.E., Criss, M.M., Laird, R.D., Shaw, D.S., Pettit, G.S., Bates, J.E., & Dodge, K.A. (2011). Реципрочни връзки между физическата дисциплина на родителите и екстернализиращото поведение на децата през средното детство и юношеството. *Развитие и психопатология*, 23, 225–238.
- Lansford, J.E., Rothenberg, W.A., Jensen, T.M., Lippold, M.A., Vacchini, D., Bornstein, M.H., ... Al-Hassan, S.M. (2018). Двупосочни връзки между родителството и поведенческите проблеми от 8 до 13 години в девет страни. *Изследване на юношеството*, 28, 571–590.
- Нютон, Е. К., Лийбъл, Д., Карло, Г., Стийл, Дж. С. и Макгинли, М. (2014). Дали чувствителните родители отглеждат добри деца или обратното? Двупосочни влияния между просоциалното поведение на децата и родителската чувствителност. *Психология на развитието*, 50, 1808–1816.
- Пакет, Д. (2004). Теоретизиране на връзката баща-дете: Механизми и резултати от развитието. *Човешко развитие*, 47, 193–219.
- Pastorelli, C., Lansford, J.E., Luengo Kanacri, B.P., Malone, P.S., Di Giunta, L., Vacchini, D., ... Taranya, S. (2016). Положително родителство и просоциално поведение на децата в осем държави. *Детска психология и психиатрия*, 57, 824–834.
- Pettit, G.S., Laird, R.D., Dodge, K.A., Bates, J.E., & Criss, M.M. (2001). Предшествващи и поведенчески проблеми резултати от родителски мониторинг и психологически контрол в ранна юношеска възраст. *Развитие на детето*, 72, 583–598.
- Куин, П. Д. и Хардън, К. П. (2013). Различни промени в импулсивността и търсенето на усещания и ескалацията на употребата на вещества от юношеството до ранната зряла възраст. *Развитие и психопатология*, 25, 223–239.
- Ричардсън, Р. Р. (2005). Контекстуални съображения за развитие на привързаността родител-дете в по-късните средни детски години. В К. А. Kerns & R. А. Richardson (Eds.), *Привързаност в средното детство* (стр. 24–45). Guilford Press.

- Ротбарт, М. К. и Бейтс, Дж. Е. (2006). Темперамент. Наръчник по детска психология: кн. 3, социално, емоционално и личностно развитие (6-то издание, стр. 99–166). Ню Йорк, Ню Йорк: Wiley.
- Рубин, К. Х., Коплан, Р. Дж. и Боукър, Дж. С. (2009). Социално оттегляне в детството. Годишен преглед на психологията, 60, 141–171.
- Rubin, K.H., Root, A.K., & Bowker, J. (2010). Родители, връстници и социално оттегляне в детството: гледна точка на връзката. Нови насоки за детско и юношеско развитие, 2010, 79–94.
- Сербин, Л. А., Кингдън, Д., Ръгъл, П. Л. и Стак, Д. М. (2015). Въздействието на проблемите на интернализирани и екстернализирани на децата върху родителството: Транзакционни процеси и реципрочна промяна във времето. Развитие и психопатология, 27 (4pt1), 969–986.
- Slagt, M., Dubas, J. S., Deković, M., & van Aken, M. A. G. (2016). Разлики в чувствителността към родителството в зависимост от детския темперамент: мета-анализ. Психологически бюлетин, 142, 1068–1110.
- Stone, L.L., Otten, R., Janssens, J.M., Soenens, B., Kuntsche, E., & Engels, RC (2013). Родителският психологически контрол има ли връзка с интернализирани и екстернализирани на проблеми в ранна детска възраст? Изпит с помощта на интервюто с марионетката в Бъркли. Международен вестник за поведенческо развитие, 37, 309–318.
- Zahn-Waxler, C., Klimes-Dougan, B., & Slattery, M.J. (2000). Интернализирани на проблемите на детството и юношеството: Перспективи, капани и напредък в разбирането на развитието на тревожност и депресия. Развитие и психопатология, 12, 443–466.
- Zarra-Nezhad, M., Kiuru, N., Aunola, K., Zarra-Nezhad, M., Ahonen, T., Poikkeus, A.-M., ... Nurmi, J. (2014). Социалното отдръпване при децата смекчава връзката между стиловете на родителство и собственото социално-емоционално развитие на децата. Детска психология и психиатрия, 55, 1260–1269.

Тема 26: Групи в социалната психология

Anita Tóth-Bakos, Tímea Mészáros, Attila Mészáros

J. Selye University, Словакия

Предистория и обосновка

Понятието социална група се свързва главно с дисциплините социология и социална психология. Въпреки че термини като група или социална група са често използвани, членството в група е често срещано явление от ежедневието, има няколко дефиниции и различни разбираня на тези термини. Освен това можем да заявим, че има много видове групи, базирани на различни разделения, а професионалните концепции на термините също показват различни видове членство в определени групи. Обаче можем да кажем, че всеки човек е или става член на редица групи през живота си и че това членство се променя динамично с променящия се живот, условия и други обстоятелства. Можем да заключим, че горепосочената тема обгръща ежедневието ни по много по-цветен, разнообразен начин, отколкото изглежда на пръв поглед. Изключително полезно е да осъзнаем и класираме групите, в които членуваме, да осъзнаем позицията си в тези групи и да подчертаем как тези социални групи и членство определят живота ни. Много е ценно да се отбележи как тези групи се променят през живота ни или как се променя нашата позиция в определени групи.

Ключови теми

Урокът акцентира върху определението на понятието социална група. Групата е група от няколко души, в рамките на която има характерно социално взаимодействие и определена вътрешна структура. Урокът допълнително се фокусира върху богатата и разнообразна категоризация на социалните групи и характеристиките на структурата на социалната група и съществуващите позиции, роли и статуси в рамките на тази структура.

Цели на обучението

В края на този модул

- Учениците ще могат правилно да определят и разбират понятието социална група.
- Учениците ще могат да се ориентират в класификациите на социалните групи според различни гледни точки - Учениците ще разбират динамиката и вътрешната структура на социалните групи.
- Учениците ще могат да се ориентират в различните позиции, статуси в рамките на груповата структура, ще разбират правилно понятията социален статус, роля.

Педагогически подходи и дейности

Предкласна дейност - у дома:

На студентите ще бъде предоставен видео урок, озаглавен Групи в социалната психология, достъпен в YouTube канала Flipped Methods in Psychology.

Студентите са поканени да попълнят предварителен тест, наречен Групи по социална психология, вижте приложението към това ръководство.

Учителят ще оцени попълнените тестове както количествено, така и качествено, което ще му позволи да подготви и насрочи урока.

Дейности в клас, дейности, препоръчани по време на урока

Учителят изпълнява и ръководи подготвени дейности, фокусирани върху темата на урока.

Дейност 1: Групи, в които членувам

Списък с групи, в които членувам в момента.

Фокус: Дейността има за цел да подчертае многообразието от социални групи, в които даден индивид членува в момента. На пръв поглед ние дори не сме наясно с многото групи, чието членство е активно свързано с нас.

Цели: Дейността има за цел да подчертае многообразието от социални групи, в които даден индивид членува в момента. На пръв поглед ние дори не сме наясно с многото групи, чието членство е активно свързано с нас.

Цели: Основната цел на дейността е да привлече вниманието към важността на членството в определени групи, да подчертае факта, че сме членове на много повече групи, отколкото си мислим първоначално, че някои членства не са по наш собствен избор, че някои членствата се влияят от нас, а другите не. Целта на дейността е също така да посочи как тези членства влияят и формират нашето ежедневие, нашата личност, нашето поведение.

Модел на взаимодействие: индивидуална работа

Брой участници: мин. 1

Материали, инструменти: хартия и химикал, за да записват отговорите на участниците

Продължителност на дейността: мин. 10 минути - 5 минути за подготовка на списъка и още 5 минути за дискусия (продължителността на дискусията зависи от броя на участниците)

Процедура: Учителят ще помоли участниците да направят списък от най-малко 30 социални групи, в които членуват в момента. Важно е да се обърне внимание на различните класификации и типове социални групи, така че участниците да могат да избират от възможно най-широк набор от възможни групи.

Учителят играе ролята на модератор и фасилитатор в тази дейност. Той/тя управлява потока на дейността и непрекъснато дава представа за избора на членство въз основа на класификациите, така че участниците да могат да попълнят списъка от 30 места. На пръв поглед създаването на списък може да е предизвикателство, но с внимателно и многостранно обмисляне задачата се изпълнява лесно. Обучителят също непрекъснато ще насочва вниманието към онези избори, при които човек става член на определена група автоматично или несъзнателно, или не по избор.

Дейността позволява гъвкава вариация и промяна на условията и правилата – напр. учителят може да намали размера на списъка или да формулира специфични критерии за подбор на групи (напр. групи, свързани с дейност в свободното време, външни или вътрешни характеристики, демография и т.н.), или може да предложи групова форма на работа вместо индивидуален, където участниците могат да си правят предложения за членство.

Дейност 2: Хора в кутии

Игра, базирана на видеоклип в YouTube, наречен „Не поставяйте хора в кутии“.

Фокус: Дейността се фокусира върху това да осъзнаем към колко групи принадлежим и колко хора около нас са засегнати от едно и също членство. Заниманието има за цел да онагледи добре познатата поговорка „Не съдете за книгата по корицата!“.

Цели: Целта на дейността е да насочи вниманието към факта, че ние съдим и категоризираме хората дори когато не ги познаваме, а тези преценки могат да бъдат изкривени и нереалистични. От друга страна, докато съдим, ние също сме съдени от другите, може би нереалистично.

Модел на взаимодействие: групова работа

Брой участници: мин. 3

Материали, инструменти: свободно пространство, подходящо за движение, освен това за учителя предварително подготвени изявления, характеристики

Продължителност на дейността: мин. 20 мин. (зависи от броя на предварително подготвените предложения)

Процедура: участниците стоят от едната страна на класната стая, зоната за игра. Учителят чете различни твърдения, характеристики. Ако даденото изречение е вярно за участника, той/тя отива от другата страна на класа, пространството за игра. Участниците се движат по този начин през цялата дейност, в зависимост от това дали текущото твърдение е вярно или невярно за тях.

В случая на тази дейност учителят е модераторът на дейността, управлявайки напредъка на дейността. Необходимо е внимателно да наблюдавате ситуацията и, ако е необходимо, услужливо да се справите с реакциите на участниците. Много е важно да се погрижите да създадете и поддържате безопасна, приемлива среда, тъй като чувствителни теми или твърдения може да накарат участниците да се почувстват некомфортно в началото.

Дейността дава възможност за гъвкаво вариране и промяна на условията и правилата - учителят може да уточни темата или намерението на твърдения по определена тема или може да покани участниците да предложат различни твърдения, характеристики.

Дейност след клас, дейност след урока:

Студентите попълват тест (след тест), наречен Групи по социална психология, вижте приложението към това ръководство. Учителят оценява попълнените тестове както качествено, така и количествено, за да отрази урока.

За заключение и обобщение на темата с цел размисъл и предоставяне на обратна връзка е полезно да предложите задача, по-малко формална дейност в духа на творческата работа.

Дейност 3: Ментиметър в социалната група

Ментиметърът може да се използва по различни начини за оценка на обучението на учениците в класната стая. Ето няколко идеи как да използвате Ментиметър за оценка по темата за социалните групи:

- • Тестове: Създайте викторина на Mentimeter с въпроси с множество отговори или вярно/невярно, за да проверите разбирането на учениците по темата.
- • Формиращо оценяване: Използвайте Ментиметър, за да оцените обучението на учениците по време на урок или дейност. Създайте анкета или анкета, за да задавате въпроси, свързани с обхванатото съдържание.
- • Билети за изход: Използвайте Ментиметър, за да съберете обратна връзка от учениците в края на урок или дейност. Помолете ги да споделят какво са научили или за какво все още имат въпроси.
- • Отражения: Използвайте Ментиметър, за да накарате учениците да разсъждават върху своето обучение. Помолете ги да споделят какво са намерили за най-предизвикателно или интересно по време на урок или дейност.

Mentimeter предоставя обратна връзка в реално време, която може да ви помогне да коригирате преподаването си, за да отговаряте по-добре на нуждите на вашите ученици. Приложението също е лесно за използване и може да бъде достъпно от всяко устройство с интернет връзка, което го прави удобен инструмент за оценяване в класната стая.

Бележки към лектора

С цел допълване на знанията с друга подходяща информация или интересни точки е възможно да се препоръчат следните видео материали:

- • Какво е социална група? Обяснете социална група, дефинирайте социална група, значение на социална група, достъпно в канала на Audioversity в YouTube
- • Общности за деца - Видове общности | Социални науки за деца | Kids Academy, наличен в канала на Kids Academy в YouTube
- • Социални групи: Crash Course Sociology #16, достъпно в канала на CrashCourse в YouTube

Вероятно във връзка с Дейност 2, спомената по-горе за вдъхновение, можем да препоръчаме или приложим следните видео материали в края на дейността:

- • Не поставяйте хората в кутии, наличен в YouTube канала на NewHope Church
- • Всичко, което сме, достъпно в канала на Penn State Student Affairs в YouTube
- • Не можете да поставяте хора в кутии | Цар Давид, наличен в канала на Zetigon в YouTube

Допълнителна литература

<https://projects.sjf.edu/media-and-diversity-fall-2020/2020/11/06/dont-put-people-in-boxes/>

<https://open.lib.umn.edu/sociology/chapter/6-1-social-groups/>

<https://www.studysmarter.co.uk/explanations/social-studies/social-relationships/social-groups/>

<https://www.coursesidekick.com/sociology/study-guides/boundless-sociology/types-of-social-groups>

Шейфър, Р. Т. (2010). Социология: Кратко въведение 12-то издание. MCGRAW-HILL
US HIGHER ED.

Тема 27: Кооперативно обучение

Graça Bidarra, Piedade Vaz-Rebello
Университет на Коимбра

Предистория и обосновка

Кооперативното учене е методология за преподаване и учене, която включва ученици, работещи в малки групи, за да си помагат взаимно при научаването на академично съдържание. Състои се от два взаимосвързани компонента: работа със задачи и работа в екип. Работата със задачи се отнася до изпълнението на академични задачи, докато работата в екип включва извършването им в група. Сътрудничеството се появява като начин за постигане на цел, която индивидите не биха могли да постигнат сами. Положителната взаимозависимост е ключова характеристика на кооперативното обучение, което включва взаимозависимостта на цели, задачи, ресурси и среда/пространство. Кооперативното обучение се осъществява не само когато членовете на групата работят за постигане на обща цел, но и когато всеки член е отговорен за успеха или провала на групата.

Учебната среда за кооперативно обучение се характеризира с демократични процеси и активни роли на учениците при вземането на решение какво да се изучава и как. Учителят може да осигури висока степен на структура при формирането на групи и определянето на цялостните процедури, но учениците са оставени да контролират ежеминутното взаимодействие в рамките на своите групи. Необходимо е да научите учениците на социални умения, които са от съществено значение за груповата работа, като хвалене, насърчаване, молба за помощ, ясно общуване, приемане на различията, изслушване, помагане на другите и мотивиране на учениците да ги използват.

Кооперативното обучение е структурирана дейност, при която учениците развиват академични умения и взаимоотношения на солидарност и взаимопомощ. Arends (2012) описва шест фази, включени в урока за съвместно учене, включително определяне от учителя на целите на урока, представяне на информация, организиране на учениците в учебни екипи, подпомагане на учениците при изпълнение на взаимозависими задачи, представяне на крайния продукт на групата или тестване на това, което учениците имат научено и разпознаване на групови и индивидуални усилия.

Съществуват различни структури и синтаксис за кооперативно обучение, включително мозайка, кооперативно писане на скриптове, мислене-двойка-споделяне, групово разследване.

- Jigsaw включва разпределяне на учениците в пет- или шестчленни хетерогенни учебни екипи, разделяне на съдържанието на подтеми и всеки член на групата да стане отговорен за изучаването на подтема. Създават се нови групи, които обединяват студенти, отговорни за анализа на определена тема, и всеки „експертен участник“ се връща в първоначалната група, за да сподели знанията си. Използва се тест, за да се провери какво са научили учениците.
- Кооперативното писане на сценарий включва ученици, които работят в малки групи или реципрочни двойки, четат част от текста и се опитват да повторят информацията, без да гледат текста. Другият член коментира дейността на предишния член, без да гледа текста, и двамата работят заедно върху информацията. Разменят си ролите и повтарят толкова части от текста, колкото са частите.

- Think-Pair-Share включва сдвояване на всеки ученик с друг ученик или малка група, завършване на кратка презентация или четене на задача или озадачаваща ситуация, споделяне и обсъждане на темата с партньор и разширяване до дискусия в целия клас.
- При групово изследване учениците могат да участват в планирането както на темите за изучаване, така и на начините да продължат с разследванията си. Пет- или шестчленни разнородни групи се формират от учителя или от учениците и учениците избират теми за изучаване, провеждат задълбочени изследвания на избрани подтеми и подготвят и представят доклад пред целия клас.

Кооперативното обучение има няколко предимства и вече присъства в педагогическите подходи от 19 век. Тези предимства включват повишена мотивация и ангажираност на учениците, подобрени умения за критично мислене, по-високи постижения и задържане на материал, повишено самочувствие и социални умения и по-добри взаимоотношения с връстници и учители. Освен това насърчава чувството за общност и сътрудничество между учениците, което може да се пренесе.

Ключови теми

Модулът се фокусира върху кооперативното обучение и неговите основни компоненти, определяйки ролите както на учителите, така и на учениците. Той също така обхваща различните фази, включени в урока за съвместно обучение, и изследва различни стратегии за съвместно обучение.

Цели на обучението:

В края на този модул студентите трябва да могат да:

- Опишете основните характеристики на кооперативното обучение
- Идентифицирайте представители на кооперативното обучение
- Работете ефективно в малки групи за постигане на обща академична цел, демонстрирайки положителна взаимозависимост и отговорност както за индивидуалния, така и за груповия успех.
- Идентифицирайте социалните умения, които са от съществено значение за груповата работа, като хвалене, насърчаване, молба за помощ, ясно общуване, приемане на различията, изслушване, помагане на другите и мотивиране на връстниците.
- Опишете основните фази на кооперативния урок.
- Характеризират различни стратегии за кооперативно учене, като мозайката, кооперативното писане на скриптове, Think-Pair-Share и групово разследване, за да улеснят собственото си обучение и това на своите връстници.
- Анализират ползите от кооперативното обучение по отношение на академичните постижения, социалните взаимоотношения и личностното израстване.

Предурочна дейност – у дома

- На учениците ще бъде предоставен видео урок, озаглавен Кооперативно обучение, достъпен на: Flipped Methods in Psychology YouTube channel
- Студентите ще попълнят предварителен тест (вижте приложението)
- Учителят ще оцени количествено изпълнените тестове, което ще й позволи да подготви и насрочи урока.

Модел на взаимодействие

Дейност 1. Мозайка

Цели: Да изпитате Jigsaw и да знаете за различни стратегии за съвместно обучение.

Модел на взаимодействие: Работа в група

Брой участници: минимум 15

Материали и инструменти: хартия, молив.

Продължителност на заниманието: 45 минути, но зависи от броя на участниците.

Процедура: Jigsaw се прилага, за да се анализират различни стратегии за съвместно обучение. В този обхват студентите се разпределят в пет- или шестчленни разнородни учебни екипи. Пет стратегии за съвместно обучение са представени на всяка група, която разделя съдържанието на подтеми. Всеки елемент от групата става отговорен за изучаването на подтема, след което се смесва с ученици от други групи, които са изучавали същата подтема, за да формират нова група, в която всеки член е експерт в различна област. Това се нарича „експертна група“, тъй като има за цел да анализира задълбочено конкретната подтема. След това всеки „експертен участник“ се връща в първоначалната група и споделя създаденото знание.

Използва се тест, за да се провери какво са научили учениците.

Дейност 2. Помисли-Двойка-Сподели

Цели: Да изпитате Think-Pair-Share и да идентифицирате предимствата и предизвикателствата на кооперативното обучение.

Схема на взаимодействие: Индивидуална работа, работа по двойки, целия клас

Брой участници: минимум 2

Материали и инструменти: хартия, молив.

Продължителност на заниманието: 30 минути, но зависи от броя на участниците.

Процедура: Помолете учениците да помислят за предимствата на кооперативното обучение и след това се свържете с партньор, за да споделите своите идеи. След като споделят, двойките могат да обсъдят своите идеи и да излязат с комбиниран отговор, който да споделят с класа. Процесът се преразглежда, като този път се вземат предвид предизвикателствата, свързани с кооперативното обучение.

Следурочна дейност – след урока

- Учениците попълват пост-тест (вижте приложението)
- Учителят оценява попълнените тестове както качествено, така и количествено, за да отрази урока.

Оценка и препоръки

Оценяването включва различни показатели, включително предварителни и последващи тестове, резултати от теста и бележки на учителя. Освен това студентите са помолени да попълнят въпросник, който се фокусира върху оценката на видеото.

Оценяването трябва да бъде холистичен процес, който взема предвид различни показатели за оценка на ученето и напредъка на учениците.

Освен това използването на видеооценка и въпросници позволява на учениците да предоставят обратна връзка за своя опит в обучението. Тази обратна връзка може да помогне на учителите да разберат какво работи добре в класа и да идентифицират

области за подобрене. Чрез включването на учениците в процеса на оценяване, те получават глас и могат да допринесат за развитието на учебния опит.

Бележки към лектора

Учителят може да избере дейностите, които най-добре отговарят на класа, като вземе предвид наличното време. Учителят може също така да използва разумно наличното време, за да гарантира, че учениците са в състояние да завършат дейността в рамките на определеното време.

Допълнителна литература

Anderson, B. (2018). Young children playing together: A choice of engagement. *European Early Childhood Education Research Journal*. 26, 142–155.

Arends, R. I. (2012). *Learning to teach* (9th edition). Boston, MA: McGraw-Hill.

Aronson, E., & Patnoe, S. (1997). *The jigsaw classroom: Building cooperation in the classroom*. New York: Longman.

Bidarra G, Santos A, Vaz-Rebello P, Thiel O, Barreira C, Alferes V, Almeida J, Machado I, Bartoletti C, Ferrini F, Hanssen S, Lundheim R, Moe J, Josephson J, Velkova V, Kostova N. Mapping spontaneous cooperation between children in automata construction workshops. *Education Sciences*. 2021; 11(3):137. <https://doi.org/10.3390/educsci11030137>

Gillies, R. M., & Ashman, A. F. (2003). An historical review of the use of groups to promote socialization and learning. In *Cooperative learning* (pp. 11-28). Routledge.

Herreid, C. F. (1998). Why isn't cooperative learning used to teach science?. *BioScience*, 48(7), 553-559.

Knight, J. (2013). *High impact instruction: A framework for great teaching*. Sage Publications: Thousand Oaks, LA, USA, 2013.19.

Hargreaves, A. (1994). *Changing teachers changing times*. Cassell PLC: London, UK, 1994.

Joyce, B. & Weil, mM. (2003). *Models of teaching*. Prentice.Hall of India New DeIMi-110001

Lyman, L.; Foyle, H. C. (1990). *Cooperative grouping for Interactive learning: Students, teachers, and administrators*. NEA School Restructuring Series. National Education Association of the United States ISBN 0-8106-1842-7

Deutsch, M., Khattr, N., Mitchell, V., Tepavac, L., Zhang, Q., Weitzman, E. A., Lynch, R. (1992). *The Effects of training in cooperative learning and conflict resolution in an alternative High School*. International Center for Cooperation and Conflict Resolution, Box 53, Teachers College, Columbia University, New York, NY <https://eric.ed.gov/?id=ED359272>

Slavin, R.E. (1995). *Cooperative learning: Theory, research, and practice* (2nd edition). Boston: Allyn & Bacon

Тема 28: Идентичност

Piedade Vaz-Rebello, Graça Bidarra
Университет на Коимбра

Предистория и обосновка

Изграждането на идентичност е сложен процес, който започва от раждането и продължава през целия живот. Идентичността е изследвана в различни области като психология, философия, изкуство, образование и здравеопазване. Ерик Ериксън е един от най-влиятелните автори по темата за идентичността, известен с развитието на концепцията за „кризата на идентичността“. Той предложи теория за човешкото развитие, която описва еволюцията на егото през поредица от етапи и епигенезата на идентичността. Теорията на Ериксън е уникална с това, че съчетава биологични и социални аспекти и взема предвид културни, социални и исторически фактори.

Теорията за жизнения цикъл, предложена от Ериксън, се състои от осем етапа на развитие, всеки от които се характеризира с криза, която трябва да бъде разрешена, за да настъпи развитие. Етапите включват доверие срещу недоверие, автономия срещу срам и съмнение, инициатива срещу вина, компетентност срещу малocenност, идентичност срещу объркване на идентичността, интимност срещу изолация, генеративност срещу стагнация и цялостност на егото срещу отчаяние. Разрешаването на всяка криза се основава на разрешаването на предишната и неуспешното разрешаване на криза може да има отрицателни ефекти върху развитието на индивида.

Изграждането на идентичност започва с развитието на доверие срещу недоверие в ранна детска възраст, което е свързано с качеството на връзката с лицето, което се грижи за него. Автономията срещу срама и съмнението е следващата криза и тя се съсредоточава върху изследването на света от детето и развитието на самочувствие. Психосоциалната криза по време на етапа на инициатива срещу вина включва развитието на чувство за инициатива и постижение срещу чувство за вина и малocenност. Този етап е свързан с училището и елементът на идентичност, който се развива по време на този етап, е чувството за компетентност.

Юношеството е период на значително развитие на идентичността, а кризата на идентичността е нормативна криза, която настъпва през това време. Кризата включва търсене на съгласувано усещане за себе си и място в обществото. Юношите трябва да балансират собствените си нужди и желания с очакванията и изискванията на обществото. Неуспешното разрешаване на кризата може да доведе до объркване на идентичността, негативна представа за себе си и липса на посока в живота.

Развитието на идентичността продължава в зряла възраст, като психосоциалната криза по време на етапа на интимност срещу изолация включва развитието на близки взаимоотношения и способността да се ангажираш с другите. Етапът на генеративност срещу стагнация включва загриженост за бъдещите поколения и способността да се допринася за обществото. И накрая, етапът на цялостността на егото срещу отчаянието включва размисъл върху живота и чувство на удовлетворение или съжаление.

Като цяло изграждането на идентичност е процес през целия живот, който включва взаимодействието между индивидуални и социални фактори. Теорията за жизнения цикъл на Ериксън предоставя рамка за разбиране на различните етапи на развитие и

кризите, които трябва да бъдат решени, за да настъпи развитието на идентичността. Теорията подчертава значението на културните, социалните и историческите фактори, както и ролята на взаимоотношенията в изграждането на идентичността. Следвайки теорията на Ериксън, други автори са изследвали допълнително концепцията за идентичност и нейната операционализация, за да идентифицират различни стилове или статуси в нейното развитие. Трябва да се отбележи, че J. Marcia и Waterman имат значителен принос в тази област.

Ключови теми

Модулът се фокусира върху концепцията за идентичност и изследва теорията за психосоциалното развитие, разработена от Е. Ериксън. Той разглежда свързани понятия като епигенетичния принцип, психосоциални кризи, постигане на идентичност, мораториум, изключване на самоличността и объркване на идентичността. Чрез този анализ модулът има за цел да осигури цялостно разбиране на процеса на изграждане на идентичност.

Цели на обучението

В края на този модул студентите трябва да могат да:

- Обяснете концепцията за идентичност, както е описана от Ерик Ериксън и нейното значение за психологическото развитие.
- Обяснете епигенетичния принцип на Ериксън и как той се свързва с развитието на идентичността.
- Анализирайте ролята на социалните и културни фактори в развитието на идентичността.
- Опишете основните характеристики на осемте етапа на психосоциалното развитие и психосоциалните кризи, свързани с всеки етап.
- Анализирайте как ранните преживявания на доверие срещу недоверие, автономия срещу срам и съмнение и инициатива срещу вина оформят чувството за себе си и идентичността на индивида.
- Сравнете и съпоставете различни състояния на самоличност, включително постигане на идентичност, възбрана, мораториум и разпространение.
- Идентифицирайте разликите между объркването на идентичността и дифузията на идентичността и как те са свързани с психологическото благополучие.
- Приложете теорията на Ериксън за психосоциалното развитие към сценарии от реалния живот, като разбиране на предизвикателствата, пред които са изправени юношите при развиването на чувство за идентичност.

Педагогически подходи и дейности

Предурочна дейност - у дома

- На учениците ще бъде предоставен видео урок, озаглавен „Идентичност“, достъпен в YouTube канала на Flipped Methods in Psychology
- Студентите ще попълнят предварителен тест (вижте приложението)
- Учителят ще оцени количествено изпълнените тестове, което ще й позволи да подготви и насрочи урока.

Дейности по време на урока

Дейност 1. Концептуално картографиране

Цели: Да се разбере теорията за психосоциалното развитие, предложена от Ериксън.

Модел на взаимодействие: Групова дискусия

Брой участници: минимум 4

Материали и инструменти: хартия и молив

Продължителност на заниманието: 30 минути, но зависи от броя на участниците.

Процедура: След като изгледат видеото, учениците индивидуално разработват концептуална карта, която по-късно ще бъде анализирана и дискутирана като група, което им позволява да сравняват и изследват броя на концепциите и техните връзки във всяка карта.

Дейност 2. Отражително писане

Цели: Идентификация на статуса на самоличността

Схема на взаимодействие: Индивидуална работа

Брой участници: минимум 1

Материали и инструменти: хартия и молив

Продължителност на заниманието: 30 минути, но зависи от броя на участниците.

Процедура: Въз основа на въпросите от полуструктурираното интервю, предложено от J. Marcia относно избора на курс, студентите разработват разказ, който по-късно ще сравнят с прототипни отговори. Това им позволява да идентифицират статуса си на самоличност.

Дейност 3. Ролева игра

Цели: Тази дейност насърчава креативността и може да помогне на учениците да прилагат теорията в ситуации от реалния живот.

Модел на взаимодействие: Групова работа

Брой участници: минимум 4

Материали и инструменти: Хартия, молив и материали, необходими за сценария

Продължителност на заниманието: 30м, но зависи от броя на участниците.

Процедура: Учениците създават и разиграват сценарии, които илюстрират различния статус на теорията за идентичността на Марсия.

Дейност 4. Казуси

Цели: Тази дейност насърчава креативността и може да помогне на учениците да прилагат теорията в ситуации от реалния живот.

Модел на взаимодействие: Групова работа и дискусия

Брой участници: минимум 4

Материали и инструменти: хартия, молив, кутии

Продължителност на заниманието: 30 минути, но зависи от броя на участниците и случаите.

Процедура: Предоставете на учениците казуси, които илюстрират предизвикателствата, пред които са изправени хората при развиването на чувство за идентичност. В групи от 4 елемента учениците анализират казусите и обсъждат как теорията за идентичността на Ериксън се прилага към всеки случай.

Следурочна дейност – след урока

- Учениците попълват пост-тест (вижте приложението)
- Учениците също правят резюме на урока, включително характеризират на ключови теми, описание на това, което са научили и предложения за подобрене.
- Учителят оценява попълнените тестове както качествено, така и количествено, за да отрази урока.

Оценка и препоръки

Оценяването включва различни показатели, включително предварителни и последващи тестове, обобщение на урока, резултати от финалния изпит и бележки на учителя. Освен това студентите са помолени да попълнят въпросник, който се фокусира върху оценката на видеото.

Оценяването трябва да бъде холистичен процес, който взема предвид различни показатели за оценка на ученето и напредъка на учениците.

Освен това използването на видеооценка и въпросници позволява на учениците да предоставят обратна връзка за своя опит в обучението. Тази обратна връзка може да помогне на учителите да разберат какво работи добре в класа и да идентифицират области за подобрене. Чрез включването на учениците в процеса на оценяване, те получават глас и могат да допринесат за развитието на учебния опит.

Бележки към лектора

Учителят може да избере дейностите, които най-добре отговарят на класа, като вземе предвид наличното време. Учителят може също така да използва разумно наличното време, за да гарантира, че учениците са в състояние да завършат дейността в рамките на определеното време.

Допълнителна литература

Anderson, B. (2018). Young children playing together: A choice of engagement. *European Early Childhood Education Research Journal*. 26, 142–155.

Arends, R. I. (2012). *Learning to teach* (9th edition). Boston, MA: McGraw-Hill.

Aronson, E., & Patnoe, S. (1997). *The jigsaw classroom: Building cooperation in the classroom*. New York: Longman.

Bidarra G, Santos A, Vaz-Rebelo P, Thiel O, Barreira C, Alferes V, Almeida J, Machado I, Bartoletti C, Ferrini F, Hanssen S, Lundheim R, Moe J, Josephson J, Velkova V, Kostova N. Mapping spontaneous cooperation between children in automata construction workshops. *Education Sciences*. 2021; 11(3):137. <https://doi.org/10.3390/educsci11030137>

Gillies, R. M., & Ashman, A. F. (2003). An historical review of the use of groups to promote socialization and learning. In *Cooperative learning* (pp. 11-28). Routledge.

Herreid, C. F. (1998). Why isn't cooperative learning used to teach science?. *BioScience*, 48(7), 553-559.

- Knight, J. (2013). *High impact instruction: A framework for great teaching*. Sage Publications: Thousand Oaks, LA, USA, 2013.19.
- Hargreaves, A. (1994). *Changing teachers changing times*. Cassell PLC: London, UK, 1994.
- Joyce, B. & Weil, mM. (2003). *Models of teaching*. Prentice.Hall of India New DeIMi-110001
- Lyman, L.; Foyle, H. C. (1990). *Cooperative grouping for Interactive learning: Students, teachers, and administrators*. NEA School Restructuring Series. National Education Association of the United States ISBN 0-8106-1842-7
- Deutsch, M., Khattr, N., Mitchell, V., Tepavac, L., Zhang, Q., Weitzman, E. A., Lynch, R. (1992). *The Effects of training in cooperative learning and conflict resolution in an alternative High School*. International Center for Cooperation and Conflict Resolution, Box 53, Teachers College, Columbia University, New York, NY <https://eric.ed.gov/?id=ED359272>
- Slavin, R.E. (1995). *Cooperative learning: Theory, research, and practice* (2nd edition). Boston: Allyn & Bacon

Тема 29: Очаквания в класната стая: Ефектът на Пигмалион

Graça Bidarra, Piedade Vaz-Rebello
Университет на Коимбра

Предистория и обосновка

Очакванията в контекста на училището са централна тема в областта на психологията и образованието. Една конкретна област на интерес е „Ефектът на Пигмалион“, който изследва как очакванията на учителите към техните ученици могат значително да повлияят на академичното представяне. Това се счита за самоизпълняващо се пророчество, концепция, предложена за първи път от социолога Робърт Мертън и по-късно проучена от психолога Робърт Розентал и директора на училището Ленор Джейкъбсън в училищен контекст през 60-те години на миналия век. Проучването на Розентал, известно като „Пигмалион в класната стая“, демонстрира, че учениците, от които се очаква учителите да покажат интелектуални успехи, демонстрират по-големи интелектуални успехи от тези, които не са.

Бяха анализирани няколко въпроса относно ефекта на Пигмалион, включително дали очакванията на учителите влияят върху постиженията на учениците, кои фактори възпрепятстват или улесняват този ефект и как очакванията се обработват и предават. Счита се за каскаден ефект, при който различното поведение на учителя влияе върху самооценката на ученика, мотивацията и нивото на стремеж, което в крайна сметка води до съобразяване на ученика с очакванията, поставени за него. Последващите проучвания изследват фактори, които могат да повлияят на размера на ефекта и обработката на очакванията, а именно индивидуалните характеристики на ученика и агента на очакванията, целите на връзката и ситуационни променливи като преходи или нови ситуации. Розентал идентифицира четири фактора, които учителите са склонни да правят по различен начин за учениците, за които имат по-благоприятни очаквания, включително създаване на по-топъл климат, а именно когато използват невербални канали за комуникация, преподавайки повече материал, давайки повече възможности за отговор и предоставяйки повече обратна връзка. Ефектът на Пигмалион предполага, че хората могат да постигнат повече, когато се очаква да го направят, и подчертава значението на положителните очаквания в образователната и социалната среда.

Ключови теми

Модулът се фокусира върху характеризирани на концепции като ефекта на очакването или ефекта на Пигмалион, самоизпълняващи се пророчества и описва изследванията, проведени от Розентал и Джейкъбсън. Освен това, модулът изследва фактори, които допринасят за обясняване на влиянието на очакванията върху академичните постижения.

Цели на обучението

В края на този модул студентите трябва да могат да:

- Разберете концепцията за самоизпълняващите се пророчества, нейния произход и нейните последици за образованието и психологията.
- Анализирайте ключовите открития на Пигмалион в изследването в класната стая и влиянието му върху следващите изследвания в тази област.

- Оценете ролята на очакванията на учителите за постиженията на учениците и как тези очаквания могат да бъдат положителни или отрицателни.
- Идентифицирайте факторите на модераторите, които влияят върху ефекта на Пигмалион.
- Опишете четирите фактора, предложени от Розентал, за да обясните как очакванията на учителите могат да повлияят на академичните постижения на учениците.

Педагогически подходи и дейности

Преди час: Студентите трябва да гледат видеоклипа за очакванията преди час, наличен в канала на YouTube Flipped Methods in Psychology

Учениците също трябва да попълнят предварителен тест, наречен Очаквания (вижте приложението към това ръководство). Учителят ще оцени попълнените тестове количествено, което ще му позволи да подготви и насрочи урока.

Интерактивни дейности, препоръчани по време на урока

Дейност 1. Мозайката за анализ на очакванията

Цели: Учителят представя четири отворени въпроса относно очакванията на темата в класната стая и изследването на ефекта на Пигмалион, които да бъдат анализирани от учениците в група. Учителят предлага да се работи по стратегията Jigsaw. Това е стратегия за съвместно обучение, предложена първоначално от Арънсън и колегите му през 1971 г. Тя има за цел да насърчи сътрудничеството на учениците, поемайки отговорността за тяхното обучение и развивайки задълбочено разбиране на конкретна тема. Освен това има за цел да насърчи уменията за комуникация и работа в екип, позволявайки на учениците да се учат един от друг

Време: 30 минути

Материали и инструменти: лист хартия, моливи

Процедура: Учениците се разпределят в разнородни учебни групи от по четирима членове. След това се представят въпросите и на всеки член на групата се определя подтема, по която да стане експерт, с цел придобиване на задълбочени познания в тяхната специфична област. След като експертните знания бъдат придобити, се формират нови групи, които обединяват студенти, които са станали експерти по една и съща подтема. Това се нарича „експертна група“ и учениците работят заедно, за да анализират и обсъждат подробно подтемата. След този анализ всеки „експертен участник“ се връща в първоначалната си група и споделя знанията, които е придобил, с останалата част от групата. Учениците попълват индивидуално тест, където резултатът допринася за груповия резултат.

Дейност 2. Симулация на ефекта на очакване

Цели: Тази симулационна дейност има за цел участниците да изпитат от първа ръка ефекта на очакването и да обмислят въздействието му върху тяхното представяне. Това може да бъде мощен начин да се илюстрира важноста на управлението на очакванията в класната стая и в други контексти.

Време: 45 минути

Материали и инструменти: в зависимост от задачите

Процедура: Учителят разделя класа на две групи, група А и група Б. Всяка група ще има равен брой участници. Задайте задача и на двете групи. Задачата може да бъде всичко

- от решаване на математически проблем, писане на кратка история или изграждане на кула с помощта на набор от материали. Уверете се, че задачата е достатъчно предизвикателна, за да изисква усилия и фокус. Преди да започнете задачата, кажете на група А, че са избрани заради техните изключителни умения и способности и че се очаква да се справят изключително добре със задачата. От друга страна, кажете на група В, че са избрани на случаен принцип и няма очаквания относно представянето им. Оставете и двете групи да работят по задачата за определено време, например 20-30 минути. В края на времето съберете резултатите от двете групи. Можете да използвате обективни мерки, за да оцените представянето, като височината на кулата, броя на верните отговори или качеството на историята.

Направете анализ на дейността, като помолите участниците да обмислят своя опит. Как очакванията се отразиха на представянето им? Чувстваше ли група А натиск да се представи добре? Чувствахте ли се по-малко мотивирана група В? Очакванията повлияха ли на качеството на работата им?

Оценка и препоръки

След като учениците попълнят тест (след тест), наречен Ефектът на очакването (вижте приложението към това ръководство)

Учениците също така пишат резюме на урока, включително характеризирани на ключови теми, описание на това, което са научили и предложения за подобрене.

Учителят оценява попълнените тестове както качествено, така и количествено, за да отрази урока.

Оценяването включва различни показатели, включително предварителни и последващи тестове, обобщение на урока, анализ на казус, резултати от финалния изпит и бележки на учителя. Освен това студентите са помолени да попълнят въпросник, който се фокусира върху оценката на видеото.

Оценяването трябва да бъде холистичен процес, който взема предвид различни показатели за оценка на ученето и напредъка на учениците. Чрез включването на учениците в процеса учителите могат да получат ценна обратна връзка и представа за ефективността на използваните методи на обучение и материали. Чрез включването на различни индикатори учителят може да получи по-цялостно разбиране за напредъка и постиженията на всеки ученик в обучението. След тестът може да помогне да се оцени ефективността на урока и да се идентифицират области, в които учениците може да се нуждаят от допълнителна подкрепа. Обобщението на урока и бележките на учителя могат да предоставят ценна представа за това как се е представил класът и къде могат да се направят подобрения.

Освен това използването на видеооценка и въпросници позволява на учениците да предоставят обратна връзка за своя опит в обучението. Тази обратна връзка може да помогне на учителите да разберат какво работи добре в класа и да идентифицират области за подобрене. Чрез включването на учениците в процеса на оценяване, те получават глас и могат да допринесат за развитието на учебния опит.

Бележки към лектора

Препоръчително е заниманията в класната стая да започват с понятията/въпросите с най-много грешни отговори.

Можете да включите таблици или друг материал, за да обясните по-подробно съдържанието на видео презентацията.

Допълнителна литература:

- Арендс, Р. И. (2012). Да се научим да преподаваме (9-то издание). Бостън, Масачузетс: McGraw-Hill.
- Aronson, E., & Patnoe, S. (1997). Класната стая на мозайката: Изграждане на сътрудничество в класната стая. Ню Йорк: Лонгман.
- Бабад, Е. (2009). Социалната психология на класната стая. Ню Йорк: Routledge
- Харис, М. Дж. и Розентал, Р. (1986). Четири фактора в медиацията на ефектите от очакванията на учителите. В R. S. Feldman (Ed.), Социалната психология на образованието (стр. 91-114). Кеймбридж: Cambridge University Press.
- Юсим, Л. (1995). Самоизпълняващи се пророчества. В A. S. Manstead & M. Hewstone (Eds.), The Blackwell енциклопедия на социалната психология (pp 509-515). Кеймбридж, Масачузетс: Блекуел.
- Росноу, Р. Л. и Розентал, Р. (1997). Хора, изучаващи хора: Артефакти и етика в поведенческите изследвания. Ню Йорк: W. H. Freeman and Company (Cap. 3, pp.47-61

Тема 30: Метакогниция

Piedade Vaz-Rebelo, Graça Bidarra

Университет на Коимбра, Елеонора Папалеонтиу-Лука, Европейски университет в Кунър

Предистория и обосновка

Метакогницията е сложна и многостранна концепция, която е изследвана от различни гледни точки и дисциплини. Може да се проследи до древна Гърция и привлече значително внимание през последните четири десетилетия. Терминът метакогниция е въведен от психолога Джон Х. Флавел, който се смята за „бащата на тази област“. Метакогницията се е превърнала във важен фокус на изследванията в психологията и се изучава в психологията на развитието, експерименталната и когнитивната психология, образователната психология, социалното познание, клиничната психология, невропсихологията и метакогницията на животните.

Дефинирането на метапознанието е предизвикателство и няма общоприето определение. Въпреки това, обикновено се описва като мислене за мислене и наблюдение и регулиране на мисленето. Метакогнитивното познание включва разбирането как работи умът на човека и съзнателните чувства, които могат да възникнат по време на когнитивни дейности. Метакогнитивните процеси се отнасят до способността за планиране, наблюдение и оценка на собствената когнитивна дейност. Метакогницията се разшири отвъд когнитивните аспекти и сега включва афективни състояния, мотиви, намерения и съзнателно наблюдение и регулиране на тези психологически феномени.

В рамките на метакогницията се прави разлика между метакогнитивно знание (знаене за това, което човек знае) и метакогнитивни процеси (знаене как да регулира това, което знае). Метакогнитивното знание обхваща разбирането на функционирането на когнитивните процеси, докато метакогнитивните процеси включват съзнателно оркестриране и регулиране на когнитивните функции. Процесите на саморегулиране в рамките на метапознанието включват планиране, наблюдение и оценка на когнитивни дейности, както и изпълнителни процеси и стратегии.

Една от основните цели на образованието е да насърчава саморегулираното учене у учениците, което им позволява да развият мисловни умения и стратегии, които могат да прилагат през целия си живот. Саморегулираните процеси включват стъпки като планиране, мониторинг и оценка. Планирането включва идентифициране на проблеми, планиране на стратегии и използване на подходи проба и грешка. Мониторингът включва проверка на знанията, задаване на въпроси, тестване, преразглеждане и разместване на учебни стратегии. Оценката се извършва в края на процеса, сравнявайки резултата с критериите за ефективност и ефективност.

Ефективните учащи често са тези, които се саморегулират, което означава, че имат способността точно да оценяват собствените си знания и да насочват обучението си към непознати области. Метакогницията играе решаваща роля в мотивацията, ученето, академичния успех, решаването на проблеми, критичното мислене, креативността и други когнитивни компетенции.

В обобщение, метапознанието е широко и съществено понятие в различни области на изследване. Той включва мислене за мислене, наблюдение и регулиране на когнитивните процеси, както и емоционални и мотивационни състояния.

Метакогнитивните знания и процеси са ключови за саморегулираното учене и играят жизненоважна роля за академичния успех и развитието на когнитивните умения.

Ключови теми

Модулът се фокусира върху концепцията за метакогниция, като анализира нейните компоненти, като метакогнитивни знания и процеси, както и умения и стратегии за насърчаване на саморегулираното учене.

Цели на обучението

В края на този модул студентите трябва да могат да:

- Разберете концепцията за метакогниция
- Идентифицирайте компонентите на метакогницията, включително метакогнитивните знания и процеси.
- Опишете ползите от развиването на метакогнитивни умения за подобряване на ученето.
- Идентифицирайте собствените си метакогнитивни способности и области за подобрене.
- Разработване и прилагане на метакогнитивни умения, като планиране, наблюдение и оценка на собствените когнитивни дейности.

Педагогически подходи и дейности

Предурочна дейност – у дома

- На учениците ще бъде предоставен видео урок, озаглавен Метакогниция, достъпен в YouTube канала Flipped Methods in Psychology
- Студентите ще попълнят предварителен тест (вижте приложението)
- Учителят ще оцени количествено изпълнените тестове, което ще й позволи да подготви и насрочи урока.

Дейности в клас, дейности по време на урока

Дейност 1. Проучване на знанията и процесите на метакогницията

Цели: Да идентифицира и разбере знанията и процесите, включени в метапознанието.

Модел на взаимодействие: По двойки, групова работа, дискусия в клас

Брой участници: минимум 2

Материали и инструменти: хартия, молив, шаблони за диаграми или таблици

Продължителност на заниманието: 50 минути, но зависи от броя на участниците.

Процедура: Дейността започва с дискусия в клас относно концепцията за метапознание и включените знания и процеси. Учителят може да задава въпроси като: Какво означава да мислиш за собственото си мислене? Как осъзнаването на вашите когнитивни процеси влияе върху ученето ви? Сещате ли се за някакви примери за метакогнитивни знания или процеси?

След дискусията в клас учениците се разделят на малки групи или двойки за групова дейност. Учителят предоставя на всяка група шаблон на диаграма или таблица или ги инструктира да създадат свои собствени с две колони: „Метакогнитивни знания“ и „Метакогнитивни процеси“. Учениците обмислят и изброяват примери за

метакогнитивни знания в първата колона. Учителят трябва да ги насърчава да мислят за собствения си опит като обучаеми и да обмислят примери като разбиране на различни стилове на учене, признаване на важността на самооценката или познаване на ефективни техники за учене. Във втората колона учениците трябва да изброят различните метакогнитивни процеси, споменати по-рано: планиране, наблюдение, оценяване, отразяване и регулиране. Помолете ги да разработят кратки описания или обяснения за всеки процес.

След като групите приключат, всяка група споделя своите примери и обяснения както за метакогнитивните знания, така и за процесите като цяло, а класът сравнява и контрастира примерите, споделени от различни групи.

Дейност 2. Рефлексия по двойки: Как да уча по-добре?

Цели: Да се разсъждава върху процесите на мислене и учене и да се идентифицират области за подобрене

Модел на взаимодействие: По двойки

Брой участници: минимум 2

Материали и инструменти: хартия и молив

Продължителност на заниманието: 20 минути, но зависи от броя на участниците.

Процедура: Учениците разсъждават индивидуално върху своите мисловни и учебни процеси. Всеки ученик идентифицира силните и слабите страни. Те споделят своето размишление с колега и анализират как да подобрят собственото си обучение. Установени са специфични стратегии за всеки един.

Дейност 3. Активиране на предварителни знания

Цели: Да се разсъждава върху ролята на предишните знания върху процеса на изграждане на знания. Стратегии за идентифициране на предишни знания

Схема на взаимодействие: Индивидуално, по двойки, дискусия

Брой участници: минимум 2

Материали и инструменти: хартия и молив

Продължителност на заниманието: 45 минути, но зависи от броя на участниците.

Процедура: Учителят ще предостави списък с думи и ще зададе на учениците да формулират въпроси за всяка дума, за да изследват пропуските в знанията си. Някои от думите може да са умишлено измислени. Всеки ученик ще представи своя първоначален въпрос и ще бъдат анализирани разликите между въпроси за познати думи и измислени думи. Този анализ ще помогне на учениците да разпознаят уникалните предизвикателства и мисловни процеси, свързани с поставянето под въпрос на непознати или измислени термини. Чрез тази дейност учениците ще развият повишено съзнание за решаващата роля на предишните знания в учебния процес. Те ще осъзнаят, че съществуващите им знания формират основата за придобиване на нова информация и ще разберат значението на активирането на своите предишни знания за подобряване на разбирането.

Учителят ще представи ефективни стратегии за идентифициране на предишни знания и ще демонстрира как да свържете новата информация със съществуващите знания. Студентите ще научат техники като активиране на схема, създаване на асоциации и

използване на личен опит, за да улеснят смислените учебни преживявания. По двойки те ще обяснят една стратегия и ще дадат пример.

За по-нататъшно консолидиране на разбирането си, учениците ще имат възможност да изберат интересна тема и да създадат цялостна концептуална карта, като използват подтеми, предоставени от учителя. Те ще идентифицират и категоризират концепции, с които вече са запознати, и тези, които тепърва ще изследват.

Дейност 4. Насърчаване на саморегулираното учене

Цели: Да познава и прилага измеренията на саморегулираното обучение

Схема на взаимодействие: Индивидуално, по двойки

Брой участници: минимум 2

Материали и инструменти: хартия и молив

Продължителност на заниманието: 45 минути, но зависи от броя на участниците.

Процедура: По двойки учениците ще планират и реализират дейност, като вземат предвид компонентите на саморегулираното обучение, а именно:

- Поставяне на конкретни цели: включва идентифициране на конкретни, измерими, постижими, подходящи и ограничени във времето (SMART) цели и работа за постигането им. Този процес може да помогне на хората да съсредоточат своето мислене и процеси на учене
- Планиране: включва разделяне на по-големите задачи на по-малки, управляеми стъпки и създаване на график за изпълнение на тези стъпки. Разработването на план може да помогне на хората да организират своите мисловни и учебни процеси
- Мониторинг: включва обръщане на внимание на собственото мислене и процеси на учене и оценка на тяхната ефективност. Мониторингът може да помогне на хората да определят кога трябва да коригират своите стратегии.
- Оценка: включва размисъл върху ефективността на нечие мислене и процеси на учене и идентифициране на области за подобрене. Може да помогне на хората да идентифицират области за подобрене.

Следкласна дейност, дейност след урока

- Учениците попълват пост-тест (вижте приложението)
- Учениците също правят резюме на урока, включително характеризиране на ключови теми, описание на това, което са научили и предложения за подобрене.
- Учителят оценява попълнените тестове както качествено, така и количествено, за да отрази урока.

Оценка и препоръки

Оценяването включва различни показатели, включително предварителни и последващи тестове, обобщение на урока, резултати от финалния изпит и бележки на учителя. Освен това студентите са помолени да попълнят въпросник, който се фокусира върху оценката на видеото.

Оценяването трябва да бъде холистичен процес, който взема предвид различни показатели за оценка на ученето и напредъка на учениците.

Освен това използването на видеооценка и въпросници позволява на учениците да предоставят обратна връзка за своя опит в обучението. Тази обратна връзка може да помогне на учителите да разберат какво работи добре в класа и да идентифицират области за подобрене. Чрез включването на учениците в процеса на оценяване, те получават глас и могат да допринесат за развитието на учебния опит.

Бележки към лектора

Учителят може да избере дейностите, които най-добре отговарят на класа, като вземе предвид наличното време. Учителят може също така да използва разумно наличното време, за да гарантира, че учениците са в състояние да завършат дейността в рамките на определеното време.

Допълнителна литература

Moraitou, D., & Metallidou, P. (Eds.) (2021). *Trends and Prospects in Metacognition Research across the Life Span: A Tribute to Anastasia Efklides*. Springer

Otero, J. (2009). Question generation and anomaly detection in texts. En D. Hacker, J. Dunlosky y A. Graesser (eds.). *Handbook of metacognition in education* (pp. 47-59). New York: Routledge.

Papaleontiou-Louca, E. (2003). The Concept and Instruction of the Metacognition. *Teacher development* 7 (1), 9-30.

Papaleontiou-Louca, E. (2014). Metacognition - Encyclopaedia entry –Encyclopaedia of Educational Theory and Philosophy, 523-526.

Papaleontiou-Louca, E. (2019). Do children know what they know? Metacognitive awareness in preschool children. *New Ideas in Psychology*, 54, 56–62. <https://doi.org/10.1016/j.newideapsych.2019.01.005>

Vaz-Rebelo, P., Fernandes, P., Morgado, J., Monteiro, A., Otero, J. (2016). Students' unknowns about natural objects and artifacts. *Educational Psychology*. 36, 1, 176-190. DOI:10.1080/01443410.2014.916398

Morgado, J., Otero, J., Vaz-Rebelo, P., Sanjosé, V., & Caldeira, H. (2014). Detection of explanation obstacles in scientific texts: the effect of an understanding task versus an experiment task. *Educational Studies*. 40 (2), 164-17

ПРЕПОДАВАНЕ НА ПСИХОЛОГИЯ В ОБСТАНОВКА НА ОБЪРНАТА КЛАСНА СТАЯ

РЪКОВОДСТВО ЗА ДЕЙНОСТИ В КЛАС

приложение

**Developing Flipped Methods for Teaching (DFM) –
Erasmus+ Strategic Partnership for Higher Education Project**

2020-1-HU01-KA203-078844 Erasmus+ Programme

Финансирано от Европейския съюз. Изразените възгледи и мнения обаче принадлежат изцяло на техния(ите) автор(и) и не отразяват непременно възгледите и мненията на Европейския съюз или на Европейската изпълнителна агенция за образование и култура (ЕАСЕА). За тях не носи отговорност нито Европейският съюз, нито ЕАСЕА.

Стрес и справяне със стреса - Тест преди урока

Уважаеми студенти, учтиво Ви молим да попълните тази анкета по темата "Стрес и справяне със стреса".

1. Как можем да дефинираме стреса?

Поставете отметка на всички, които важат.

- продължителна реакция след загуба
- общ адаптационен синдром
- тип дезадаптация

2. Кои са основните етапи на стреса според Теорията на Ханс Селие?

Поставете отметка на всички, които важат.

- тревога
- съпротива
- загуба на реакции
- изтощение
- справяне

3. Според Транзакционната теория за стреса на Лазарус, вторична оценка означава:

Поставете отметка на всички, които важат.

- А. Индивидът преценя предизвикателството или заплахата (стресори)
- В. Индивидът преценя собствените си лични ресурси, за да се изправи срещу заплахата и да се справи със ситуацията.

4. Кои от следните симптоми на стреса не са когнитивни?

Поставете отметка на всички, които важат.

- нарушено внимание
- потиснато настроение
- колебание
- ниска самооценка
- постоянни негативни мисли

5. Кой тип хора са по-уязвими на стрес?

Поставете отметка на всички, които важат.

- A. със занижена самооценка
- B. с вътрешен локус на контрол
- C. от личностов тип А
- D. с чувство за съгласуваност

6. Какво означава терминът "дистрес"?

Поставете отметка на всички, които важат.

- A. първият стадий на стреса
- B. положителен стрес
- C. патогенно състояние на стрес

7. Кои са симптомите на синдрома на "професионално изпепеляване"?

Поставете отметка на всички, които важат.

- A. Полагате твърде много усилия.
- B. Чувствате се изчерпани и безпомощни.
- C. Имате по-малко енергия.
- D. Трудно Ви е да полагате каквито и да са усилия.

8. Кои стратегии НЕ се отнасят до проблемно-фокусираното справяне със стреса?

Поставете отметка на всички, които важат.

- А. Планиране и организиране
- В. Стратегия за управление на времето
- С. Избягване
- D. Търсене на подкрепа
- Е. Преглеждане отново на стресовата ситуация
- F. Вземете душ/вана.

Това съдържание не е нито създадено, нито одобрено от Google.

Google Формуляри

Стрес и справяне със стреса - Тест след урока

Уважаеми студенти, учтиво Ви молим да попълните следната анкета на тема "Стрес и справяне със стреса" !

1. Как можем да дефинираме стреса ?

---

2. Какво означава вторична оценка на стреса?

---

3. Кои личностни характеристики правят хората по-уязвими към стреса?

---

4. Посочете 4 основни стратегии за справяне със стреса.

---

5. Посочете стресори, които не могат да се контролират.

Това съдържание не е нито създадено, нито одобрено от Google.

Google Формуляри

Решаване на проблеми - Тест преди урока

Уважаеми студенти, любезно ви молим да попълните следния въпросник по темата "Решаване на проблеми"

1. Хората с креативно мислене имат някои от следните характеристики. Моля, отбележете ги (4 верни отговора):

Поставете отметка на всички, които важат.

- дивергентно мислене
- конвергентно мислене
- ниска продуктивност
- висока продуктивност
- неконформност
- конформност
- ригидност
- гъвкавост

2. С какво започва цикълът на решаване на проблеми? (1 верен отговор):

Отбележете само едно кръгче.

- A. с дефиниране на проблема;
- B. с организиране на информацията;
- C. с идентифициране на проблемната ситуация;
- D. с организиране на ресурсите за решаването на проблема.

3. Какви са характеристиките на добре структурираните проблеми? (1 верен отговор):

Отбележете само едно кръгче.

- добре дефинирани и съдържащи насоки, водещи към тяхното решаване;
- зле дефинирани и не съдържащи насоки, водещи към тяхното решаване.

4. Инсайтът основно е използван за (1 верен отговор):

Отбележете само едно кръгче.

- А. добре структурирани проблеми
- В. зле структурирани проблеми
- С. без значение как проблемът е структуриран

5. Конвергентното мислене в процеса на решаване на проблеми се използва за намирането на (1 верен отговор):

Отбележете само едно кръгче.

- А. няколко алтернативни решения
- В. само едно правилно решение
- С. и двете

6. Какво е според вас “фиксация” (1 верен отговор):

Отбележете само едно кръгче.

- А. пречка пред решаването на проблеми;
- В. използване на едно и също решение в различни проблемни ситуации;
- С. стремеж към успешно справяне с проблемите на всяка цена.

7. Дефиницията на понятието “евристика”, свързано с решаването на проблеми е (1 верен отговор):

Отбележете само едно кръгче.

- Предишни решения на подобни проблеми, от които избираме най-подходящото решение на текущия проблем
- Умствени интуитивни преки пътища, водещи до решаване на проблема.
- Първото решение на проблема, което успяваме да намерим.

8. Отбележете евристиките при решаване на проблеми, които разпознавате (4 верни отговора):

Поставете отметка на всички, които важат.

- A. идентифициране на проблема и достигане до инсайт
- B. работа напред
- C. генериране и проверка
- D. мозъчна атака
- E. дефиниране на проблема и дивергентно мислене
- F. проба и грешка
- G. работа назад
- H. дефиниране на проблема и конвергентно мислене
- I. анализ на средствата и целите

Това съдържание не е нито създадено, нито одобрено от Google.

Google Формуляри

Решаване на проблеми - Тест след урока

Уважаеми студенти, изгледахте видео урока на тема: „Решаване на проблеми“. Сега любезно ви молим да направите тази анкета.

1. Какви са характеристиките на проблемните ситуации?

---

2. Какви стратегии използвате за справяне с проблемите?

---

3. Според Вас, каква е ролята на експертните знания при решаването на проблеми?

---

4. Какви хора са по-успешни в намирането на решения на проблемни ситуации: експертите или новациите в дадена област? Бихте ли посочили аргументи в подкрепа на позицията си?

---

5. Можем ли да се доверим на внезапната поява на решението в ума, известно като прозрение? Моля, дайте пример за решаване на проблем чрез инсайт!

Това съдържание не е нито създадено, нито одобрено от Google.

Google Формуляри

Теория на ума - Тест преди урока

Уважаеми студенти, учтиво Ви молим да попълните следната анкета на тема "Теория на ума"

1. Коя от следните фрази описва най-добре какво е Теория на ума:

Отбележете само едно кръгче.

- създадена теория така, че децата да са по-малко егоцентрични и в по-голяма степен кооперативни
- трудността, с която човек се сблъсква, за да види и разбере гледната точка на друг човек
- способността, с която човек приписва психични състояния на нас и на другите
- усилието, което човек полага, за да разбере поведението

2. Основната цел на тестовете за погрешните вярвания е да оцени, дали:

Отбележете само едно кръгче.

- децата могат да различат собствените си мисли от тези на другите
- децата могат да мамят другите
- децата изпитват емпатия към другите
- децата правят разлика между реалност и измама

3. Децата, които имат успех със задачите от тестовете за погрешните вярвания, смятат, че хората:

Отбележете само едно кръгче.

- действат в ситуация на реалност
- имат конфликтни вярвания
- действат като се основават на това какво другите вярват за тях
- действат като се основават на собственото психично състояние

4. Кое от следните твърдения не е причина за справяне на децата с тестовете за погрешните вярвания:

Отбележете само едно кръгче.

- децата са способни да запомнят и обмислят предходни вярвания
- децата разбират, че желанията са обективни преживявания на хората
- децата разбират, че ние действаме на основата на представи/репрезентации
- децата разбират, че съществуват различни представи за един и същи обект при хора с различен опит

5. Кое от следните твърдения не е причина за несправяне на децата с тестовете за погрешните вярвания:

Отбележете само едно кръгче.

- липса на способност да се признае, че мислите на хората са различни от моите
- липса на разбиране на концепцията за постоянен обект
- тестовете могат да изискват разбиране за конвенциите в комуникацията
- тестът може да изисква разбиране на трудния език на въпросите

6. Кое от следните твърдения не е етап от развитието на Теорията на ума:

Отбележете само едно кръгче.

- децата разбират, че психичните състояния довеждат до поведения
- децата разбират, че съзнанието е различно от физическия свят
- децата разбират, че съзнанието представя събитията акуратно
- децата разбират, че съзнанието опосредства разбирането на реалността

7. Кое от следните твърдения не е следствие от липсата на Теория на ума:

Отбележете само едно кръгче.

- липсата на способност за психично въображение
- трудност на "играта на претенции"
- липса на дискриминация между външни и вътрешни действия
- трудности в измамата

8. Кое от следните не е фактор за успешните тестове на децата в Теорията на ума:

Отбележете само едно кръгче.

- размера на семейство
- стила на възпитание в семейството
- същността на общуването между членовете на семейството
- качеството на привързаността между родителя и детето

Това съдържание не е нито създадено, нито одобрено от Google.

Google Формуляри

Теория на ума - Тест след урока

Уважаеми студенти, учтиво Ви молим да отговорите на следните кратки въпроси.

1. Как бихте дефинирали Теория на ума?

---

2. Как може да се оцени Теория на ума за млади хора/деца? Моля назовете 3 теста и опишете един от тях:

---

3. Определете две възможни индикации за възможностите, които деца биха имали при успешни справяне с тестове за Фалшивите убеждения?

---

4. Кои са двете възможни обяснения за несправяне с тестовете за Фалшивите убеждения?

Това съдържание не е нито създадено, нито одобрено от Google.

Google Формуляри

Психично здраве на деца и юноши - Тест преди урока

Учтиво ви молим да отговорите на следните въпроси.

1. Психичното здраве влияе върху:

Отбележете само едно кръгче.

- мисли
- чувства
- поведение
- всичко, посочено по-горе

2. Психичното здраве на децата и юношите е свързано с качеството им на живот:

Отбележете само едно кръгче.

- вярно
- невярно

3. Кои от следните характеристики определят психичното здраве на децата и юношите:

Поставете отметка на всички, които важат.

- способност за адаптация в различни ситуации
- наличие на много играчки
- семейна сплотеност
- живеене с двамата родители
- психична издръжливост
- добро представяне в училище

4. За да може да се направи разлика между абнормално и нормално поведение, следва да се оцени:

Отбележете само едно кръгче.

- етапа на развитие на детето
- представянето на детето
- наличието на дисфункции
- всичко, посочено по-горе

5. Приблизително какъв е процентът на децата и юношите, които страдат от психични разстройства и имат психични проблеми?

Отбележете само едно кръгче.

- 5%
- 10%
- 20%
- 30%

6. Семейството е основна причина за психичните разстройства при младите хора, когато:

Отбележете само едно кръгче.

- липсва доверие
- членовете на семейството комуникират добре
- родителите отговарят на потребностите на младите
- семейството се характеризира с адаптивност

7. Кое е най-често срещаното разстройство в психичното здраве при младите хора?

Поставете отметка на всички, които важат.

- тревожност
- депресия
- суицидност
- аутизъм
- наднормено тегло
- конфликти с връстниците
- дефицит на вниманието и хиперактивно разстройство

8. Кои от следните фактори могат да увеличат възможностите при децата и юношите да развият психопатологични проблеми?

Отбележете само едно кръгче.

- психопатология при родителите
- тормоз
- абнормално развитие на мозъка
- всичко, посочено по-горе

9. Кои от следните фактори могат да повлияят позитивно на детското и юношеското психично здраве?

Поставете отметка на всички, които важат.

- подкрепяща семейна среда
- наличие на много приятели
- удоволствие от игри
- наличие на пространство за инициативи
- възможност да се посещава училище
- чувство за безопасност

Психично здраве на деца и юноши - Тест след урока

Учтиво Ви молим да отговорите на следните въпроси.

1. Какво разбирате като чуete фразата "психично здраве"?

---

2. Опишете основните елементи, които оценката на психичното здраве включва:

---

3. Посочете критериите за различия между абнормално и нормално поведение при деца и юноши:

---

4. Посочете 4 фактора, които влияят негативно на психичното здраве на деца и юноши:

---

5. Посочете 4 фактора, които влияят позитивно на психичното здраве на деца и юноши:

---

6. Какво можем да направим като хора, като общество за по-добро психично здраве на децата и юношите:

Междуличностна комуникация - Тест преди урока

Моля, отговорете на следните въпроси, като отбележете правилния отговор.

1. Проксемичната комуникация включва:

Отбележете само едно кръгче.

- Предаване на информация чрез паралингвистични елементи, като интонацията или ритъма на устното представяне на информацията
- Предаване на информация чрез жестове
- Предаване на информация чрез движения на тялото
- Как хората се разполагат в пространството по отношение на другите

2. Невербалната комуникация има характеристики като:

Отбележете само едно кръгче.

- винаги има съзнаван характер
- да е независима от вербалното изразяване и следователно би трябвало да бъде интерпретирана независимо от него
- предаване на чувства и емоции
- предаване на точното съдържание на съобщението

3. **Аксиомата на човешкото общуване, която постулира, че човек не може да не комуникира, доказва, че:**

Отбележете само едно кръгче.

- всичко, което правим и казваме, съзнателно или несъзнателно, е по някакъв начин комуникация
- мълчанието не може да се счита за форма на комуникация
- човешката комуникация трябва да се съсредоточи върху вербалната комуникация
- комуникацията включва само цифров код

4. **От това, което изпращачът казва и което възприема получателят:**

Отбележете само едно кръгче.

- протича линеен процес, който зависи само от кодирането на съобщението
- протича сложен процес, който може да зависи от различни физически фактори, както и от психо-социологически и личностни фактори
- промените в приемането на съобщенията се дължат единствено на проблеми в комуникационния канал
- възможно е да се разгледа само една интерпретация на съобщението

5. **Междупersonностната комуникация може да бъде дефинирана като:**

Отбележете само едно кръгче.

- сложен процес, който включва много елементи и може да има много значения
- линейно предаване на информация от подател към получател
- предаване на информация, но също така и свързване с другите хора, процес, който може да включва различни динамики и значения

6. „Жестът е всичко“. Тази фраза се използва, за да подчертае важността на:

Отбележете само едно кръгче.

- езика на тялото
- писмен език
- словесен език
- както вербалния, така и на невербалния език

7. Когато предаваме съобщение чрез думи, ние използваме език:

Отбележете само едно кръгче.

- невербален
- който може да бъде класифициран само според подателя
- който може да бъде класифициран само според получателя
- вербален

8. Паралингвистичната комуникация включва:

Отбележете само едно кръгче.

- Аспекти на комуникацията като тон на гласа, интензивност или скорост, с която говорите
- Действия като махане, жестове или други движения за изразяване на емоции
- Предаване на информация чрез пространственото разположение

Това съдържание не е нито създадено, нито одобрено от Google.

Google Формуляри

Междуличностна комуникация - Тест след урока

Моля, отговорете на следните въпроси.

1. Характеризирайте вербалната и невербалната комуникация и формите, които тя може да приеме.

---

2. Посочете значението на израза „жестът е всичко“, като обясните включените в него форми на комуникация.

---

3. Опишете аксиомите на междуличностната комуникация, предложени от Вацлавик, Джонсън и Бийвър.

---

4. Може ли мълчанието да бъде считано като форма на комуникация?
Обосновете отговора си.

Това съдържание не е нито създадено, нито одобрено от Google.

Google Формуляри

Каузални атрибуции и очаквания за контрол върху резултата - Тест преди урока

Моля, отговорете на следните въпроси, като отбележите правилния отговор

1. Можем да говорим за его-защитно атрибутиране, ако:

Отбележете само едно кръгче.

- успехът се приписва на вътрешни и стабилни причини, а неуспехът - на външни или нестабилни причини
- успехът се приписва на външни и стабилни причини, а неуспехът - на външни и стабилни причини.
- успехът се приписва на външни и нестабилни или стабилни причини, а неуспехът - на вътрешни или нестабилни причини.

2. Твърдението „За да успея, трябва да работя усилено“ доказва:

Отбележете само едно кръгче.

- вътрешен локус на контрол
- вътрешна каузална атрибуция
- външен локус на контрол
- външна каузална атрибуция

3. Когато разглеждаме измерението на локуса на каузалност, примерите за външни причини са:

Отбележете само едно кръгче.

- способности и късмет
- трудност на задачата и усилия
- трудност на задачата и късмет
- само късмет

4. Кои източници на възприемана Аз-ефективност имат по-голямо влияние върху очакванията за контрол върху резултата?

Отбележете само едно кръгче.

- Лични преживявания за успех
- Наблюдение на други хора, успешни в ситуацията
- Словесно убеждаване
- Емоционална активация

5. Каузалните атрибуции са свързани с:

Отбележете само едно кръгче.

- начина, по който хората обясняват настъпването на определени събития
- нуждата на хората да разбират и овладяват околната среда
- различни контексти на реализация
- когнитивни теории за мотивация
- всичко, дадено по-горе, е правилно

6. Заучената безпомощност е свързана с:

Отбележете само едно кръгче.

- възприятието за контролируемостта
- вътрешен локус на контрол
- генерализирането на реакциите на безпомощност в други ситуации

7. Очакванията за контрол върху резултата се отнасят до:

Отбележете само едно кръгче.

- предварителни преценки за настъпването на определени събития
- последващи преценки за настъпването на определени събития
- понятия като локус на контрол, заучена безпомощност и възприемана Аз-ефективност
- а) и в) са правилни.

8. Има слаба мотивация за успех, когато:

Отбележете само едно кръгче.

- неуспехът е приписан на липсата на усилия
- неуспехът е приписан на липса на способности
- успехът е приписан на късмета
- б) и в) са правилни

Това съдържание не е нито създадено, нито одобрено от Google.

Google Формуляри

Каузални атрибуции и очаквания за контрол върху резултата - Тест след урока

Моля, отговорете на следните въпроси.

1. Кое от измеренията на каузалните атрибуции има най-голямо въздействие върху очакванията за контрол върху резултата?

---

2. Каква е връзката между каузалните атрибуции и очакванията за контрол върху резултата?

---

3. Характеризирайте атрибутивните модели на високата и ниската мотивация за успех, като подчертаете връзката им с измеренията на каузалните атрибуции.

---

4. Цитатът „Повярвай, че можем“ отговаря на кой източник на самоефективност? Обосновете отговора си:

Това съдържание не е нито създадено, нито одобрено от Google.

Google Формуляри

Общи интелектуални способности - Интелигентност - Тест преди урока

Уважаеми студенти, учтиво Ви молим да попълните следния въпросник на тема Интелигентност:

1. Кой въвежда термина IQ (коефициент на интелигентност)?

Отбележете само едно кръгче.

- Чарлз Спирмън
 Алфред Бине
 Уилям Стърн

2. Коя от следните дефиниции на понятието за IQ е правилна?

Отбележете само едно кръгче.

- Количествено измерване на интелигентността
 Интелектуална способност над средната
 Флуидна и кристална интелигентност

3. Коя от следните дефиниции е правилната дефиниция за мярката за интелигентност на Уилям Стърн?

Отбележете само едно кръгче.

- съотношение на умствена и хронологична възраст
 набор от умствени способности
 специфични интелектуални способности

4. Как Чарлз Спърман класифицира интелигентността?

Отбележете само едно кръгче.

- интелигентността като една способност
- интелигентността като двуфакторен модел (g, s)
- интелигентността като съвкупност от няколко независими по своя вид интелектуални способности

5. Авторите на първия истински тест за интелигентност са:

Отбележете само едно кръгче.

- Уекслър и Стърн
- Спирмън и Кетъл
- Бине и Симон

6. Вродена или придобита способност ли е интелигентността ?

Отбележете само едно кръгче.

- само вродена
- само придобита
- отчасти вродена и отчасти придобита

7. Според най-простото разбиране, как можем да определим интелигентността?

Отбележете само едно кръгче.

- както измервана чрез тестове за интелигентност
- способност за прилагане на придобитите през целия живот знания
- способност за мислене, решаване на проблеми, абстрактно мислене, учене, разбиране на нов материал и използване на придобития опит. Следователно интелигентността е свързана с мисленето, ученето, решаването на проблеми.

8. Какъв диапазон на IQ съответства на средната интелигентност според кривата на Гаус?

Отбележете само едно кръгче.

80-120

100-110

90-110

Това съдържание не е нито създадено, нито одобрено от Google.

Google Формуляри

Общи интелектуални способности - Интелигентност - Тест след урока

Уважаеми студенти, учтиво Ви молим да попълните следния въпросник на тема
Интелигентност:

1. Кой, кога и с каква цел е създал първите тестове за интелигентност?

---

2. Кой и кога е въвел понятието IQ и как е дефинирал коефициента на интелигентност?

---

3. Опишете различията в разбиранията на Чарлз Спирман и Реймънд Кетъл за интелигентността!

---

4. Назовете кои нива на интелигентност, т.е. на умствени способности, различаваме според действащата международна класификация на болестите!

Това съдържание не е нито създадено, нито одобрено от Google.

Google Формуляри

Множествена интелигентност - Тест

преди урока

Уважаеми студенти, учтиво Ви молим да попълните следния въпросник на тема Множествена интелигентност:

1. Кой е основателят на теорията за множествената интелигентност?

Отбележете само едно кръгче.

- Хауърд Гарднър
- Алфред Бине
- Вирферм Вундт

2. През коя година възниква моделът на множествената интелигентност?

Отбележете само едно кръгче.

- 1813
- 1983
- 1912

3. От колко различни видове интелигентност е съставен моделът на множествената интелигентност?

Отбележете само едно кръгче.

- 2
- 8
- 15

4. Кой от видовете интелигентност в модела на множествената интелигентност характеризира следното твърдение: „способност за контролиране на числа, отношения и логически формули, ефективност в изчисленията, лесно анализиране на ситуации и проблеми“?

Отбележете само едно кръгче.

- Телесно-кинестетична интелигентност
- Визуално-пространствена интелигентност
- Логико-математическа интелигентност

5. Кой от видовете интелигентност в модела на множествената интелигентност характеризира следното твърдение: „способност да се разграничават и възприемат емоционалните състояния и междуличностните знаци на другите, да се реагира ефективно на подобни действия по практически начин“?

Отбележете само едно кръгче.

- Междуличностна интелигентност
- Вътреличностна интелигентност
- Натуралистична интелигентност

6. Кое от следните твърдения характеризира музикалната интелигентност?

Отбележете само едно кръгче.

- способност за използване на собственото тяло за изразяване на мисли и чувства и техните особености по отношение на координация, баланс, сръчност, сила, гъвкавост и скорост
- способност за оценка със сигурност на визуалния и пространствен образ, за графично представяне на идеи и за чувствителност на цвят, линия, форма, фигура, пространство и техните взаимовръзки, ментални карти, планове или скици
- способност за възприемане, различаване, трансформиране и изразяване на ритъм, тон и музикални звуци

7. Каква професия е подходяща за хора с висока физико-кинестетична интелигентност?

Отбележете само едно кръгче.

- спортисти, танцьори, хирурзи
- музиканти, композитори, диригентия
- политици, журналисти, оратори

8. Кой вид модел на множествена интелигентност е последно добавен в списъка?

Отбележете само едно кръгче.

- Пространствена интелигентност
- Натуралистична интелигентност
- Музикална интелигентност

Това съдържание не е нито създадено, нито одобрено от Google.

Google Формуляри

Множествена интелигентност - Тест

след урока

Уважаеми студенти, учтиво Ви молим да попълните следния въпросник на тема Множествена интелигентност:

1. Характеризирайте вербално-езиковата интелигентност

---

2. Каква професия/професии бихте препоръчали на човек с висока междуличностна интелигентност и защо?

---

3. Какъв е приносът на модела на множествена интелигентност към учителската професия?

---

4. Дефинирайте модела на множествена интелигентност!

Това съдържание не е нито създадено, нито одобрено от Google.

Google Формуляри

Контекстът на семейството: отношения, функциониране и комуникация - Тест преди урока

Учтиво ви молим да отговорите на следните въпроси като маркирате верния отговор.

1. Кои от следните измерения се смятат за важни елементи на семейната среда?

Отбележете само едно кръгче.

- комуникация
- функциониране
- отношения
- всички посочени

2. Първата фаза от семейния цикъл се определя като:

Отбележете само едно кръгче.

- Фаза на независимост
- Фаза на формиране на съюз
- Фаза на родителстване
- Фаза на "празното гнездо"

3. Добрите семейни отношения се характеризират с:

Отбележете само едно кръгче.

- доверие и конфликт
- доверия и чувство за сигурност
- чувство за сигурност и адаптация
- доверие и адаптация

4. Проблематичните семейни отношения се асоциират с наличие на проблеми в психичното здраве:

Отбележете само едно кръгче.

- вярно
 невярно

5. Семейната комуникация се основава само на обмен на вербална информация:

Отбележете само едно кръгче.

- вярно
 невярно

6. Семейната комуникация се определя като:

Отбележете само едно кръгче.

- линеарен процес между изпращащия и получаващия информация
 кръгов тип процес, създаващ диалог
 линеарен процес, създаващ диалог

7. Кои от следните характеристики се промотират в семейната дискусия:

Поставете отметка на всички, които важат.

- решаване на проблеми
 вземане на решения
 разбиране на семейството като група
 доверие
 адаптация
 себе-възприемане
 възприемане на роли
 йерархия

8. Семейното функциониране се основава на:

Отбележете само едно кръгче.

- само на адаптация
- само на йерархия и лидерство
- отговорности и роли
- само на наличие на правила

Това съдържание не е нито създадено, нито одобрено от Google.

Google Формуляри

Контекстът на семейството: отношения, функциониране и комуникация - Тест след урока

Учтиво Ви молим да отговорите на следните въпроси.

1. 1. Опишете основни характеристики на здравословни семейни отношения

---

2. 2. Как семейните дискусии могат да промотират добра комуникация?

---

3. 3. Какво ще направи член на семейството, за да избегне конфликт и защо?

---

4. 4. Колко характеристики включва семейното функциониране? Назовете ги:

---

5. 5. Защо проблематичните семейни взаимоотношения са свързани с проблеми в психичното здраве?

---

6. 6. Семейството е фундаментална социална група. Обяснете защо:

Това съдържание не е нито създадено, нито одобрено от Google.

Google Формуляри

Емоции - Тест преди урока

1. Коя от следните не е базова емоция?

Отбележете само едно кръгче.

- Щастие
- Гняв
- Страх
- Завист

2. Какво означава "ниво на възбуда"?

Отбележете само едно кръгче.

- качество на общуването между връстници
- изразяване на емоции чрез поведение
- състояние на бдителност и активност на нашето тяло

3. С чие име/на се свързва теорията за когнитивната оценка на ситуацията като основен фактор за развитие на емоциите?

Отбележете само едно кръгче.

- Джеймс и Ланге
- Джеймс и Бард
- Кенън и Бард
- Шахтер

4. Според мнението на Стенли Шахтер нашите чувства се съпътстват от специфични физически реакции

Отбележете само едно кръгче.

- вярно
 невярно

5. Емоциите помагат на хората да са жизнени и също играят важна роля в общуването между връстници

Отбележете само едно кръгче.

- вярно
 невярно

6. Какво е казал Екман за емоциите?

Отбележете само едно кръгче.

- някои т.нар базови емоции са общи в някои култури, но липсват в други култури
 някои т.нар. базови емоции се отнасят до общи лицеви изражения във всички култури
 изразяването на всички емоции зависи от конкретната култура

7. Позитивните чувства ни карат да се доближим до причината за чувството, а негативните емоции ни карат да се отдалечим от нея:

Отбележете само едно кръгче.

- вярно
 невярно

8. Кои са компонентите на емоционалния процес?

Поставете отметка на всички, които важат.

- промяна в нивото на възбуда
- поведенческа реакция
- когнитивна оценка
- субективно чувство
- комуникация между връстници

Това съдържание не е нито създадено, нито одобрено от Google.

Google Формуляри

ЕМОЦИИ - Тест след урока

1. Представете накратко теорията за емоциите на Кенън и Бард:

---

2. Избройте базовите емоции, за които изследователите са единодушни:

---

3. Определете какво означава "емоционална интелигентност":

---

4. От изброените теории за емоциите, с коя сте най-вече съгласен/на и защо?

Агресия: природа, причини и контрол-

Тест преди урока

Уважаеми студенти, учтиво Ви молим да попълните тази анкета по темата "Агресия: природа, причини и контрол".

1. Кои са характеристиките на агресивното поведение? /посочете верните отговори/

Поставете отметка на всички, които важат.

- поведение, нанасящо вреда на другите
- поведение, водещо до самоунищожение
- поведение, причиняващо физическа болка на другите
- поведение, причиняващо себепоранявания
- поведение, причиняващо психическа болка на другите

2. Коя част на мозъка е свързана с агресивното поведение? /посочете верния отговор/

Отбележете само едно кръгче.

- хипоталамус
- дясно полукълбо
- амигдала
- ляво полукълбо

3. Агресията често се свързва с фрустрацията. посочете правилните отговори за тази връзка:

Поставете отметка на всички, които важат.

- фрустрацията увеличава вероятността за агресивно поведение
- фрустрацията винаги поражда агресия
- агресията винаги се поражда от липсата на ресурси /депривация/
- когато фрустрацията е неумишлена и разбираема, агресията може да се редуцира

4. Кое от двете твърдения е правилно:

Отбележете само едно кръгче.

- носенето на оръжие стимулира агресивно поведение
- носенето на оръжие задължително поражда агресивно поведение

5. Теорията на Бандура за социалното учене гласи /посочете вярното съждение/

Отбележете само едно кръгче.

- агресията е научена, отколкото вродена
- агресията не се свързва с имитацията

6. Какви са характеристиките на асертивното поведение /посочете верните отговори/:

Поставете отметка на всички, които важат.

- когато можем да кажем "не"
- когато отстояваме границите си
- това е деструктивна агресия
- когато показваме открито гнева си

7. Кои са начините за справяне с агресията и гнева? /посочете правилните отговори/

Поставете отметка на всички, които важат.

- обучение в комуникативни умения
- формиране на емпатия към другите
- показване на гнева

8. Какви техники за справяне с вербалната агресия съществуват? /посочете верните отговори/

Поставете отметка на всички, които важат.

- не приемайте нещата лично
- не реагирайте на гнева на другите с гняв от ваша страна
- погледнете на ситуацията сериозно

Това съдържание не е нито създадено, нито одобрено от Google.

Google Формуляри

Агресия: природа, причини и контрол

- Тест след урока

Уважаеми студенти, изгледахте видео урока на тема: „Агресия: природа, причини и контрол “. Сега любезно ви молим да направите тази анкета.

1. Каква дефиниция може да дадете за агресия?

---

2. Опишете връзката между фрустрация и агресия.

---

3. Как е дефинирана агресията от Бандура?

---

4. Какво означава терминът "асертивно поведение"?

---

5. Назовете няколко основни техники за справяне с гнева и агресията.

Това съдържание не е нито създадено, нито одобрено от Google.

Google Формуляри

Мотивация - Тест преди урока

1. Как се определя мотивацията? /посочете верните отговори/

Поставете отметка на всички, които важат.

- желание за постигане на цел
- отсъствие на емоции
- енергия за постигане на цел
- йерархична система от потребности
- черта на характера

2. Кои са основните теории за мотивацията? /посочете верните отговори/

Поставете отметка на всички, които важат.

- поведенчески теории
- когнитивни теории
- инструментални теории
- теория за социалното учене
- теории за убежденията
- хуманистични теории

3. Кои четири признака определят мотивацията? /посочете верните отговори/

Поставете отметка на всички, които важат.

- активиране
- интензивност
- синтезиране
- трайност
- валентност
- посока

4. Според теорията на Маслоу потребностите се диференцират на /посочете верните отговори/:

Поставете отметка на всички, които важат.

- потребности на дефицита
- потребности на средно равнище
- потребности на растежа

5. Според теорията на Маслоу на най-високото равнище стоят /посочете верния отговор/:

Поставете отметка на всички, които важат.

- потребностите за сигурност
- потребностите за личностно развитие
- потребностите от уважение

6. Вътрешната мотивация включва /посочете верните отговори/:

Поставете отметка на всички, които важат.

- удовлетвореност от резултата
- награда за участието
- чувство за компетентност
- похвала за резултата

7. Външната мотивация включва /посочете верните отговори/:

Поставете отметка на всички, които важат.

- награда за резултата
- самоутвърждаване
- опасност от провал
- одобрение от другите

8. Мотивацията за учене се отнася до /посочете верния отговор/:

Отбележете само едно кръгче.

- вътрешната мотивация за учене
- условията на средата
- взаимодействие между личностни мотиви и фактори на средата

Това съдържание не е нито създадено, нито одобрено от Google.

Google Формуляри

Мотивация - Тест след урока

1. Как се дефинира мотивацията?

---

2. Кои са основните теории за мотивацията?

---

3. Кои са 5-те нива на потребности в йерархичната структура на мотивацията на Маслоу?

---

4. Как се определят мотивационните модели според бихейвиоризма?

---

5. Избройте основните черти на вътрешната мотивация.

Това съдържание не е нито създадено, нито одобрено от Google.

Google Формуляри

Теория на привързаността - Тест преди урока

1. Кой е бащата на Теорията на привързаността?

Отбележете само едно кръгче.

- Фройд
- Боулби
- Ериксон
- Пиаже

2. Кой провежда експеримента "странна ситуация"?

Отбележете само едно кръгче.

- Мери Мейн
- Джудит Соломон
- Мери Ейнсуърт
- Джон Боулби

3. Според вътрешния работещ модел детето със сигурна привързаност има положително мнение за себе си и обратно - детето с несигурна привързаност има отрицателно мнение за себе си.

Отбележете само едно кръгче.

- Вярно
- Грешно

4. Кое от изброените по-долу е характеристика на сигурно привързаното дете?

Отбележете само едно кръгче.

- щастие
- избягване
- съпротива
- обърканост

5. Кое от изброените по-долу е характеристика на амбивалентно привързаното дете?

Отбележете само едно кръгче.

- щастие
- избягване
- съпротива
- обърканост

6. Кое от изброените по-долу е характеристика на детето с избягваща привързаност?

Отбележете само едно кръгче.

- щастие
- избягване
- съпротива
- обърканост

7. Кое от изброените по-долу е характеристика на детето с дезорганизирана привързаност?

Отбележете само едно кръгче.

- щастие
- избягване
- съпротива
- обърканост

8. Родителите на децата с дезорганизирана привързаност се държат агресивно.

Отбележете само едно кръгче.

- Вярно
- Грешно

9. Кой е факторът, който оказва влияние за изграждане на емоционална връзка?

Отбележете само едно кръгче.

- наличието на родител
- темпераментът на детето
- качеството на грижите
- всички изброени по-горе

Това съдържание не е нито създадено, нито одобрено от Google.

Google Формуляри

Теория на привързаността - Тест след урока

1. Избройте четирите вида привързаност.

---

2. Посочете по 2 характерни черти за всеки стил на привързаност на детето.

---

3. Посочете по 2 характерни черти на родителя за всеки стил на привързаност.

---

4. Как функционира вътрешно работещият модел?

---

5. Опишете етапите на експеримента "странна ситуация" .

---

6. Как влияе темперамента на детето за изграждането на несигурна връзка с неговия родител?

Това съдържание не е нито създадено, нито одобрено от Google.

Google Формуляри

Насърчаване на образованието - Тест преди урока

1. Какви са причините за проблемно поведение в училище?

Отбележете само едно кръгче.

- 1. Липсата на мотивация у учениците.
- 2. Педагогически конфликти между ученици и учители.
- 3. Неподходяща семейна среда.
- 4. Прекалено строги училищни правила.

2. Как можем да разберем причините за проблемното поведение на учениците?

Отбележете само едно кръгче.

- 1. Като разговаряме с учениците.
- 2. Чрез консултация с родителите.
- 3. Чрез наблюдение и анализ на наблюдението.
- 4. Като използваме услугите на психолог.

3. Какви са формите/проявите на проблемно поведение?

Отбележете само едно кръгче.

- 1. Търсене на внимание, борба за власт, отмъщение и обезвереност.
- 2. Упорство и конфронтация.
- 3. Отказ за изпълнение на домашните работи.
- 4. Тормоз и побой на съученици.

4. Какво се има предвид под "погрешни цели"?

Отбележете само едно кръгче.

- Когато ученикът пропусне да прецени потенциала си и и си постави непостижима цел.
- Когато учениците не осъзнават какви са реалните им възможности и имат прекалено високи очаквания.
- Когато ученикът иска да отговори на очакванията на учителя.
- Когато ученикът търси признание в средата си чрез неподходящи средства.

5. Кое най-точно описва методът на предупреждението?

Отбележете само едно кръгче.

- 1. Той постига желанния резултат като влияе на поведението на ученика по подходящ начин.
- 2. Ефикасен е в дългосрочен план - неприемливото поведение не се повтаря.
- 3. В краткосрочен план изглежда сякаш се постига целта, но ефектът е точно обратен на желаният.
- 4. Дава пример на останалите ученици да не се държат неприлично.

6. Как учителят разбира с коя форма на проблемно поведение "се сблъсква"?

Отбележете само едно кръгче.

- 1. Въз основа на чувствата, които предизвиква поведението на ученика.
- 2. Въз основа на поведението на ученика.
- 3. Въз основа на поведението на останалите ученици.
- 4. На базата на препоръките на училищния психолог.

7. Коя е най-често срещаната причина за "погрешни цели"?

Отбележете само едно кръгче.

- 1. Девиантност.
- 2. Лош педагогически подход.
- 3. Твърде либерални правила.
- 4. Обезсърчение.

8. Кой метод е подходящ за насърчаване на образованието?

Отбележете само едно кръгче.

- 1. Награди.
- 2. Пълна липса на наказания.
- 3. Разумни изисквания.
- 4. Предизвикателства.

Това съдържание не е нито създадено, нито одобрено от Google.

Google Формуляри

Насърчаване на образованието - Тест след урока

1. Какви са причините за неразрешените конфликти между учители и ученици в училище?

---

2. Според Драйкърс, защо учителите не могат да реагират по подходящ начин на поведението на учениците?

---

3. Какво имаме предвид под "погрешни поведенчески цели"?

---

4. Кои са принципите за насърчаване на образованието?

Това съдържание не е нито създадено, нито одобрено от Google.

Google Формуляри

Невербална комуникация - Тест преди урока

Уважаеми студенти, учтиво Ви молим да попълните следния въпросник на тема Невербална комуникация:

1. На базата на каналите за комуникация, делим комуникацията на вербална и невербална.

Отбележете само едно кръгче.

- Вярно
 Грешно

2. С термина "мимикрия" означаваме:

Отбележете само едно кръгче.

- Жестове и движения на тялото.
 Изражение на лицето.
 Телесен контакт.
 Телесна дистанция.

3. С термина "проксемика" означаваме:

Отбележете само едно кръгче.

- Жестове и движения на тялото.
 Изражение на лицето.
 Телесен контакт.
 Телесна дистанция.

4. С термина "хаптика" означаваме:

Отбележете само едно кръгче.

- Жестове и движения на тялото.
- Изражение на лицето.
- Телесен контакт.
- Телесна дистанция.

5. Интимната зона на телесно разстояние е:

Отбележете само едно кръгче.

- До 45 см
- Между 45 и 120 см
- Между 120 см и приблизително 3,6 м
- Между 4 и 7 м

6. Личната зона на телесно разстояние е:

Отбележете само едно кръгче.

- До 45 см
- Между 45 и 120 см
- Между 120 см и приблизително 3,6 м
- Между 4 м и приблизително 7 м

7. Социалната зона на телесно разстояние е:

Отбележете само едно кръгче.

- до 45 см
- Между 45 и 120 см
- Между 120 см и приблизително 3,6 м
- Между 4 м и приблизително 7 м

8. Официалната зона на телесно разстояние е:

Отбележете само едно кръгче.

- до 45 см
- Между 45 и 120 см
- Между 120 см и приблизително 3,6 м
- Между 4 м и приблизително 7 м

Това съдържание не е нито създадено, нито одобрено от Google.

Google Формуляри

Невербална комуникация - Тест след урока

Уважаеми студенти, учтиво Ви молим да попълните следния въпросник на тема

Невербална комуникация

1. Опишете характеристиките на невербалната комуникация.

---

2. Избройте компонентите на невербалната комуникация.

---

3. Какво е значението на невербалната комуникация?

---

4. Коментирайте или споделете мнението си за следния цитат: „Не е възможно да не се общува“.

Това съдържание не е нито създадено, нито одобрено от Google.

Google Формуляри

Предразсъдъци и дискриминация - Тест преди урока

Уважаеми студенти, учтиво ви каним да попълните въпросника посветен на темата за предразсъдъци и дискриминация

1. Кое от следните твърдения определя понятието "стереотип"?

Отбележете само едно кръгче.

- устойчиво и ирационално обобщение за определена категория хора
- стандартизирана представа на човек за себе си или за членовете на друга група
- неравностойно отношение към хора, основано на тяхната принадлежност към определена група

2. Кое от следните твърдения определя понятието "предразсъдък"?

Отбележете само едно кръгче.

- устойчиво и ирационално обобщение за определена категория хора
- стандартизирана представа на човек за себе си или за членовете на друга група
- неравностойно отношение към хора, основано на тяхната принадлежност към определена група

3. Кое от следните твърдения определя понятието "дискриминация"?

Отбележете само едно кръгче.

- устойчиво и ирационално обобщение за определена категория хора
- стандартизирана представа на човек за себе си или за членовете на друга група
- неравностойно отношение към хора, основано на тяхната принадлежност към определена група

4. Предразсъдъкът за разлика от стереотипа е обикновено негативен, ирационален и основан на емоции.

Отбележете само едно кръгче.

- вярно
 невярно

5. Произходът на латинската дума "дискриминирам" (discriminare) е:

Отбележете само едно кръгче.

- неравенство
 различавам
 равенство

6. Межкултуралните различия могат да се намалят главно чрез:

Поставете отметка на всички, които важат.

- изолация и потискане
 мултикултурален опит
 влияние, действие и образование
 устойчивост и обобщение

7. Ефективните средства в борбата срещу предразсъдъците са основно:

Поставете отметка на всички, които важат.

- емпатия и разбиране
 образование и осъзнаване
 расизъм и сексизъм
 потискане и неуважение

8. Посочете кои от следните черти/характеристики са общи за стереотипите и предразсъдъците:

Поставете отметка на всички, които важат.

- съдене
- негативен характер
- ирационалност
- обобщение

Това съдържание не е нито създадено, нито одобрено от Google.

Google Формуляри

Предразсъдъци и дискриминация - Тест след урока

Уважаеми студенти, учтиво ви каним да попълните следния въпросник на тема предразсъдъци и дискриминация.

1. Определете понятието "стереотип" и дайте няколко примера:

---

2. Определете понятието "предразсъдък" и дайте няколко примера:

---

3. Определете понятието "дискриминация":

---

4. Според Вас, кое може да помогне и да бъде ефективно средство в борбата срещу предразсъдъците?

Това съдържание не е нито създадено, нито одобрено от Google.

Google Формуляри

Когнитивен дисонанс – Тест преди урока

Прочетете внимателно въпросите и отговорете, според знанията и опита, които имате.

1. Кой е съзателят на теорията за когнитивния дисонанс?

Отбележете само едно кръгче.

- Фриц Хайдер
- Чарлз Е. Осгуд
- Леон Фестингер
- Елиът Арънсън

2. За какво се отнасят теориите за баланса в социалната психология?

Отбележете само едно кръгче.

- за връзката и хармонията между различните познания.
- за динамиката на междуличностните отношения
- за социалното познание и формирането на впечатление
- относно стратегиите за разрешаване на конфликти

3. Какво означава „когнитивен дисонанс“ в теорията на Фестингър?

Отбележете само едно кръгче.

- непоследователност на познанията
- състояние на възбуда, произтичащо от непримирим конфликт между две когниции
- разминаване, несъответствие и противоречие между различни наши когниции и нормите наложени от средата
- стрес, който осъзнавате по време на публична комуникация

4. **Как може да се намали когнитивният дисонанс, според Фестингър?**

Отбележете само едно кръгче.

- като променим нашето мнение и мисли
- като променим поведението си
- като променим и мнението и мислите си, и поведението
- Никое от посочените

5. **В коя от следните ситуации изпитвате когнитивен дисонанс?**

Отбележете само едно кръгче.

- знаете, че пушенето е нездравословно и виждате жена да пуши на улицата.
- имате две възможности за избор на работа: едната е много вълнуваща и добре платена, другата е скучна и предлага средна заплата.
- въпреки че за вас е важно да бъдете последователни, по време на ваканция позволявате на децата си да си лягат по-късно.
- учили сме много за даден изпит, а се оказва, че тези, които са преписали са с най-добрите резултати

6. **Какво трябва да направят участниците в известния експеримент на Фестингър и Карлсмит?**

Отбележете само едно кръгче.

- да излъжат останалите участници за задачите
- да мамят в задачите.
- да устоят на влиянието на експериментатора.
- да решат коя задача е по-интересна.

7. **Изпитваме когнитивен дисонанс, когато външната награда или наказание не обяснява действие, което е неблагоприятно за нас, например лъжем. Как се нарича това явление?**

Отбележете само едно кръгче.

- недостатъчен оправдателен ефект
- ефект на оправдаване на усилията
- ефект на обосновка на решението
- ефект на съжаление след вземане на решение

8. **Коя от следните области е популярна посока за изследване на когнитивния дисонанс?**

Отбележете само едно кръгче.

- промяна на отношението
- социално познание
- процесите на обучение
- себепознаване

Това съдържание не е нито създадено, нито одобрено от Google.

Google Формуляри

Когнитивен дисонанс – Тест след урока

1. Обяснете понятието „когнитивен дисонанс“?

---

2. Какво е новото в теорията на Фестингър за когнитивния дисонанс в сравнение с други теории за последователност?

---

3. По какви начини може да се намали когнитивният дисонанс? Дайте/ Напишете примери!

---

4. Какви са основните изследователски насоки на теорията за когнитивния дисонанс? Напишете и примери за експерименти.

Това съдържание не е нито създадено, нито одобрено от Google.

Google Формуляри

Език и познание - Тест преди урока

1. Кой е свързан с нативисткия подход?

Отбележете само едно кръгче.

- Жан Пиаже
- Карън Уин
- Ноам Чомски
- Лев Виготски

2. Каква е основната функция на речта според универсалисткия подход?

Отбележете само едно кръгче.

- Опознаване на света.
- Комуникация между връстници.
- И двете едновременно.

3. Както универсалисткия, така и интеракционисткият подход твърдят, че мисленето е първично и речта се основава на него.

Отбележете само едно кръгче.

- Вярно
- Невярно

4. Според теорията на Жан Пиаже...

Отбележете само едно кръгче.

- през първата година и половина от живота на детето то открива света и така се формират неговите когнитивни репрезентации..
- когнитивните репрезентации са вече налични при раждането на детето.

5. Какво мислят последователите на детерминизма?

Поставете отметка на всички, които важат.

- Езикът ограничава нашето мислене.
- Езикът и мисленето първо се развиват отделно и след това се свързват.
- Хората, които говорят различни езици, също така и мислят различно.
- Ако нямаме думи за нещо, но искаме да го изразим, измисляме нови думи за него.

6. Според Виготски кога речта и мисленето са вече свързани?

Отбележете само едно кръгче.

- Още преди раждането.
- През първия месец.
- На две години.
- На шест години.

7. Когато учим чужд език в училище, ние научаваме граматически правила и думи, като използваме подобен механизъм, както малкото дете, когато се учи да говори.

Отбележете само едно кръгче.

- Вярно
- Невярно

8. Въз основа на настоящите ни познания спомените ни не се съхраняват само вербално, но и по други начини.

Отбележете само едно кръгче.

- Вярно
- Невярно

Език и познание - Тест след урока

1. Какво казва универсализмът за връзката между език и мислене?

---

2. Как става усвояването на езика според Лев Виготски?

---

3. Какво означава "теория за двойното кодиране"?

---

4. Какви доказателства подкрепят разделянето на езика и мисълта?

Памет и въображение - Тест преди урока

1. През кой век са демонстрирани значителните връзки между паметта и въображението чрез данни от изследвания?

Отбележете само едно кръгче.

- 18 век
- 19 век
- 20 век

2. Коя част от списъка с думи за запомняне е най-трудно да си припомним?

Отбележете само едно кръгче.

- в началото
- в средата
- в края

3. Къде съхраняваме последните думи от списъка за запомняне?

Отбележете само едно кръгче.

- в краткосрочната памет
- в дългосрочната памет
- повтаряме ги

4. Коя е горната граница на краткосрочната памет?

Отбележете само едно кръгче.

- 8 единици
- 9 единици
- 10 единици

5. Кое не е вярно по отношение на повторението на информацията?

Отбележете само едно кръгче.

- помага за прехвърлянето на информация от краткосрочната памет към дългосрочната памет
- ако не повтаряме, забравяме
- чрез повторенията можем да увеличим капацитета на краткосрочната памет

6. За да подобри запомнянето, учителят трябва

Отбележете само едно кръгче.

- да помоли децата да повтарят много пъти идеите, които трябва да запомнят
- да помоли децата да запишат идеите, които трябва да запомнят
- полезно ще е, ако той активира множество сензорни канали

7. Вярно ли е? Добре практикуваните дейности са втоматизирани до такава степен, че не трябва да бъдат припомнени.

Отбележете само едно кръгче.

- Да
- Не

8. Тези, които предпочитат света на изображенията, предпочитат да кодират информацията по следния начин

Отбележете само едно кръгче.

вербално

визуално

слухово

Това съдържание не е нито създадено, нито одобрено от Google.

Google Формуляри

Памет и въображение - Тест след урока

1. Представете двукомпонентния модел на паметта.

---

2. Опишете трите етапа на паметовите процеси.

---

3. Как може да бъде увеличен капацитетът на краткосрочната памет?

---

4. Какви методи знаете за подобряване на запаметяването?

---

5. Опишете експериментите, които познавате относно връзките между въображаемите образи и реалните спомени.

---

6. Каква е връзката между емоциите и процесите на паметта?

Това съдържание не е нито създадено, нито одобрено от Google.

Google Формуляри

Психологическо развитие: Ранно детство - Тест преди урока

1. Кои са насоките в развитието на детето в ранна възраст? /посочете верните отговори/

Поставете отметка на всички, които важат.

- двигателно развитие
- когнитивно развитие
- полово развитие
- емоционално развитие

2. Кои са периодите в развитието на детето според Аристотел? /посочете верния отговор/

Отбележете само едно кръгче.

- детство, пубертет, юношество
- детство, пубертет, зряла възраст

3. Какъв е акцентът на развитието в периода след 15 г. възраст според Ж. Ж. Русо: /посочете верния отговор/

Отбележете само едно кръгче.

- развитие на съня
- нравствено развитие
- ускорено умствено развитие

4. Кои са първите три етапа в детското развитие според периодизацията на Виготски и Рубинщайн? /посочете правилния отговор/

Отбележете само едно кръгче.

- кърмаческа, яслена и предучилищна възраст
- кърмаческа, предучилищна и начална училищна възраст

5. Кои са последните 2 етапа в периодизацията на детството според Виготски и Рубинщайн? /посочете правилния отговор/

Отбележете само едно кръгче.

- пубертетна възраст, юношеска възраст
- начална училищна възраст, пубертетна възраст

6. Какви са основните качества на детето, които се формират на втория етап - 2-3 годишна възраст - според периодизацията на Ерик Ериксън? /посочете правилния отговор/

Отбележете само едно кръгче.

- независимост и решителност
- умение и малоценност
- доверие и недоверие

7. Кои са основните качества на детето, които се формират на петия етап - 12-18 г. възраст - според периодизацията на Ерик Ериксън? /посочете верния отговор/

Отбележете само едно кръгче.

- лично идентифициране и обръкване на роли
- интимност и самота
- предприемачество и вина

8. Кой възрастов период има най-подробно разделение? /посочете правилния отговор/

Отбележете само едно кръгче.

детство

зрялост

юношество

Това съдържание не е нито създадено, нито одобрено от Google.

Google Формуляри

Психологическо развитие: Ранно детство - Тест след урока

1. Как се определя етапа на ранното детско развитие?

---

2. Защо първите 3 години са важни в живота на детето?

---

3. Избройте основните насоки, в които протича развитието на детето в ранна възраст.

---

4. Избройте основните периоди в детското развитие според Виготски и Рубинщайн.

---

5. Избройте основните периоди в развитието на човека според периодизацията на Е. Ериксън.

Това съдържание не е нито създадено, нито одобрено от Google.

Google Формуляри

Социално влияние. Принципи на убеждаването - Тест преди урока

Уважаеми студенти, учтиво Ви молим да попълните следната анкета на тема "Социално влияние. Принципи на убеждаването" !

1. Референтната власт се поражда:

Отбележете само едно кръгче.

- от социална роля и общественото положение на влияещия
- от способността на убеждаващия да намери информация, която е в състояние да повлияе
- когато убеждаваният се стреми да прилича на убеждаващия
- от знанията на убеждаващия в определена област

2. Отбележете начините за оказване на социално влияние:

Поставете отметка на всички, които важат.

- убеждаване
- съветване
- активиране
- информиране
- подбуждане
- контролиране

3. Когато не можем да се ориентираме в изискванията на социалната ситуация и затова постъпваме както всички останали, това е пример за:

Отбележете само едно кръгче.

- нормативното социално влияние
- информационното социално влияние

4. Източник на легитимната власт е:

Отбележете само едно кръгче.

- социалната роля и общественото положение на влияещия
- способността на убеждаващия да намери информация, която е в състояние да повлияе върху убеждавания
- стремежът на убеждавания да прилича на убеждаващия
- знанията на убеждаващия в определена област

5. При централните пътища на убеждаването хората са склонни да обръщат внимание на:

Отбележете само едно кръгче.

- привлекателността и надеждността на убеждаващия
- силата и логиката на използваните в комуникацията аргументи

6. За разлика от социалното влияние убеждаването винаги е:

Отбележете само едно кръгче.

- преднамерено
- непреднамерено
- и двете

7. Емоционалните послания в убеждаващата комуникация оказват по-силно влияние върху реципиентите. Коя емоция съдържат най-ефективните послания?

Отбележете само едно кръгче.

- радост
- гняв
- тъга
- страх
- изненада
- отвращение

8.

Когато в нова за нас социална ситуация се ориентираме кое поведение е приемливо, като наблюдаваме останалите, кой от принципите на социално влияние е в действие:

Отбележете само едно кръгче.

- на власт и авторитет
- на дефицитност
- на харесване
- на социално одобрение
- на обвързване и последователност
- на реципрочност

Това съдържание не е нито създадено, нито одобрено от Google.

Google Формуляри

Социално влияние. Принципи на убеждаването - Тест след урока

Уважаеми студенти, учтиво Ви молим да попълните следната анкета на тема "Социално влияние. Принципи на убеждаването" !

1. Дефинирайте понятието "социално влияние":

---

2. Опишете как да се противопоставим на влиянието на авторитетите в конкретна социална ситуация:

---

3. Опишете как бихте използвали "принципа на харесване", за да бъдете по-успешни в убеждаващата комуникация:

---

4. Дайте пример от ежедневието за прилагането на “принципа на дефицитността”:

---

5. Според Р. Чалдини принципът на реципрочност означава:

Това съдържание не е нито създадено, нито одобрено от Google.

Google Формуляри

Стилове на учене - Тест преди урока

Уважаеми студенти, учтиво Ви молим да попълните следния въпросник на тема Стилове на учене

1. **1.Термините стил на учене и когнитивен стил са напълно идентични по смисъл, те показват начина на получаване на информация.**

Отбележете само едно кръгче.

- Вярно
 Невярно

2. **2. Колко стила на учене съществуват?**

Отбележете само едно кръгче.

- съществува само един стил
 има най-много 5 различни стила
 има толкова много стилове на учене, колкото има студенти, ученици или учеци индивиди

3. **3. Въз основа на класификацията на стиловете на учене, според доминирането на мозъчните полукълба, дясното полукълбо е типично за ...**

Отбележете само едно кръгче.

- за различен (артистичен) когнитивен стил на учене и за невербално мислене и чувства
 за рационален (научен) познавателен стил на учене и осигурява дейности, свързани с вербално и писмено изразяване

4. **4. Въз основа на класификацията на стиловете на учене по отношение на мотивация и намерение, следното описание показва, кой стил на учене: ... се характеризира с пресметливост на ученика, стремеж да угоди, да се измъкне на учителя, често по некоректен начин...**

Отбележете само едно кръгче.

- Повърхностният стил на учене
- Стилът на задълбочено обучение
- Утилитарен стил на преподаване

5. **5. Класификацията на стиловете на учене, наречена с акронима "VARK", се отнася до следното:**

Отбележете само едно кръгче.

- V - вот, A - аргументация, R - реализация, K - знание
- V - визуален, A- слухов, R - четене/запис, K - кинестетичен
- V - вариация, A - асоциация, R - управление, K - знание

6. **6. Класификация на стиловете на учене, според метода за обработка на информация "Модел на учене чрез преживяване" предлага:**

Отбележете само едно кръгче.

- А. Колб
- Х. Гарднър
- Н. Флеминг

7. **7. Въз основа на типовете стилове на учене въз основа на Теорията за множествената интелигентност, разграничаваме няколко вида интелигентност, като:** *логико-математически стил на учене, стил на учене на език, визуално-пространствен стил на учене, кинестетично-движителен стил на учене, музикален стил на учене, междуличностен и интраперсонален стил на учене.*

Отбележете само едно кръгче.

Вярно

Невярно

8. **8. Диагностицирането на стилове на учене е възможно:**

Отбележете само едно кръгче.

само под формата на специални тестове

само чрез самонаблюдение

под формата на наблюдение, интервю, проективни методи и под формата на различни тестове

Това съдържание не е нито създадено, нито одобрено от Google.

Google Формуляри

Стилове на учене - Тест след урока

Уважаеми студенти, учтиво Ви молим да попълните следния въпросник на тема

Стилове на учене:

1. **1. Характеризирайте понятията когнитивен стил и стил на учене.**

---

2. **2. Назовете и опишете стилове на учене, класифицирани, според мотивация и намерение.**

---

3. **3. Посочете стиловете на учене, класифицирани според теорията на Х. Гарднър за множествената интелигентност.**

---

4. **4. Опишете накратко, защо е важно да знаем характерния, доминиращ стил на учене за нас и избройте някои възможни начини за диагностициране, определяне на преобладаващия стил на учене.**

Психосоциално развитие в юношеството - Тест преди урока

1. Коя от изброените по-долу характеристики НЕ Е типична за развитието в юношеството?

Отбележете само едно кръгче.

- дефицит на внимание
- юношески егоцентризъм
- внезапни промени в настроението
- чувство за умора

2. Кой от изброените по-долу модели на поведение НЕ ВАЖИ за юношеството?

*

Отбележете само едно кръгче.

- Юношите търсят социално общуване с другите.
- Юношите обичат самотата.
- Юношите понякога са зависими от другите.
- Самооценката им се повишава.

3. "Личният мит" при юношите е чувството,

Отбележете само едно кръгче.

- че сякаш са на сцена.
- че очите на всички наоколо са насочени като прожектори върху тях.
- че всички ги наблюдават.
- че са непобедими.

4. "Въображаемата публика" е представата, че

Отбележете само едно кръгче.

- си наблюдаван от всички.
- "контролираш" ситуацията.
- другите може да страдат заради нещо лошо, но не заради себе си.
- си уязвим при лоши обстоятелства.

5. Според Ериксън най-важната цел, към която се стремят юношите през периода на юношеството е:

Отбележете само едно кръгче.

- да открият себе си
- да създадат истински връзки с други хора
- да открият идентичността си
- да развият собствената си сексуалност

6. Какво в поведението на юношите би ни обезпокоило или разтревожило, за да потърсим съвет от специалист по психично здраве?

Отбележете само едно кръгче.

- изоставане в академичните постижения
- депресивно настроение
- липсата на лична хигиена и нечистоплътност
- липсата на приятели и липсата на общуване с другите

7. Изследвания, проведени в САЩ сочат, че по отношение на изграждането на самооценка при юношите някои качества изглеждат по-важни от други. Кое от изброените по-долу НЕ Е от тези качества?

Отбележете само едно кръгче.

- да си чаровен/красив
- да си умен
- да си добър ученик
- да си добър спортист

8. Кое от изброените по-долу НЕ Е типична характеристика в поведението на юношите?

Отбележете само едно кръгче.

- Желанието да бъдеш само, но също така и да социализираш
- Прекалено внимание към собственото си "аз" (вътрешно и външно)
- чувство на празнота
- чувство на възхищение към родителите

Това съдържание не е нито създадено, нито одобрено от Google.

Google Формуляри

Психосоциално развитие в юношеството - Тест след урока

Учтиво Ви молим да отговорите на следните въпроси.

1. Опишете накратко пет от най-често срещаните характеристики на психосоциалното развитие при юношите.

---

2. Опишете двете форми на юношески егоцентризъм и дайте по един пример за всяка от тях.

---

3. Кои два типа поведение при юношите са тревожен сигнал за възрастните, че трябва да се потърси професионална помощ от специалист по психично здраве?

---

4. Посочете два фактора, които оказват влияние на самооценката при юношите и два фактора, които влияят при оформяне на идентичността при юношите.

---

5. Накратко опишете 3 фактора в поведението на родителите, които могат да повлияят благоприятно за здравословното психосоциално развитие на юношите.

Това съдържание не е нито създадено, нито одобрено от Google.

Google Формуляри

Психично здраве и благополучие - Тест преди урока

1. **Какви аспекти на психичното здраве са дефинирани в здравната програма на ЕС?**

Отбележете само едно кръгче.

- положителни и отрицателни
- субективни и обективни
- удовлетворение от живота, съотношение на положителни емоции
- справяне с трудности, принос към социалния живот

2. **Може ли да се опише положителният, полезен живот? (Отбележете отговора, който НЕ Е верен).**

Отбележете само едно кръгче.

- да може, в шест измерения
- това е основният източник на положителни емоции
- може да се опише с понятията за себеприемане, лични отношения и адаптиране към околната среда
- това е централен компонент на психичното здраве

3. **Субективното благополучие е психологическото описание на "щастие"**

Отбележете само едно кръгче.

- Вярно
- Невярно

4. **Според данни от изследвания, субективно благосъстояние ...**

Поставете отметка на всички, които важат.

- е свързано с алтруистично поведение
- не е свързано с продължителността на живота
- е свързано с доходите
- могат да бъдат повлияни от политическо решение

5. **Маркирайте вярното твърдение**

Отбележете само едно кръгче.

- Психично здраве означава липса на психични разстройства
- Психичното здраве се определя от доминирането на положителните емоции и полезното социално поведение

6. **Чувството за удовлетворение от живота е основна детерминанта на субективното благополучие**

Отбележете само едно кръгче.

- Вярно
- Невярно

7. **Маркирайте верните твърдения**

Поставете отметка на всички, които важат.

- Съществува връзка между субективното благополучие и целенасоченото поведение
- Изпълнението на работата може да се определи от нивото на субективно благополучие
- Субективното благосъстояние се определя главно от това, колко книги четем
- Съществува значима връзка между времето за обучение и субективното благосъстояние

8. **Търсенето на предизвикателства допринася за субективното благополучие**

Отбележете само едно кръгче.

Вярно

Невярно

Това съдържание не е нито създадено, нито одобрено от Google.

Google Формуляри

Психично здраве и благополучие - Тест след урока.

1. Какви концепции са свързани с психичното здраве? Моля, опишете ги.

---

2. Какви са основните резултати от изследванията в областта на психичното здраве и субективното благополучие?

---

3. Какво може да се направи, за да подобрим психичното си здраве?

---

4. **Защо е важно да се изследва сферата на психичното здраве?**

Това съдържание не е нито създадено, нито одобрено от Google.

Google Формуляри

Социално и емоционално развитие при децата - Тест преди урока

1. Кой етап от Теорията на Ериксън за психосоциалното развитие съответства на развитието на дете на възраст 5-12 г.?

Отбележете само едно кръгче.

- доверие срещу недоверие
- автономия срещу срам и съмнения
- инициативност срещу вина
- трудолюбие срещу малоценност

2. Самооценката се отнася до:

Отбележете само едно кръгче.

- това, в което вярваме, че сме
- как се чувстваме
- как се представяме пред другите
- всички изброени по-горе се отнасят до "самооценката"

3. Ако не осигурим храна на дете, това е пример за:

Отбележете само едно кръгче.

- физически тормоз
- физическо negliжиране
- медицинско negliжиране
- емоционален тормоз

4. Кое от изброените по-долу НЕ Е пример за социоемоционални проблеми в поведението на детето:

Отбележете само едно кръгче.

- постоянно нарушаване правата на другите
- опозиционно девиантно поведение
- дефицит на вниманието и хиперактивност
- всички изброени по-горе са примери за социоемоционални проблеми в поведението на детето

5. Коя от изброените по-долу теории НЕ Е теория за моралното развитие на детето?

Отбележете само едно кръгче.

- теория на Ериксън
- теория на Колбърг
- теория на Гилигън
- всички изброени по-горе са теории за моралното развитие на детето

6. При развод между родителите (Изберете най-точния отговор):

Отбележете само едно кръгче.

- детето може да изпитва вина за развода между родителите.
- детето може да изпитва тревожност.
- детето може да изпадне в депресия.
- всички изброени по-горе признаци се проявяват при развод между родителите.

7. Самооценката на детето

Отбележете само едно кръгче.

- има положителна корелация спрямо амбициите на детето.
- има отрицателна корелация спрямо амбициите на детето.
- има отрицателна корелация спрямо изпълняваните от детето задачи.
- има отрицателна корелация спрямо психичното здраве.

8. Пример за кой вид родителски стил е да се грижиш, но да не контролираш поведението на детето си?

Отбележете само едно кръгче.

- индиферентен родител
- авторитарен родител
- демократичен родител
- угаждащ родител

Това съдържание не е нито създадено, нито одобрено от Google.

Google Формуляри

Социално и емоционално развитие при децата - Тест след урока

1. Опишете накратко 5 начина, по които родителите и учителите могат да подсилят самооценката при децата:

---

2. Опишете накратко разликата между следните термини:

- а) "Аз-концепция"
- б) "самооценка"
- в) "самопредставяне"

---

3. Опишете две личностни характеристики, специфични за упражняващите тормоз и две характеристики , специфични за жертвите на тормоз

---

4. Опишете накратко 2 разлики между приятелствата

а) между момичета

б) между момчета

---

5. Какво означава израза "значимите други"? Кой са те за детето в предучилищна възраст и как влияят върху самооценката на детето?

Това съдържание не е нито създадено, нито одобрено от Google.

Google Формуляри

Групи в социалната психология.

Социални групи - Тест преди урока

Моля, отговорете на следните въпроси, като отбележите правилния отговор

1. **Социалната група е група от най-малко двама души, групата се характеризира с определена форма на социално взаимодействие, взаимно взаимодействие, има вътрешна структура, която определя социални позиции, роли и групата функционира въз основа на определени правила и норми.**

Отбележете само едно кръгче.

- Вярно
 Невярно

2. **Колко може да бъде броят на членовете в средна група, според класификацията на групите на основание БРОЙ?**

Отбележете само едно кръгче.

- 12 - 20 членове
 20 - 50 членове
 40 - 60 членове

3. **Към кой тип групи принадлежат различни области или професии, според класификациите по отношение на социалната ангажираност?**

Отбележете само едно кръгче.

- психологически групи
 социални организации

4. **Кой тип група, според класификацията, от гледна точка на начина, по който изрично се създават позициите на членовете, се посочва от следното описание: ... са създадени въз основа на личен интерес и лични отношения, напр. в класа може да има група ученици, които са обединени от общи мнения, нагласи, симпатии.**

Отбележете само едно кръгче.

- формални групи
 неформални групи

5. **5. Какви видове групи различаваме, според класификацията за начина, по който индивидът е свързан с групата?**

Поставете отметка на всички, които важат.

- членски групи
 отворени групи
 референтни групи
 затворени групи
 отменими групи
 неотменяеми групи

6. **6. „Стратегически за ползи“ се отнася до начина, по който можем да станем членове на определена група:**

Отбележете само едно кръгче.

- доброволно
 автоматично
 принуда
 утилитарен

7. **7. Социалното взаимодействие е взаимодействието на избрани членове на групата. То се осъществява само по писмени правила. Всяка социална група има едни и същи правила на взаимодействие, които не зависят от естеството на групата, нейните дейности, групови ценности, норми, цели.**

Отбележете само едно кръгче.

Вярно

Невярно

8. **8. Формален лидер на групата е, ...**

Отбележете само едно кръгче.

който е определен от групата, но хората може да не го уважават.

който не е официално избран на длъжността, но е уважаван от членовете.

Това съдържание не е нито създадено, нито одобрено от Google.

Google Формуляри

Групи в социалната психология.

Социални групи - Тест след урока.

Уважаеми студенти, учтиво Ви молим да попълните следния въпросник на тема Групи в социалната психология. Социални групи=

1. **Дайте кратка характеристика на понятието социална група.**

---

2. **Избройте поне 3 аспекта на класификацията на социалните групи.**

---

3. **Изберете един аспект от класификацията на социалните групи, назовете и накратко характеризирайте видовете групи от избраната класификация.**

---

4. **Избройте поне 15 групи, в които членувате.**

Кооперативно учене - Тест преди урока

1. **1. Сътрудничеството е форма на взаимодействие, която включва:**

Отбележете само едно кръгче.

- само двама души с обща цел
- две или повече лица с различни цели
- две или повече лица с обща цел
- две или повече лица без определени цели

2. **2. Към какъв вид обучение можем да отнесем следното изречение: „Аз постигам целите си, ако другите постигат своите“.**

Отбележете само едно кръгче.

- Състезателно обучение
- Кооперативно обучение
- Индивидуалистично обучение
- Социално обучение

3. **3. Организирането на учебната дейност на учениците чрез сътрудничество:**

Отбележете само едно кръгче.

- е функция на техните лични цели и наградите, които получават, зависят от помощта на техните другари
- е функция на груповите цели и наградите, които получават, зависят от качеството на груповата работа
- е функция на техните групови цели и наградите, които получават, са независими от тези, получени от техните връстници
- е функция на личните им цели и наградите, които получават, зависят от качеството на собствената им работа

4. **4. Кое от следните твърдения не характеризира кооперативното учене?**

Отбележете само едно кръгче.

- осигурява алтернатива на конкурентните и индивидуалистични структури
- включва няколко стратегии с различни процедури
- води до активно учене и ангажиране на учениците
- подобно е на обикновената групова работа

5. **5. Положителната взаимозависимост се свързва с:**

Отбележете само едно кръгче.

- цели
- ресурси
- задача
- цели, ресурси, задача и пространство

6. **6. Относно стратегиите за съвместно учене, кое от твърденията е невярно?**

Отбележете само едно кръгче.

- те могат да се използват в различни дисциплини
- те могат да се използват на различни нива на обучение
- те се използват само във формален контекст
- те оказват влияние върху социалните и академичните резултати

7. **7. Коя от следните стратегии включва създаването на експертни групи?**

Отбележете само едно кръгче.

- Мисли, работи по двойки, сподели с другите (Think-Pair-Share)
- Кооперативно създаване на сценарий
- Мозайка
- Учение заедно

8. **8. В кооперативното обучение оценката е:**

Отбележете само едно кръгче.

- индивидуална
- групова
- индивидуална и групова
- няма оценка

Това съдържание не е нито създадено, нито одобрено от Google.

Google Формуляри

Кооперативно учене - Тест след урока

1. **1. Какви са основните характеристики на кооперативното учене?**

---

2. **2. Моля, опишете две стратегии за съвместно учене.**

---

3. **3. Опишете етапите на урока, реализиран чрез кооперативно обучение.**

---

4. **4. Какви са предимствата на кооперативното учене?**

Идентичност -Тест преди урока

Моля, отговорете на следните въпроси.

1. Ериксън характеризира развитието като последователност от:

Отбележете само едно кръгче.

- Психосоциални етапи
- Психосексуални етапи
- Професионални етапи
- Морални етапи

2. Понятието на Ериксън за психосоциален мораториум характеризира кризата

Отбележете само едно кръгче.

- Доверие срещу недоверие
- Инициатива срещу вина
- Идентичност срещу объркване на идентичността
- Цялостност срещу отчаяние

3. Ериксън твърди, че негативната страна на стадия "идентичност срещу дифузия" може да доведе индивида до:

Отбележете само едно кръгче.

- Да смята външния свят за заплаха
- Да чувства трудност при вземане на решения
- Да оценява живота си като провал
- Да се лиши от интимни взаимоотношения

4. Според Марсия идентичност, която води до проучване на различни възможности преди да се вземе решение, се нарича:

Отбележете само едно кръгче.

- Дифузия на идентичността
- Предрешена идентичност
- Изградена идентичност
- Отрицателна идентичност

5. В теорията за развитието на Ериксън юношеството е:

Отбележете само едно кръгче.

- Мораториум
- Последният етап от човешкото развитие
- Единственият етап, през който се развива идентичността
- Етап за вземане на решения, които няма да бъдат променени след това

6. От гледна точка на Ериксън, его-идентичността е процес, свързан с

Отбележете само едно кръгче.

- Човека, но също така и обществото
- Само с човека
- Само с обществото
- Само със синтеза, направен от всеки човек на различни измерения на развитието

7. В теорията на Ериксън за психосоциалното развитие всеки етап се характеризира с

Отбележете само едно кръгче.

- различна психосоциална криза
- скала на достижения
- решение на професионални проблеми
- морална дилема

8. Според Дж. Марсия кой статус на идентичността се определя от комбинацията от преживяване на криза, съчетано с липса на все още поет ангажимент?

Отбележете само едно кръгче.

- Изградена идентичност
- Предрешена идентичност
- Мораториум
- Дифузия на идентичността

Това съдържание не е нито създадено, нито одобрено от Google.

Google Формуляри

Идентичност -Тест след урока

Моля, отговорете на следните въпроси:

1. Опишете и характеризирайте принципите на развитие, предложени от Ериксън.

---

2. Анализирайте приноса на Ериксън към изследването на идентичността, като опишете основните измерения на това понятие.

---

3. Какво характеризира понятието психосоциален мораториум според Ериксън и какъв е приносът му за разбирането на конструкцията на идентичността?

---

4. Какви са статусите на идентичността, предложени от Дж. Марсия и какви критерии ги определят?

Това съдържание не е нито създадено, нито одобрено от Google.

Google Формуляри

Ефектът на Пигмалион - Тест преди урока

Моля, отговорете на следните въпроси.

1. Кой от изброените по-долу фактори има най-силно влияние върху очакванията на преподавателя по отношение на ученика?

Отбележете само едно кръгче.

- Пол
- Предишни постижения
- Социална принадлежност
- Външен вид

2. Коя от променливите - медиатори, оформящи ефекта на очакванията се отнася до възможността за отговор предоставена на ученика?

Отбележете само едно кръгче.

- Емоционална подкрепа
- фактор "вход"
- фактор "изход"
- Обратна връзка

3. Ефектът на Пигмалион е пример за:

Отбележете само едно кръгче.

- Оперантно кондициониране
- Подкрепление
- Самоизпълняващо се пророчество
- Когнитивен дисонанс

4. Ефектът на Пигмалион подчертава, че аз-концепцията се влияе от :

Отбележете само едно кръгче.

- обичайни коментари на непознати
- нашата собствена дисциплина, воля и вътрешна сила
- наблюдаванията ни за заобикалящия ни свят
- очакванията на "важните" други

5. Коя от променливите-модератори, оформящи ефекта от очакванията се отнася до възрастта на ученика?

Отбележете само едно кръгче.

- Когнитивна ригидност
- Аз-концепция
- Момент на включване на очакванията
- Нови ситуации или преходни състояния

6. Резултатите от изследването на Розентал и Джейкъбсън разкриват, че:

Отбележете само едно кръгче.

- постъпките на индивида са съобразени с убежденията му
- поведението и действията спрямо другите влияят върху очакванията, поведението и работата на хората, както положително, така и отрицателно
- постъпките на човек могат да се превърнат в самоизпълняващо се пророчество на поведението на останалите
- всички изброени по-горе отговори са верни

7. Изследването на Розентал и Якобсън (1968) относно ефекта на очакванията, познат като "Ефект на Пигмалион" представлява:

Отбележете само едно кръгче.

- експериментално изследване в училищата
- експеримент с животни в лаборатория
- изследване в естествена среда
- документално проучване на социалните нагласи

8. Кой от четирите фактора за оформяне на очакванията, дефинирани от Розентал включва невербална комуникация?

Отбележете само едно кръгче.

- социален и емоционален климат
- фактор "вход"
- фактор "изход"
- Обратна връзка

Това съдържание не е нито създадено, нито одобрено от Google.

Google Формуляри

Ефектът на Пигмалион - Тест след урока

Моля, отговорете на следните въпроси

1. Кои са основните фактори, които пораждаат ефекта на очакванията?

---

2. До каква степен неуспехите в училище може да се дължат на *ефекта на очакванията*?

---

3. В какво се състои *ефектът на очакванията* ?

---

4. Каква е разликата между променлива - медиатор и променлива - модератор при този ефект ?

Това съдържание не е нито създадено, нито одобрено от Google.

Google Формуляри

Метапознание - Тест преди урока

Моля, отговорете на следните въпроси.

1. Метапознанието допринася за:

Отбележете само едно кръгче.

- планиране на домашните за учениците
- разбиране на процеса на учене
- разбиране как работи преподаването

2. Защо е важно да преподаваме на учениците темата за метапознанието?

Отбележете само едно кръгче.

- Учениците могат да наблюдават процеса на учене и да станат независими обучаващи се
- Учениците знаят точно кое съдържание трябва да научат
- Подпомага дейността на учителя
- Насърчава сътрудничеството между учениците

3. Какво не се счита за метапознание?

Отбележете само едно кръгче.

- Мислене за мисленето
- Казано е какво да мислим
- Задаване на въпроси, докато мислите
- Отиване отвъд мисленето

4. Какво е метапознание?

Отбележете само едно кръгче.

- мислейки за какво може да се отнаса даден текст
- създаване на умствени образи в ума ви
- чудите се, докато четете
- нито едно не е правилно

5. Коя от изброените по-долу дейности може да се счита за пример за метапознание?

Отбележете само едно кръгче.

- Четене
- Решаване на задачи по математика
- Самооценка
- Писане на домашна работа

6. В наши дни обхватът на метапознанието включва:

Отбележете само едно кръгче.

- само когнитивни измерения
- когнитивни и емоционални измерения, както и процеси на мониторинг
- само мониторинг на процесите

7. Коя стратегия НЕ може да се счита за саморегулираща се стратегия за учене?

Отбележете само едно кръгче.

- Планиране
- Мониторинг
- Оценяване
- Следване указанията на учителя за разработване на задачата

8. Концепцията за метапознание се приписва на:

Отбележете само едно кръгче.

Флавел

Пиаже

Фройд

Ериксън

Това съдържание не е нито създадено, нито одобрено от Google.

Google Формуляри

Метапознание - Тест след урока

Моля, отговорете на следните въпроси:

1. Как може да бъде дефинирано метапознанието? Опишете основните характеристики на понятието:

---

2. Какви са разликите и приликите между изпълнителните процеси на мотиторинг и регулативните изпълнителни процеси, следвайки Клуве?

---

3. Как да приложим метапознанието в учебния процес? Примери.

---

4. Защо е важно да преподаваме на учениците знания за метапознанието?

Това съдържание не е нито създадено, нито одобрено от Google.

Google Формуляри